

România literară®

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

4 - 10 februarie 2004
(Anul XXXVII)

4

■ arte

pagina

23

Lucian Pintilie
o premieră
văzută de
Eugenia Vodă

■ literatură

paginile

18
19

Constantin
Mateescu
Fragment de
roman

■ literatură

pagina

12

Memoriile
lui
Nicolae
Breban

Inedit

Pagini din jurnalul
Luciei Demetrius

(pag. 16-17)

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

“Să-și vază de trebile ei, Europa”

ISCOLUL i-a împiedicat pe președinte și pe premier să ajungă la Iași, în ziua de 24 ianuarie, când se împlineau 145 de ani de la Unirea Principatelor. Cea mai banală întrebare care mi-a venit în minte, auzind știrea la televizor, a fost de ce s-a împămîntenit obiceiul de a fi sărbătorit evenimentul la Iași, când, se știe, 24 ianuarie 1859 este data la care Unirea a fost realizată *de facto* prin alegerea lui Cuza la București. Poate pentru că domnitorul era moldovean. Acest detaliu nu e fără însemnătate. Am comentat altă dată ceea ce am numit *retorica aniversărilor*, încercînd să indic cîteva din ciudăteniile legate de aniversarea ori de comemorarea unor evenimente istorice majore. Am insistat atunci pe sechelele pe care ni le-a lăsat regimul comunist. Aș vrea să atrag atenția acum asupra unei alte laturi a problemei și anume asupra unor inexactități sau omisiuni care rezultă din ideologizarea aniversărilor. Nu mă refer atît la deturmarea lor politică (există și așa ceva), cît la tendința de a oculta, cel mai adesea dintr-un impuls naționalist, anumite implicații așa-zicînd internaționale ale evenimentelor sărbătorite. Și dacă, să zicem, fiind vorba se sărbătorirea propriu-zisă, lucrul se explică în parte, trecerea lor cu vederea de către istorici rămîne pentru mine de neînțeles.

La 28 februarie 1859, Titu Maiorescu îi scria de la Berlin surorii lui: „Mie însă nu mi se pare deloc roză dubla alegere a lui Cuza [...] Ultimul Congres de la Paris vorbește de 2 principii. Nu mă îndoiesc că Napoleon își poate impune voința și cu un singur principe, mai cu seamă că Austria e ocupată cu Italia [...] Oare tocmai Principatelor, ale căror drepturi se bazează pe tratate cu Turcia, le este cu puțință să-și întemeieze situația lor de stat pe o [...] încălcare a tratatelor?” Istoricii, spre deosebire de junele Maiorescu, laudă „inteligenta” pe care românii ar fi arătat-o prin dubla alegere a lui Cuza. Sînt și unii care afirmă categoric că ea s-a făcut „prin respectarea întocmai a Convenției de la Paris”. Mai prudenți, alții observă că negocierile în vederea recunoașterii dublei alegeri și implicit a Unirii au durat trei ani și au fost extrem de dificile. Maiorescu n-avea cum să știe că întrebarea lui se va pune și mai tîrziu. În legătură, de exemplu, cu opoziția inițială a celor patru mari puteri învingătoare în primul război mondial la solicitarea guvernului român de a

fi recunoscute noile granițe, promise, de altfel, prin tratatul din august 1916. Schimbarea punctului de vedere își avea cauza în încălcarea de către România a tratatului, atunci cînd, la 7 mai 1918, încheiasă o pace separată cu Puterile Centrale. Sîrbii se ținuseră, ei, de cuvînt, așa că „preferința”, cum o numește Neagu Djuvara, aliaților pentru exigențele sîrbilor în materie de frontiere cu România se explică și încarcă o dată mai mult contenciosul nostru politic.

N-am ales întîmplător două cazuri de nerespectare a unor acorduri internaționale. S-ar părea că acesta a fost mereu călcîiul vulnerabil al politicii externe românești. Ne-o dovedește recenta muștrare pe care baroneasa Nicholson, altminteri foarte amicală cu premierul, a făcut-o cu privire la continuarea adopțiilor în străinătate pe durata suspendării convenite cu forurilor europene, și unde? în Italia lui Berlusconi, și el foarte amical cu premierul. Ne întîlnim cu multe cazuri similare. Voi mai da un singur exemplu. Congresul de la Berlin din 1878 (la care țara noastră nu fusese acceptată ca membru) ne-a obligat să revizuiam articolul 7 din Constituție în sensul eliminării restricțiilor religioase în exercitarea drepturilor civile și politice. În principal, restricțiile îi vizau pe evrei. Discuțiile din Parlament au fost aprinse. Revizuirea s-a făcut totuși, cu unele ajustări, mai puțin de voie și mai mult de nevoie. Insuficiența formulărilor și mai ales neaplicarea lor ulterioară au condus la repunerea pe tapet, cînd ne-a fost lumea mai dragă: în timpul aceluiași negocieri de pace de după primul război mondial. Un istoric scrie negru pe alb: „În esență, problema în litigiu era identică cu cea [...] din 1878: statutul civil al evreilor din România.” Iată, după treizeci de ani, Occidentul nu era convins că România își ținuse promisiunile. Ionel Brătianu a părăsit Convenția de la Paris, guvernul a demisionat și abia succesorul său, un guvern de coaliție națională, a semnat tratatul minorităților, și asta, după aproape un an de tergiversări.

Ca să revin de unde am plecat: chiar dacă dubla alegere a lui Cuza s-a dovedit cu noroc pentru noi, românii, grăbind procesul Unirii Principatelor, nesocotirea, ca regulă generală, a tratatelor internaționale pe care le semnăm, nu ne face cinste. Astfel de lucruri se cuvin amintite, fie și riscînd să tulburăm un pic spiritul sărbătorilor, pentru că ignorarea lor sistematică duce la repetarea unor greșeli istorice. ■

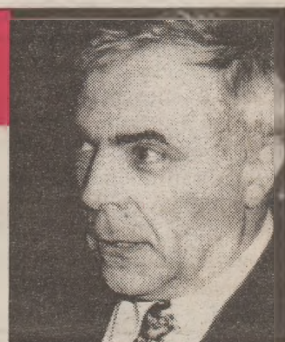

Foto: Ion Cucu

RICINE a ținut, vreme mai îndelungată, o rubrică, știe că adeseori căutarea unui subiect poate fi un coșmar. Simți că nu mai ai cuvinte, că aceleași și aceleași teme, aceleași și aceleași personaje îți defilează prin fața ochilor, fără să aducă absolut nimic nou. Totul devine de-un previzibil înfricoșător. O alergare sterilă în cerc, urmărind un vânat ignobil și trăgând în el cu gloanțe de cârpă. Obligația de-a fi mereu inteligent, expresiv, „pe fază”, poate crea nevroze. Sunt într-o admirație mută a editorialiștilor capabili să producă șase zile din șapte articole lizibile. Iar unii dintre ei — precum Cornel Nistorescu — de-a dreptul remarcabile.

Adevărul gol-golul e că mi s-a făcut o enormă scârbă de viața politică și publică din România. A scrie la nesfârșit despre elucubrațiile lui Vadim te poate îmbolnăvi. Transformarea României într-un fel de dumnezeire ambulantă, cu centrul oriunde e-un pesedist și raza nicăieri, e-un semn de moarte timpurie a lumii în care ni se pare că trăim. Întâmplările m-au pus în contact cu oamenii politici de vârf din acele localități.

Marea majoritate, trebuie s-o spun, erau oameni din PSD. Am cunoscut perfecți, subprefecți, primari, președinți și vicepreședinți de consilii județene. Nici unul nu mi-a lăsat impresia bestiei politice cu care identificăm îndeobște *homo politicus pesedensis*. Deși aduceau, fără excepție, cu vechii activiști de partid ai lui Ceaușescu, păreau mai degrabă niște „emanări” ai locurilor din care proveneau, decât extraterestrii prezenți la emisiunile de televiziune și pe pagina întâi a ziarelor. Am avut, astfel, explicația fulgerătoare a succesului lor

contrafort

de Mircea Mihaies

Glonțul de cârpă

politic constant: nu-ți dădeau senzația c-ar dori să strălucească ori să pară altceva decât le scria pe frunte. *Erau*, pur și simplu, entități ce respirau de când lumea și pământul un inconfundabil aer de mediocritate.

ÎNȘURUBAȚI în realitate ca un inel de oțel într-o stâncă de granit, dominau peisajul cu un firesc uluitor. Non-ideologici și lejeri în raport cu orice fel de doctrină, îmi păreau a fi cei mai buni reprezentanți ai unei lumi colosal de eficiente: lumea interesului personal, mai mărunț sau mai mare, în funcție de poziția și ambițiile personajului. E lumea celor pe care Cosmânca îi beștelește cum îi vine la gură la ora opt dimineața și-i invită la o bere și-un mic la opt seara. E-o lume perfectă, în felul ei, o lume unde nu există, ca-n paradis, nici înfrustrare și nici suferință. Totul se vinde și se cumpără (ba se mai fac și mici daruri), după legi ce n-au nici în clin, nici în mănecă, cu U.E. și cu integrările.

Succesul lor provine din înțelegerea constantelor psihologice ale românilor: teama de schimbare și spaima de risc. De ce să dăm din mână pasărea comodă a muncii la stat, când orice aventură pe cont propriu se termină c-un faliment? Ce treabă avem cu Europa, când la noi acasă ne simțim atât de bine, cunoaștem pe toată lumea, gă-

sim soluție la orice problemă? Cu insignifiante excepții, n-am dat nici mari exploratori, nici cuceritori și nici personalități obsedate de schimbarea lumii. N-am reformat nimic și nici nu ne interesează să reformăm. Între Calvin și Teoctist, mergem orbește pe mâna arăpașului, și nici nu ne trece prin minte să ezităm între modernitatea gulelor albe catolice și bărbile sure ale mărimilor noastre bisericești.

Pe cât suntem de compacti la bază, pe atât de mult ne plac, urcând scara ierarhică, semnele distinctive ale claselor. Dacă în Occident, uniforme soldaților și îmbrăcămintea preoților se apropie din ce în ce mai mult de hainele civile, în România e încurajată înzorzonarea kitsch și împănarea agresivă. Pesedeii au înțeles perfect așteptările populației și s-au specializat în driblingul amănunțit între cenușul pe care-l poartă cu obstinație în viața cotidiană și opulența afișată la sărbători: sute de mii de sticle de bere, cârnăciori sfârâind estetic, totul într-o deșănțare menită să facă diferența între *oamenii ca noi și dintre noi* și străinii care vor să curme splendidele obiceiuri strămoșești. Ca să-l muți pe-un român dintr-un loc în altul, trebuie să-l convingi că nu se va mișca din loc. Cu alte cuvinte, că pământul se mișcă în jurul lui, și nu el o dată cu pământul.

Această realitate face cu atât mai condamnatibil imobilis-

mul arătat de opoziție. În peste trei ani de când au pierdut alegerile, n-au fost capabili să propună nici o idee. Singura mișcare inteligentă, alcătuirea alianței PNL - PD, e sistematic subminată din interior. În loc să candideze la alegerile locale pe liste comune, singurele care i-ar îndreptăți la oarecare succes, preferă batalia pe cont propriu. În numele a ce? În numele celui mai jalnic politicianism: o minte isteată a stabilit că listele parlamentare vor fi alcătuite în funcție de scorul obținut la locale. Mai buni agenți alecatori ai PSD-ului rar s-au putut vedea!

Încrâncenarea lui Năstase și grija acordată alegerilor „mici” nu pare să-i pună pe gânduri pe Stolo și Băsescu. Repetiția de anul trecut, când PSD-ul a curățat absolut totul la alegerile locale parțiale, n-a reprezentat nimic pentru orbi din D.A., însă a fortificat extraordinar imaginea PSD. Parcă e un blestem, parcă indiviziiăștia care-au confiscat ideea de democrație n-ar cunoaște plăcere mai mare decât să primească piccioare în fund! Din păcate, ei nu pot fi absolviți de responsabilitatea de-a fi pus umărul — din inconștiență și din meschinărie politică — la instaurarea unui regim de mână forte în România. Visând cai verzi pe pereți, pavează drumul spre puterea absolută a șlehtei profitorilor iliescani.

Farsa în care ne bălăcim de

vreo cincisprezece ani a compromis — nu știu dacă iremediabil, dar cu siguranță pe multe decenii — ideea de democrație. Ca instrument de promovare a intereselor de grup, democrația românească a funcționat perfect. Orice mediocru știe că pentru a ajunge la putere are nevoie de complicitatea altor mediori. Orice ticălos a descoperit cheia succesului alinându-se cu bandiți mai mari decât el. Și zău, nu știu ce-o fi aia democrația înșilor dezinformați, inculti sau înfometati. Faptul că patruzeci și șapte la sută dintre români n-au citit în viața lor o carte nu e o constatare de sociologie. E însăși definiția mizeriei morale în care ne zbatem ca peștele pe uscat. Sistemul de educație facilitează astfel de împrejurări, astfel încât e de prevăzut că în următorii ani procentul va salta dramatic. Metoda „grilelor” și a „testelor” — funest împrumut din țări unde ele sunt de mult înlocuite, după ce și-au dovedit nocivitatea — încurajează nu doar lenea de gândire, ci și fraudă: a copia propoziții întregi de la colegul de bancă e riscant și... obositor, însă a încercui *a b c d* urile grilei poate orice oligofren.

EXISTĂ o categorie de naivi ce-și imaginează că problemele României vor fi rezolvate o dată cu intrarea în Uniunea Europeană. Dacă mă uit la viteza cu care „observatorii”, „raportorii”, „consilierii” și „experții” străini își însușesc abilitățile noastre tradiționale (șpaga, traficul de influență, închiderea la momentul oportun a ochiului, intrarea în cârdășie directă cu marii escroci ai neamului etc.), îmi pierd orice speranță. Ar mai fi tineretul, îmi spun. Dar mă mușc imediat de limbă, încercând să-mi înghit cuvintele, pentru că singurii tineri reprezentativi care-mi vin în minte sunt Ponta și Daciana. ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:
GABRIEL DIMISIANU - director adjunct
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef
TUDOREL URIAN - secretar general de redacție
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.
Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.
Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 13, 14, 18, 19, 26, 27, 30), SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 2, 4, 5, 10, 11, 28, 29),
ECATERINA IONESCU (pag. 3, 7, 12, 15, 16, 17, 20, 31), NINA PRUTEANU (pag. 6, 9, 21, 22, 23, 24, 25, 32).
Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.
Tema numărului: *Cărțile prietenilor plecați (Irinei Nicolau)*
Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU, OANA MATEI, VLAD TRĂCIUC.
Introducere texte: ECATERINA RĂDOI.
Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației,

SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR).
Corneliu Ionescu (director administrativ), Mirona Laudă (economist principal), Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81).
Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuše Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Asasinarea lui Iulius Caesar

LA 15 MARTIE, ideile lui martie conform calendarului roman, în anul 44 î.d.Cr. a

avut loc un eveniment care a pecetluit istoria lumii: în plină ședință a Senatului roman, reunit în sala construită de Cn. Pompeius, stăpânul absolut și, aparent, necontestat al Romei, Iulius Caesar, a fost asasinat de un grup de complotiști. O conjurație bine pusă la punct, din care făceau parte nume celebre ale vieții publice romane, Iunius Brutus și Cassius printre alții, l-a răpus pe cel care, se spunea în capitala imperiului, voia să reinstaureze forma de guvernământ monarhică. Evenimentul a căpătat dimensiuni cosmice: scurtă vreme mai târziu a fost zărită timp de șapte zile pe cer o cometă, iar soarele transmite Plutarh, un an întreg a strălucit mai palid, semn ca zeilor nu le-a fost indiferent evenimentul. Caderea dramatică a lui Caesar a devenit un motiv artistic prezent permanent, până și în epoca internetului, în cultura europeană.

Imediat după înfăptuirea asasinatului conjurații au proclamat restaurarea Constituției republicane. Iulius Caesar anula în fapt instituțiile și magistraturile tradiționale, golindu-le de conținut: consulatul, de pildă, din cea mai importantă magistratură executivă a devenit un simplu titlu onorific: și, pentru a da satisfacție la cât mai mulți din partizanii săi, Caesar a creat consuli suffecti, adică supleanți, al căror număr era nelimitat. El însuși și-a spus dictator. Trebuie însă amintit că în Roma republicană dictatura era o magistratură extraordinară, dar constituțională. În situații de criză gravă Senatul alegea un dictator care era înzestrat cu puteri depline pentru rezolvarea ei; dictatura era limitată în timp: ea înceta

odată cu rezolvarea crizei și în nici un caz nu putea depăși șase luni; pentru a salva măcar în aparență principiul colegialității, una din caracteristicile fundamentale ale sistemului roman, dictatorului i-a fost asociat un "magister equitum" (comandant al cavaleriei) care, spre deosebire de magistraturile normale, era într-o poziție inferioară dictatorului. Așadar, Caesar, preluând dictatura, nu a încălcat Constituția romană; gestul anticonstituțional săvârșit de el a fost că s-a declarat dictator perpetu.

Nu am de gând să discut aici cauzele care, după opinia mea, au determinat asasinarea lui Iulius Caesar; am făcut-o cu altă ocazie. Fapt este că imediat după ce trupul dictatorului a zăcut fără viață, senatorii au părăsit în panică sala de ședințe și s-au ascuns care pe unde a nimerit; chiar și Marcus Antonius, credinciosul și curajosul partizan al lui Caesar, a cedat sentimentului de frică și a dispărut fără urme pentru o vreme. Străzile Romei s-au golit, căci și plebea, deși dornică de spectacole inedite, s-a retras, neștiind ce "spectacole" aveau să urmeze pe scena romană. Strigătul conjuraților de revenire la sistemul pe care dictatorul Caesar îl distrusese a fost un strigăt în pustiu. În scurtă vreme ei au trebuit să se refugieze pe Capitoliu. A doua zi pe 16 martie în capitala imperiului a sosit Lepidus, comandantul cavaleriei dictatorului Caesar, cu trupe. La 17 martie a avut loc prima ședință a Senatului după asasinare; Cicero, un fanatic adept al Constituției tradiționale, experimentat om politic, a obținut amnistierea conjuraților și a făcut un apel

insistent la concordie; el n-a putut împiedica Senatul să voteze onoruri divine pentru Caesar și interdicția de a aduce vreo atingere actelor dictatorului. În Roma și-a făcut reapariția Marcus Antonius care, datorită trupelor aduse de Lepidus, domina scena politică. Atunci când la 20 martie au avut loc funeraliile lui Caesar, situația conjuraților a devenit critică: plebea romană, abil manipulată de Marcus Antonius prin citirea testamentului dictatorului care lăsa se bunuri impresionante poporului roman și chiar și unora dintre conjurați, a incendiat casele acestora. Cât de nefavorabilă era atmosfera pentru asasinii lui Caesar în zilele consecutive morții dictatorului se vede și dintr-o scrisoare, păstrată în corespondența lui Cicero, pe care Decimus Brutus, unul din complotiști, le-a trimis-o lui Iunius Brutus și lui Cassius în ziua de 17 martie; Decimus Brutus relatează o discuție pe care a avut-o cu unul din locotenenții lui Caesar, Hirtius: acesta îl avertizase că populația capitalei și armata erau în efervescență, foarte iritate de actul de la ideile lui martie pe care-l socoteau criminal și de neiertat; în consecință, Decimus Brutus consideră că participanții la conjurație trebuie să se retragă în insula Rodos sau în alt loc îndepărtat în așteptarea unor vremi mai bune. La 18 aprilie același an Cicero exclamă disperat într-o scrisoare către editorul și prietenul său Atticus: "O zei binefăcători! Tirania trăiește, deși tiranul a murit! Ne bucurăm de moartea tiranului, dar îi apărăm actele!" Ceva mai târziu, la 3 mai, Cicero formulează în alți termeni aceeași idee "Noi împlinim toată voința regală, deși regele a fost ucis" și enumeră toate abuzurile noii puteri: falsificări de hotărâri ale Senatului, scutiri de datorii, acordarea de imunități în chip arbitrar, acordarea de avantaje materiale. În fapt atentatul de la ideile lui martie eșuase.

CE A determinat eșecul conjuraților? De ce nu au reușit Iunius Brutus și complicitățile săi să restaureze vechea formă de guvernământ, în ciuda suprimării celui care a reușit o radicală schimbare a sistemului politic roman?

Eroarea fundamentală săvârșită de complotiști a fost că

ei nu s-au concentrat decât asupra modalității prin care urma să fie eliminat fizic Iulius Caesar, socotind că, automat după aceea, sistemul tradițional își va reintra în drepturi. Nu și-au dat seama că Caesar pusese la punct o structură prin intermediul căreia el exercita actul de guvernare. Caesar a fost asasinat, dar structura a rămas intactă. Conjurații n-au pregătit o structură de putere care să contrabalanseze, dacă nu să înlocuiască, sistemul instaurat de Caesar. A crede că lucrurile decurg de la sine este o iluzie periculoasă. Talentul oratoric al lui Cicero nu era suficient pentru distrugerea sistemului pus la punct de dictator. Surpriza trebuie să fi fost mare pentru asasini când au realizat că senatorii, adică acea categorie care teoretic avea tot interesul să se alăture imediat lui Brutus și Cassius, n-au luat nici o inițiativă - mulți erau partizanii dictatorului; plebea romană era amorfă, dar a devenit violentă, când a aflat prevederile testamentului dictatorului. În acest haos exista o structură care în circumstanțele date reprezenta elementul decisiv, și anume armata pe care adjunctul lui Caesar, Lepidus, a deplasat-o imediat în capitală. Nu erorile tactice au determinat eșecul conjuraților, ci faptul că nu au pregătit o structură care să preia și să-și asume guvernarea. Cum adversarii lor aveau la dispoziție o asemenea structură, asasinarea lui Caesar a fost din multe puncte de vedere un gest inutil.

NTR-UN sistem democratic partidele politice sunt structurile care intră în competiție unele cu altele și se înlocuiesc la conducerea statului periodic în urma unor alegeri care se desfășoară conform unor reguli unanim acceptate. Dar, spre a putea juca un rol efectiv și eficace atât în bătălia electorală, cât și în actul de guvernare, partidele trebuie să constituie cu adevărat structuri capabile să acționeze unitar, chiar dacă în interiorul lor există disensiuni, să elaboreze programe pentru rezolvarea provocărilor imediate și să prevadă evoluțiile ulterioare. Partidul a cărui structură slăbește va fi incapabil să obțină un rezultat electoral semnificativ sau să realizeze un act de guvernare pe măsura așteptărilor.

La 20 mai 1990 în România au avut loc după mai mult de o

jumătate de secol alegeri libere. O mulțime de partide, majoritatea lor ridicole din multe puncte de vedere, răsărite peste noapte s-au aruncat în bătălia electorală. Partidele istorice, PNTCD, PNL și PSDR, nu au avut timpul necesar să devină structuri competitive politice. În schimb, imediat după răsturnarea lui Ceaușescu a apărut Frontul Salvării Naționale ca partid politic care a grupat activiștii fostului partid comunist și, în bună măsură, structurile acestuia. În același timp FSN a profitat din plin că el era *de facto* în același timp și factor legislativ și executiv; FSN era singura structură reală în acel moment în spațiul politic românesc. În aceste circumstanțe desnodământul alegerilor era previzibil; campania de o violență neașteptată declanșată de FSN n-a făcut altceva decât să demonstreze că așa-numita emanație se menține pe linia de mentalitate și comportare pece-risă. Mineriele de arătat că "puterea emanată" nu înțelege să rezolve pe cale politică crizele, ci prin forța brută.

DIN NEFERICIRE, nici după aceea partidele reprezentând năzuințele de revenire a României în Europa nu s-au structurat; a prevalat strict interesul electoral, fără să existe o preocupare serioasă și consecventă de realizare a unei structuri care să poată face față continuatorilor vechiului regim. Singura tentativă serioasă a fost făcută de un partid nou, PAC, care a pus la baza construcției competență; din nefericire, el n-a reușit să câștige suficientă popularitate pentru a se impune. O inițiativă importantă a fost întemeierea Convenției Democratice, căci ea grupa toate forțele care urmăreau instaurarea unui sistem cu adevărat democratic în România. O alianță nu poate avea coerența unității. Convenția n-avea cum fi puternică în absența unei solide structurări a partidelor componente. Or, acestea se consumau în lupte intestinale sau în confruntări sterile în cadrul Convenției. Încercările președinților Corneliu Coposu și Emil Constantinescu de a crea un sistem bine articulat al alianței a eșuat din cauza egoismelor concurente. După succesul relativ din alegerile din 1996 actul de guvernare n-a fost la înălțimea așteptărilor - n-a reușit să producă ruptura definitivă de sistemul pe care Moscova l-a impus la sfârșitul războiului prin forța armelor - tocmai datorită slăbiciunii partidelor componente ale coaliției.

(continuare în pag. 6)

Gheorghe Ceaușescu
România literară 3

Din partea doamnei
MONICA LOVINESCU

Mulțumesc pe această cale *României literare* pentru premiul acordat anul trecut cărții mele și tuturor celor care și-au manifestat afecțiunea, public sau prin scrisorile și urările trimise cu ocazia aniversării mele.

Vă cer, totodată, să priviți cu îngăduință imposibilitatea de a fi participat la înmînarea premiului și de a răspunde personal fiecăruia dintre cei care nu m-au uitat.

lecturi la zi

de Marius Chivu

Viața cu amănuntul

DAN LUNGU nu este doar un energic scriitor (este inițiatorul Clubului 8) și jurnalist (a scris la *Timpul* și la *Monitorul de Iași*), dar și un sociolog de perspectivă, în prezent lector doctorand la Catedra de Sociologie și Asistență socială a Facultății de Filozofie din cadrul Universității „Al.I. Cuza” din Iași.

Sfârșitul anului trecut i-a adus publicarea a două studii. Primul dintre ele, *Povestirile vieții. Teorie și documente* este o culegere de istorii orale, documentele fiind susținute îndeaproape de aspecte teoretice, comentarii și o critică a acestui tip de cercetare foarte la modă astăzi. Pentru cei care încă nu s-au lămurit pe deplin cum e cu istoria orală, primul capitol al cărții este o foarte necesară introducere intitulată *Despre uzul social al povestirii vieții*. A doua jumătate a cărții prezintă o serie de documente orale despre viața de zi cu zi în întreprinderile socialiste. Cartea nu este o premieră. Astfel de studii însoțite documentar a mai publicat, dacă e

tea lumii sociale oferă sugestii prețioase prozatorului.”

Construcția identității într-o societate totalitară este, așa cum o și subintitulează autorul, o cercetare sociologică asupra scriitorilor. După câte știm, dintr-o astfel de perspectivă scriitorii noștri n-au prea fost analizați, iar cartea merită o discuție serioasă aparte. Studiul lui Dan Lungu merită citit în paralel cu eseul *Literatura română în comunism* al lui Eugen Negrici, eseu care se ocupă cam de aceleași lucruri. Doar instrumentarul teoretic diferă. Strategiile identitare ale puterii susținute de sistemul de manipulare al cenzurii, dar și reacțiile actorilor sociali din câmpul literar, rezistența la politic, statutul social și libertatea/exilul interior al scriitorilor, toate acestea fac subiectul unor minuțioase analize sociologice. Noțiuni și concepte precum „condiția scriitorului”, „rezistența prin cultură” sau „scriitori de partid” sunt abordate și interpretate, cum s-ar spune, metodologic. Unul dintre meritele imediate ale acestei cărți este acela că sintetizează, ordonează cumva întreaga problematică atât de discutată în ultimii ani. Un subcapitol se ocupă, de pildă, de strategiile de evitare/păcălire a cenzurii, relevând în toată splendoarea lui fatală întregul parcurs al operei de la producător la cititor. Lucrarea (însoțită de o bibliografie substanțială) este o apariție necesară, fără discuție, iar pentru cei ce vor să înțeleagă pe deplin literatura română sub comunism acest studiu este absolut obligatoriu.

Chiar dacă a fost ocupat cu sociologia (pusă însă, cum am văzut, tot în serviciul literaturii), Dan Lungu n-a uitat de proză, căci poezia pare să fi trecut în planul secund. Volumul lui de proză scurtă, *Cheta la flegmă*, apărut în 1999 (Premiul pentru debut în proză al Uniunii Scriitorilor), a avut ecouri critice foarte bune, mai toți cronicarii care l-au semnalat atunci vorbind despre un prozator autentic și de anvergură. Cum la noi cărțile, mai ales cele apărute la edituri mici din provincie, sunt ca și inexistente, Dan Lungu s-a gândit

Dan Lungu, *Construcția identității într-o societate totalitară – o cercetare sociologică asupra scriitorilor*, Ed. Junimea, Iași, 2003. 282 p.

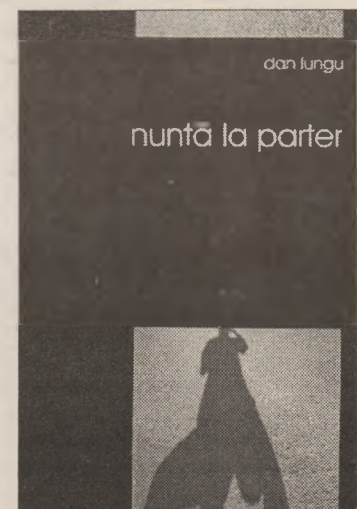
bine să reediteze acel volum. Adăugând câteva proze noi și schimbându-i titlul.

Și la relectură, impresiile bune se păstrează intacte. De la aspectul stilistic (frazare fără cusur), până la conținutul în sine, povestirile au forța de a motiva lectura. S-au pronunțat multe, foarte multe, nume ale literaturii universale, și nu numai, cu care scrisul lui Dan Lungu ar avea câte ceva în comun. Cred că aplecarea aceasta spre sursologic nu numai că, făcută fără măsură, este nedreaptă pentru autor (în fond, la această vârstă a literaturii, asemănările de acest tip sunt structural numeroase și absolut inevitabile, căci orice bun scriitor de astăzi este un filtru: scrie și ceea ce citește), dar nu cred că are o relevanță prea mare. Numele Gabrielei Adameșteanu, cred, era de-ajuns.

Proza care dă noul titlu al cărții conține implicit și o poetică a scrisului lui Dan Lungu: „Realitatea i se păru un păianjen uriaș, cu picioare înalte și fragile, segmentate, călcând strâmb pentru a merge drept. Realitatea devenise grea, apăsând parcă asupra minții. Un elefant pe catalige, un elefant cu picioare de păianjen. Picioare gata să cedeze, rezistând spre mirarea tuturor, grație acelor încheieturi fragile, deosebit de mobile, numite amă-

nunte. Pânze de păianjen, picioare fragile, asta era lumea.” (p. 53) Ochiul de sociolog nu dă greș și savoarea acestei literaturi vine exact din amestecul inefabil de umor, ironie, naivitate, candoare, cruzime, cinism, banal și miraculos al amănuntelor vieții de zi cu zi. Mediile surprinse de Dan Lungu sunt cele marginale, oamenii sunt simpli muncitori sau pensionari, scenele de viață cotidiană banale, iar semnificațiile multiple și deloc futele. Timpul de trecere, postdecembrist, este urât și greu, oamenii mărunți sunt dezorientați de viața promiscuă care le frânge și orice urmă de moralitate. De aici și întâmplările crude, grotesti, absurde ce par scoase parcă din știrile senzaționale ale ziarelor. De fapt, acesta este mediul care furnizează presei paradoxurile existenței, pentru că aici, unde viața e compusă doar din amănunte, „centrul cunoașterii e pretutindeni”. Ultimul text al volumului, inedit, este un reportaj din Transnistria, o relatare impresionantă care surprinde nud o realitate cu atributele senzaționale ale unei scrieri perfect absurde. Textul este, de altfel, intitulat *Postfață sau despre distanța iluzorie dintre ficțiune și realitate*.

Povestirile sunt în mare parte, așa cum s-a spus deja, antologabile. Remarc și eu, ex-

Dan Lungu, *Nuntă la parter*, piesă în nouă tablouri, Prefață de Alina Nelega, Ed. Versus, Iași, 2003. 84 p.

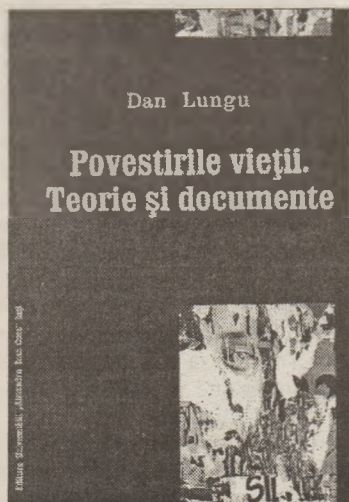
Dan Lungu, *Proză cu amănuntul*, Ed. Cronica, Iași, 2003. 150 p., 45.000 lei

trem de selectiv, *De-a întunericul, Cinci, cinci și jumătate* sau *Ca de fiecare dată*. Deși par scrise alb, direct, la prima mână, de fapt se poate ghici trăsăturile mult mai mare din spatele lor și gândirea producătoare pretentioasă.

Dar Dan Lungu scrie și teatru, iar *Nuntă la parter* nu este primul lui text dramatic. Această scurtă piesă, în linia post-absurdului, ne înfațisează spațiul sumbru, închis și guvernat de reguli stricte al armatei. 9 soldați și cu sergentul 10 sunt captivii unui Big Brother fără chip, a cărui voce se ghicește în spatele unui difuzor ce transmite neîncetat un reportaj stupid despre succesul industriei polițienei. Soldații sunt propriu-zis victimele (dar, mă întreb, nu asta e, de fapt, realitatea?) efortului animalic al stagiului militar, al capriciilor absurde și umilitoare ale sergentului, într-un ritm, paradoxal, rutinier. Izolați și la chereul unui sistem totalitar (acțiunea e localizată antedecembrist), soldații ispășesc pedeapsa de a exista și de a avea „priviri inteligente”. Piesa se încheie simbolic cu o nuntă grotescă între doi soldați, o nuntă batjocoritoare regizată și urmărită îndeaproape de sergentul beat care așază pe capul „miresei” o coroană de spini. Stagiul militar se încheie, însă soldații rămân și în civilie închiși în dormitoare unității ascultând zgomotele lumii de afară strecurându-se, probabil, prin canalele de aerisire.

Piesa are, după părerea mea, două handicapuri: e scrisă cam târziu și pare o schiță de Vișniec (pentru a o raporta la o referință apropiată atât stilistic, ideologic, cât și temporal).

Energic, inteligent și talentat, Dan Lungu este un autor în sensul cel mai larg, de la care ne putem aștepta la multe surprize. O nouă carte de proză, aflu, este în pregătire. ■

Dan Lungu, *Povestirile vieții. Teorie și documente*, Ed. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2003. 254 pag.

sa ne restrângem doar la București, colectivul condus de Zsoltan Rostas, colectiv din care face parte și Sorin Stoica, un alt foarte bun prozator al noului val. Val care pare să-și aibă creasta la Iași. Merită reținut acest aspect cum că doi dintre cei mai talentați tineri prozatori de azi sunt sociologi de formație. Dan Lungu mărturisea într-un interviu că literatura l-a ajutat mult în înțelegerea și practicarea sociologiei, că „simțul observației dezvoltat prin scrierea prozei îți dă o acuitate benefică în sesizarea elementelor pertinente ale contextului social”, așa cum și „modul de a privi actorul social și de a reconstrui complexita-

EDITORIALUL

ocupa în existența fiecărei publicații un loc special. Potrivit unei definiții clasice, acest tip de articol prezintă (ar trebui să prezinte) punctul de vedere al publicației respective în legătură cu o problemă care ține, la momentul respectiv, capul de afiș al actualității. Editorialul trebuie, de aceea, să fie semnat de o persoană care ocupă un rol proeminent în conducerea revistei sau a cărei voce de mare autoritate se identifică de multă vreme cu publicația în cauză. Excepționând unele cazuri speciale, editorialele sînt articole de dimensiuni fixe, relativ reduse, publicate cel mai adesea în același loc de pe prima pagină, care prezintă poziția redacției în legătură cu o problemă controversată, aflată în dezbaterea societății, sau justifică orientarea tematică a respectivului număr de revistă.

Inutile silogisme de morală practică este o selecție a editorialelor publicate de Nicolae Manolescu în „România literară” începînd cu anul 1995. Faptul că în volum lipsesc primii doi ani din activitatea de editorialist a directorului publicației noastre (Nicolae Manolescu a început să scrie editoriale încă din anul 1993) se explică prin aceea că textele au fost preluate din versiunea electronică a „României literare”, inaugurată în anul 1995.

Ca editorialist, Nicolae Manolescu are cîteva teme predilecte de reflecție. Se poate spune că, într-un fel, editorialele sale sînt o combinație a preocupărilor publicistului Nicolae Manolescu din rubricile care l-au făcut celebru: *Cronica literară*, *Ochiul magic* și *Teme*. Cele mai multe dintre texte se află la confluența dintre literatură și politică și discută dintr-o perspectivă morală rolul jucat de scriitori în societatea românească dinainte și de după evenimentele din decembrie 1989. Altele pornesc de la pretextul unor aniversări pentru a repune în discuție actualitatea scriitorilor mai mult sau mai puțin clasici. În fine, o a treia categorie de însemnări o constituie polemicele directe, reacțiile la diverse puncte de vedere aparute în presa culturală din țară și străinătate. Se poate vorbi și despre o tehnică standard, marca Nicolae Manolescu, de construcție a acestui tip de articole. Editorialele încep, invariabil, cu enunțarea abruptă a motivului care a determinat în săptămîna respectivă scrierea unui anumit text. Pretextul poate fi un articol de ziar („Un număr din «Dilema» a stîmrit polemica în jurul lui Emi-

lecturi la zi

de Tudorel Urian

Temele vremii noastre

nescu”), lectura unei cărți recent apărute („Dubla problemă a interesantei cărți a lui David Lodge *Limbajul romanului* (Univers, 1988, traducere Radu Paraschivescu), este dacă limbajul funcționează la fel ori diferit în roman și, respectiv, în poezie...”), o aniversare („La 12 iulie s-au împlinit, într-o ignorare deplină, 185 de ani de la nașterea lui Ion Ghica...”) o reflecție mai mult sau mai puțin întîmplătoare („Generațiile mai vechi știu foarte bine ce a însemnat, vreme de vreo două-trei decenii, a citi printre rînduri”), un punct de vedere care îi stîrnește indignarea sau doar mirarea („Oricît m-aș strădui, nu înțeleg panica domnului Michael Shafir din articolul publicat în «Sfera politicii» (nr. 61, iulie-august 1988) și intitulat *O tragicomedie în desfășurare?*”). Urmează expunerea calmă, senină, rațională a punctului de vedere al editorialistului în chestiunea respectivă, cel mai adesea (aspect sesizabil mai ales în cazul aniversării scriitorilor clasici) din perspectiva timpului prezent, a sensibilității și complexității vieții intelectuale contemporane. Demonstrația, mereu impecabilă din punct de vedere logic, se încheie întotdeauna cu o concluzie scurtă, clară, menită să lumineze retrospectiv textul, dincolo de care nu prea mai rămîne nimic de spus. Editorialele devin astfel săptămînale exerciții de silogism, de unde și numele acestei cărți, inspirat după argheziianul *Manual de morală practică*.

ITITE în succesiunea lor, editorialele lui Nicolae Manolescu se constituie într-un breviar al temelor care au dominat dezbaterile publice românească în anii tranziției (în cazul de față, din 1995 încoace). Probleme precum colaboraționismul scriitorilor cu regimurile autoritare, măsurile diferite folosite în momentul de față pentru cîntărirea celor două ideologii criminale ale secolului XX, fascismul și comunismul, existența sau inexistența anti-

Nicolae Manolescu INUTILE SILOGISME DE MORALĂ PRACTICĂ

© ALBATROS

Nicolae Manolescu, *Inutile silogisme de morală practică*, Editura Albatros, București, 2003, 512 pag., 115 000 lei.

semitismului la nivelul elitelor intelectuale românești, relația dintre comunism și naționalism, scriitorii și Securitatea (poliția), revizuirea sistemului de valori și a canonului literar după căderea comunismului, relația dintre pornografie și cultură, problema regulilor în aparentul haos care caracterizează discursul literar și critic în postmodernitate, implicarea scriitorilor în viața politică, au fost intens dezbătute în anii din urmă în colocvii, simpozioane, au prilejuit intervenții polemice în presa culturală sau cotidiană ori în emisiuni de radio și de televiziune. Pozițiile lui Nicolae Manolescu sînt de fiecare dată foarte nuanțate (adesea în răspăr cu ideile oficial acreditate), argumentele aduse în sprijinul tezelor sale sunt temeinice și întreaga demonstrație capătă aerul unui didacticism superior de care trebuie să se țină seama. Rațional prin excelență, mereu detașat de orice mize colaterale, directorul „României literare” judecă fiecare situație cu mintea limpede și cu deplină onestitate morală și intelectuală. Spre deosebire de mulți dintre adversarii săi de idei care au, deja, în momentul deschiderii discuției, o concluzie pe care se străduiesc să o argumenteze, Nicolae Mano-

lescu nu are idei preconcepute, ajunge la concluzie în mod natural, pe baza raționamentelor, fapt ce îi permite să sesizeze și să pună în evidență inadvertențele și verigile lipsă din judecata preopinentului său. O polemică în jurul căreia a curs multă cerneală este cea purtată cu Norman Manea și Andrei Cornea în jurul noțiunii de rasism. Acuzat, împreună cu Gabriel Liiceanu că ar nutri sentimente antisemite, Nicolae Manolescu denunță un mod de judecată care presupune discriminarea pozitivă și confundă spiritul critic cu discriminarea rasială: „Nu poate fi considerat antisemit cineva care batjocorește ori omoară un evreu decît dacă o face pentru că e vorba de un evreu, de un ins care aparține acestei etnii. Rasistul este un criminal (uneori, doar potențial), dar nu toți criminalii sînt rasiști. Riscul amintit mai sus constă într-o discriminare așazicînd pozitivă: aceea de a considera că anumite persoane se bucură de intangibilitate întrucît aparțin unei etnii, unei confesiuni, unei rase. Dl Manea ar trebui să știe că antisemit nu este acela care ar contesta, să zicem, valoarea literară a romanelor și eseurilor sale, ci acela care le-ar considera mediocre pentru că d-sa este evreu. Prima contestare ține de spiritul critic.” (p. 132)

DEMONSTRAȚIA este mai mult decît convingătoare și ea demonstrează că autorul ei gîndește liberal. O împărtășesc integral. Cred însă că, într-o oarecare măsură, ea contrazice a doua parte a articolului. Pe fond dl Manolescu are dreptate: se poate pune semnul de egalitate între crimele comise în secolul XX de regimurile fasciste și comuniste. Mă tem însă că nu rasismul este zona în care trebuie căutată echivalența crimelor. „Ca și Hitler, Stalin a fost rasist. Ca și naziștii, comunistii au comis crime în virtutea ideologiei lor”, scrie editorialistul la pagina 133. Cred că între cele două ideologii criminale există o deosebire fun-

damentală. În vreme ce naziștii au ucis în mod explicit în numele rasei, comunistii au ucis în numele luptei de clasă. Victimele comunismului (numeric superioare celor ale nazismului) nu au fost selectate programatic în virtutea apartenenței la o rasă. Printre milioanele de nevinovați uciși de Stalin presupun că cei mai mulți au fost ruși, iar Maniu, Gheorghe Brătianu ori Lucrețiu Pătrășcanu au fost închiși și și-au găsit sfîrșitul în temnițele comuniste din alte cauze decît apartenența lor la etnia română. Firește aceasta nu schimbă în nici un fel natura criminală a ideologiei comuniste. Regimurile fascist și comunist sînt cele mai sinistre experimente politice ale secolului XX. Categoriile, ele trebuie judecate cu aceeași măsură, dar este evident faptul că natura lor criminală trebuie căutată în planuri diferite. A discuta natura criminală a regimului comunist doar din perspectiva rasismului înseamnă a îngusta nepermis zona cercetării și a oferi un nesperat culoar de fugă odioșilor responsabili comunisti. În plus, un asemenea demers ar suna aproape ca o jignire pentru milioane de victime ale comunismului.

EDITORIALELE lui Nicolae Manolescu au un merit fundamental. Acela că îndeamnă la reflecție. Fiecare dintre ele ar merita o discuție separată. Toate textele acestui volum pun în mișcare mintea cititorului, oferă unghiuri de privire surprinzătoare care schimbă, uneori spectaculos, percepția comună asupra unor persoane, lucruri sau situații despre care se crede îndeobște că se știe totul. Lecția implicată a excelentelor editoriale ale lui Nicolae Manolescu este aceea că un spirit liber trebuie să se ferească de ideile de-a gata, indiferent de unde ar veni ele, să problematizeze în permanență și să spună cu voce tare ceea ce gîndește, cu voce tare ceea ce gîndește, în jur. Este o lecție intelectuală și, mai ales, civică. O lecție simplă, dar care, însoțită la timp, ar fi putut să dea un cu totul alt curs nesfîrșitei noastre tranziții.

MICI SCHIMBĂRI de atitudine e titlul sub care Răzvan Petrescu și-a publicat, în toamna anului trecut, o antologie de proză scurtă care aduna aproape toate textele din volumele sale anterioare. Cîteva dintre ele au cunoscut modificări – „tușe de culoare, accente, alt ritm într-o frază”, precizează autorul într-o ludică notă introductivă, urmată de o bibliografie de o pagină, alcătuită în același spirit, o povestire în sine, prin felul în care e spusă și prin „subiect”: scriitorul e medic, dar renunță la treizeci și trei de ani la medicină și se apucă de literatură. E descoperit de criticul Mircea Martin, publică și primește premii.

Proza lui Răzvan Petrescu, s-a spus, parcurge drumul de la scriitura realistă la cea fantastică, de la notația de atmosferă, la ironie și pastişă. Afirmatie neîndoielnic adevărată, pe care gruparea din volumul de față o face în bună măsură evidentă. Dar alăturarea – joc întotdeauna paradoxal – mai face evident și un alt fapt, oarecum contrariu: pentru un scriitor cu stil și talent, drumul lung de la realism la fantastic nu e, în fond, decît o mică schimbare de atitudine. Titlul antologiei e semnificativ și, poate, polemic. O pagină din *Grădina de vară*, volumul de debut din 1989, și o alta, din *Într-o după-amiază de vineri*, publicat în 1997 (între care se interpune *Eclipsa*, apărut în 1993), nu sînt esențial diferite. Aceeași mîna sigură, același ochi neobosit și lucid care înregistrează avid tot ce vede, același umor negru și o neschimbătoare ironie, fin diluată în poantă lingvistică. Pe scurt, Răzvan Petrescu e un scriitor

lecturi la zi

de Cătălin Constantin

Proză în imagini

cu o puternică individualitate. Probabil așa se și explică succesul de critică cunoscut de proza sa încă de la debut. O frază a Adrianei Bittel, reprodușă pe coperta a patra a antologiei, rezumă esențial receptarea de care s-a bucurat autorul: „Răzvan Petrescu este, cred, cel mai mare scriitor român în viață”.

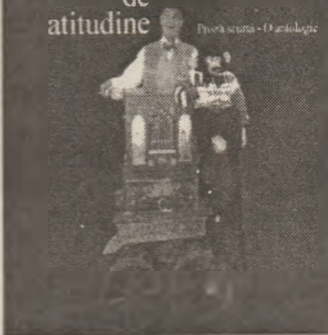
Cum scrie Răzvan Petrescu? O „rețetă” desprinsă din povestirea care dă titlul antologiei: „S-o faci în criză. Ca și cum întreaga lume ar fi-n stare de asediu. De parcă totul ar urma să dispară peste o oră sau cel mai tîrziu mîine dimineată, inclusiv cactusul de pe birou pe care nu l-ai mai udat, fotografia soției pe malul lacului, orașul, frunzele și nisipul din mintea ta. Să scrii cu disperare. [...] Să nu-ți menajezi cititorul, să-l bagi la idei, la spital, să-i lași urme pe față, pe spate, pe ochi. Fără milă. Să pulverizezi într-una, nu contează ce, dar să pulverizezi. Să răciți.”.

Un astfel de crez artistic sugerează poate un grad înalt de conștientizare a realului. Paradoxal, absența acestuia definește proza lui Răzvan Petrescu. Experiența trăită, incidentul banal și lipsit de orice sens – acesta e subiectul prozelor sale. În povestiri nu se întîmplă nimic, nimic semnificativ cel puțin. Realitatea se dezvaluie neconținut sub formă de

șoc, un șoc existențial, atenuat de percepția care, ținută tot timpul la nivel acut, își pierde noțiunea propriei intensități. Naratorul traversează năuc și apatic orașul, coboară scări, cumpără ziare, înregistrează mecanic vorbele celor din jur – simpli figuranți ai unui decor fără scenograf –, intră în metrou și ajunge la serviciu, după ce trece prin tot soiul de accidente fără noimă. Realitatea din proza lui Răzvan Petrescu e fotografică și picturală, atît doar că realismul imaginii e... *à la manière de* Magritte ori Chagall. Lumea nu poartă nici un înțeles, nu are nici miez și nici rost, ea doar se lasă văzută și descrisă la modul brut, în cantități, forme și cuvinte care au o singură menire, aceea de a se înfățișa ochiului și auzului ca fapte în sine, demne să devină literatură prin propria lor existență. Realitatea se compune, în ritm grăbit, din acumulări de imagini care pătrund în interioritatea personajului-narator, ca în romanele lui Blecher. Lipsește însă starea de perplexitate și de exasperare. Absurdul îi ia agresiv locul. Naratorul lui Răzvan Petrescu e un personaj solitar, cu identitate seacă, indiferent față de tot ce-l înconjoară. Citez începutul din *Jazz*: „Mă duceam să cumpăr sifoane. Mă gîndeam la copilărie și n-aveam nici cel mai mic chef să cumpăr sifoane.

Răzvan PETRESCU

Mici schimbări de atitudine

Răzvan Petrescu, *Mici schimbări de atitudine*, Proză scurtă – O antologie, Editura Allfa, București 2003, 544 p.

Îmi agățasem însă walkman-ul de centură. Centura maro a tatălui meu mort. Pe care n-a purtat-o decît o singură dată, la Praga, acolo unde un celebru orologiu întoarce timpul, nu și iubitele, înapoi. Limbile se învîrt în sens invers, pare o iluzie optică, nu e. Un oraș frumos. Oprindu-mă puțin în cartierul Stăre Msto, mi-am adus aminte că era ziua mea de naștere. Probabil că din pricina asta mă duceam la sifoane.”

Aș fi putut cita orice alt paragraf. Proza lui Răzvan Petrescu se citește ca un continuum, sacadat doar de modificarea vitezei și a ritmului povestirii. Aceasta în ciuda faptului că autorul schimbă adesea registrele. *Șansa*, o povestire de patru pagini din primul volum, e alcătuită dintr-un singur paragraf. O pînză deasă care relatează, rece, în fraze lungi, schimbul de cuvinte și gesturile unor muncitori care lucrează la o gură de canal. Comicul de limbaj, de factură caragealescă, e absolut fantastic,

dar el aparține cititorului, nu naratorului, care rămîne tot timpul absent. Unul dintre muncitori descoperă un craniu și începe, brusc, fără să înțeleagă ce se întîmplă cu el, să recite fragmente din monologul lui Hamlet. Se hotărăște apoi, sub impuls fiziologic, să urineze în craniul întors, „pînă ce lichidul începu să se reverse prin găurile orbitelor. Ceilalți doi priveau fără vorbă, cu un zîmbet strîmb”. Răzvan Petrescu e aici aproape de comportismul nuvelor de început ale lui Preda. *Farsa*, a doua povestire din volumul *Eclipsa*, e o transpunere modernă a poveștii biblice a lui Cain și Abel. Umorel e negru, povestea se joacă cu lipsa de sens – finalul trimite mai degrabă la mitul lui Sisif și la absurdă, neconținută repetare a aceleiași unice istorii. *Jurnalul unui locatar* e o istorie fantastică. A fost de altfel inclusă în antologia de nuvelă fantastică românească *The Phantom Church*. Dar pînă la urmă fantasticul nu e aici decît o simplă deghizare: o epidemie stranie se abate asupra blocului în care locuiește personajul-narator și toți locatarii mor. *Fotografii de nuntă*, din volumul *Într-o după-amiază de vineri*, ar putea aminti de *Cănuța om sucit*: eroul trebuie să se însoare, dar totul merge, în chip absurd, pe dos – apartamentul e inundat și apoi ars, costumul de mire se rupe, portierele mașinii nu se deschid, în aparatul de fotografiat n-a pus nimeni film, fereastră apartamentului e spartă și noaptea nunții se consumă cu mirii îmbrăcați în paltoane.... De vină e personajul sau lumea e sucită? La Caragiale se știe, aici nu.

Proza lui Răzvan Petrescu nu se citește cu sufletul la gură. Dintr-un singur motiv: trebuie să ai timp să vezi totul. ■

(urmăre din pag. 3)

Asasinarea lui Iulius Caesar

UM SE PREZINTĂ azi situația? Partidul de guvernământ care, înghițind PSDR, și-a dobîndit o recunoaștere internațională pe care n-o spera, este departe de a fi un partid social-democrat. El este forța coerentă și bine structurată care caută să perpetueze esența vechiului regim. Oricît încearcă prin retorică fruntașii săi să demonstreze contrariul, faptele sunt evidente: impunitatea și sprijinul de care se bucură plagiatorii, adică autorii de furturi intelectuale, aplicarea legilor în funcție de interesele personale sau de partid, susținerea cântăreților epocii de aur, atitudinea inadmisibilă față de presă, reactivarea ofițerilor SRI trecuți în rezervă în anii 1996-2000 etc.

Toate acestea sunt racile ale regimului comunist, iar continuitatea lor atestă voința actualei puteri de a menține o mentalitate profund antinațională.

PNL a reușit ca în timpul guvernării să-și dea o structură, cu prețul însă a unor serioase compromisuri. Alianța pe care a încheiat-o de curînd cu PD, partid social-democrat, este împotriva naturii – au existat în țările europene asemenea coaliții, dar numai postelectorale – și arată că partidul Brătienilor este azi interesat prioritar de competiția electorală și mult mai puțin

de realizarea unei forțe puternice care să asigure distrugerea definitivă a sistemului care timp de jumătate de veac a subjugat țara.

Creștin-Democrația română se află în impasul cel mai grav: alegerile din 2000 au scos partidul din Parlament; eșecul electoral a fost determinat tocmai de faptul că partidul nu a reușit să se structureze în mod serios. Încercarea de structurare începută în 2001 a fost repede curmată în urma unor lovituri intestinale. De atunci situația a rămas neschimbată. Azi asistăm la o acțiune hotărâtă de construire a unei structuri solide, moderne, gândite pe termen lung, capabile în viitor să înfrîngă actualul partid de guvernământ și să distrugă definitiv sistemul și mentalitatea inoculată sistematic timp de peste cincizeci de ani.

O Românie europeană are nevoie de cele trei coordonate politice caracteristice vechiului continent, căci integrarea europeană presupune resincronizarea României cu Europa și din punct de vedere politic, și

anume creștin-democrația (popularii, cum se mai numesc), liberalismul și social-democrația. Atitudinea PSD nu ne dă speranțe că intenționează cu adevărat să se metamorfozeze în partid care cultivă valorile europene, dimpotrivă. Liberalii par a fi într-o criză de identitate (de curînd, un fruntaș al partidului vorbea la televiziunea națională de posibilitatea ca liberalii să devină creștin-democrați, ceea ce atestă criza de identitate). Creștin-Democrația încearcă azi să se formeze printr-o acțiune de structurare a unui partid modern, popular de factură europeană. În fața acestei tentative trebuie luate de-o parte orice sentimente și resentimente și intrat în acțiune pentru realizarea unei forțe puternice și durabile, compatibile cu Partidul Popular European.

Timpurile sunt prea serioase pentru a ne mai permite penibile jocuri de intrigi, cum din păcate am făcut pînă acum. Construirea unei structuri puternice este un imperativ, indiferent câte eforturi și timp va necesita. Dacă nu vom reuși să constituim o structură solidă capabilă în viitor să se impună pe scena politică, ne vom mai lamenta încă foarte lungă vreme, asemenea lui Cicero, că „tirania trăiește, deși tiranul a murit!” (*vivit tyrannis, tyrannus occidit!*).

Gheorghe Ceaușescu

plecînd de la cărți

de Mihai Zamfir

Fin de partie

A APĂRUT de curînd un volum caruia doar în mod convențional îi putem spune „carte”: contemplîndu-l ca obiect, el are într-adevăr aparențele cărții (chiar ale uneia extrem de groasă, peste o mie de pagini); citîndu-l, îți dai însă seama că e vorba de cu totul altceva.

Anii 1973-1989: cronica unui sfîrșit de sistem, volumul editat de Academia Civică (2003), a strîns lucrările ultimului Colocviu ținut la Memorialul de la Sighet în luna iulie 2002: dar el nu e nici pe departe doar obișnuita culegere de comunicări ce rămîine de pe urma unui colocviu ori a unei conferințe.

Cartea are 127 de autori (sic!) și, pe măsura lecturii ei, în noi crește neliniștea. Aproape toate „comunicările” de aici sînt mărturii directe, tragedii umane traite cu adevărat, în care și cel din urmă detaliu este riguros exact. O citești pe nerăsuflăte, dar nu pentru că ar fi bine scrisă, ci pentru că dă la iveală mii de nefericiri mărunte din care s-a încheșat o imensă tragedie națională, „epoca de aur” ceaușistă. Ai senzația că patrunzi ilegal în beciurile Securității și că poți consulta acolo, în fuga, cîteva dosare copleșitoare.

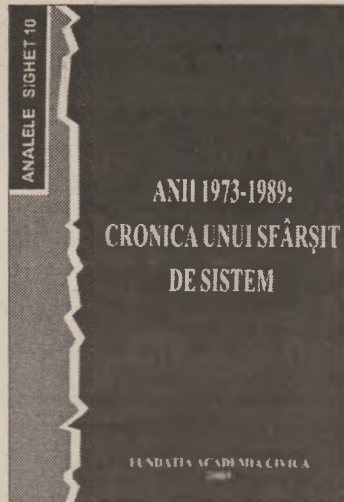
Auzisem cu toții la radio Europa Liberă în anii '70-'80 de cîteva români – să le spunem atipici – care, uneori cu prețul vieții, îndrăzniseră să se ridice deschis contra regimului comunist și să-l acuze direct pe Ceaușescu. Erau îngrozitor de puțini, de aceea numele lor se transforma instantaneu în legendă: Vasile Paraschiv, Radu Filipescu, Doina Cornea și fiul ei, Leontin, Alexandru Chișoiu. Dumitru Iuga, nume de persoane în realitatea cărora îți venea greu să crezi. Iată însă că în iulie 2002 aproape toți au apărut în carne și oase la Sighet. Și-au povestit în cuvintele simple aventura vieții lor și cum au scăpat din întîmplare ei înșiși cu viață. Ascultîndu-i, eroismul lor neverosimil devenea și mai

neverosimil: relatau totul în cînte puțin și obișnuite (nici unul dintre ei nu este orator!), vorbeau de parcă tot ceea ce făcuseră ar fi fost extrem de normal, la îndemîna oricui. Vasile Paraschiv, muncitorul din Ploiești schingiuit de Securitate, expediat apoi aproape cu forța în Franța (pentru că, între timp, cazul lui devenise notoriu), dar reîntors în țară de bunăvoie pentru a continua lupta începută, s-a prezentat în fața sălii cu figura lui de bătrînel blînd, fără pic de poză, descriind Infernul. Toate aceste nume ale anilor '70-'80, intrate deja în istorie, veniseră doar ca să depună mărturie și nimic mai mult.

Singurele persoane oarecum exotice în contextul tragic mi s-au părut cei cîteva străini, profesori și jurnaliști, de altfel admirabili prin dezinteresul lor și care, în trecere prin România de coșmar, povestiseră ce știau. Ce-i drept, nu suferiseră direct represiunea, deoarece condiția de cetățean străin, de privilegiat imposibil de arestat, le-a asigurat impunitatea. În plus, peste cîteva zile, ei puteau lua avionul pentru a ajunge într-o lume normală, lăsîndu-i în Infern pe cei care avuseseră îndrăzneala să stea de vorbă cu ei.

Personal, m-am simțit la fel de deplasat, în acea adunare de la Sighet, ca să nu spun ridicol, ca și cei cîteva străini aflați acolo. Sosisem la Sighet de bună credință, convins că voi putea aduce în discuție cîteva chestiuni interesante din punct de vedere istoric. Am venit cu o „comunicare științifică”, pe o temă „academică”, unanim acceptabilă drept „contribuție” la tematica pusă în discuție. Mă inspirasem din articole de ziar, din cărți și studii de specialitate, evocam chiar experiența personală și scriam ceva despre „Relațiile româno-portugheze în anii '70”. Într-o discuție am spus că particip la un colocviu politico-istoric ca altele altele.

A trebuit să vizitez Memorialul, adică fosta închisoare de exterminare, să îi văd acolo pe cei cîteva care rezistaseră cu adevărat, pentru a-mi da seama că docta mea „comunicare” se

Anii 1973-1989: Cronica unui sfîrșit de sistem, Fundația Academia Civică, București 2003, 1040 p.

potrivea ca nuca în perete. Față de suferința umană pe care o retrăiam cu fiecare nouă mărturie, textul savant însoțit de bibliografie apărea în tot derizoriul lui. De puțin ori m-am simțit mai inutil decît la acel colocviu, unde am luat cuvîntul alături de Vasile Paraschiv, Radu Filipescu ori Doina Cornea.

Cum a reieșit din cele spuse pînă acum, am participat și eu la ultimul Colocviu de la Sighet: în iulie 2002, el a fost într-adevăr ultimul. Din lipsă de fonduri, dar și pentru că marile perioade ale istoriei comunismului românesc fuseseră parcurse, anul 2002 a marcat încheierea ciclului. Dacă sesiunile precedente, începînd cu cea din 1995, se ocupaseră de prăbușirea țărilor est-europene sub ocupația sovietică, de instaurarea brutală a comunismului, ultima sesiune ne aducea sub ochi istoria contemporană, faptele pe care toți participanții le trăiseră, fie și la vîrsta adolescenței.

Astăzi, în fața volumului rezultat din întîlnirea noastră de la Sighet, în vara lui 2002, încerc un sentiment ambiguu: de fericire, pentru că mărturiile se afla acum așternute veșnic pe hîrtie; de jenă, pentru că acolo, la Sighet, printre eroi adevărați și printre umbrele unor eroi-fondatori, am crezut că pot face „operă științifică”, adică glose mai mult sau mai puțin savante pe marginea ororii absolute.

Cît sînt de bucuros că, din cauza unui contratimp tipografic, „comunicarea” mea nu a putut intra în volumul de față! Și ce păcat că nu s-a întîmplat la fel și cu alte „comunicări” de același tip, însăilări intelectuale plîngărețe sau veleitare, care au vreo semnificație numai datorită contextului rostirii lor. În ceea ce mă privește, pot astfel vorbi despre această carte – ce este mult mai mult decît o carte! – cu detașarea perfectă a celui care nu avea ce să caute în ea. ■

Robinson Crusoe, l-am citit într-un vagon de marfă

AVENTURILE lui Tom Sawyer le-am citit pentru prima dată la vîrsta de 7-8

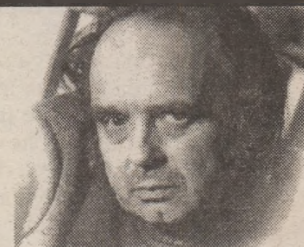
ani, pe cînd stam la Belcești unde tatăl meu era șef de gară, mai bine zis de haltă. Locuiam chiar în gară, la etaj. Tot atunci am citit și *Robinson Crusoe* și, curios, *Aventurile lui Gordon Pym*. Plus *20.000 de leghe sub mări*. Cel puțin de cărțile astea îmi aduc aminte. Prima a fost *Robinson Crusoe*. Totuși, ca inițială lectură memorabilă, este o colecție ilustrată, cu textul prescurtat la cîteva rînduri pe paginile colorate viu, a *Călătoriilor lui Gulliver*. Citită în clasa întîii, la Ciceu, într-un scrînciob! Tot atunci am citit și o carte despre petrol și țiței (!!!) care mi s-a dat drept premiu! Mai înainte simulam lectura a două pagini dintr-o revistă pentru copii! Învășînd pe de rost textul în versuri, o chestie cu Haplea, pe la vreo 4-5 ani, urmăream rîndurile cu degetul și spuneam poezia, dînd impresia celor din jur că știu să citesc! Mai țin minte și acum o strofă și e curios ce ar spune tatucu Freud că se ascunde sub treaba asta. Iată-le:

„Însă Haplea ce făcea?
Profitînd de-ncurcătura
Iute putina spăla!”

Cred că era finalul poeziei! restul îmi rămîne neclar. Parcă era o afacere cu niște gîște furate, sau așa ceva.

Robinson Crusoe l-am citit pe linia moartă, într-un vagon de marfă stricat, întins pe burtă în pătratul de soare pe care-l făcea ușa pe podea. Mi-l alesesem anume dintr-un șir întreg de vagoane părăsite (aveau cîte ceva defect), pe care-l exploaram permanent, de la un cap la altul, sîrînd dulce și periculos

cerșetorul de cafea

de Emil Brumaru

Stimate domnule Lucian Raicu,

peste tamponane. Cred că lectura a fost continuată, o dată cu construirea colibei de către R. C., într-o colibă pe care mi-am construit-o și eu, cu mîinile mele, din crengi de salcîm. Rostul meu, practic, era să păzesc tomatele enorme, strălucitoare, de găinile care le ciupeau ciuruindu-le. Mă vîd tot pe burtă, la gura colibei, citind și aruncînd, din cînd în cînd, priviri strașnice găinilor. Acum îmi dau seama că lecturile mele prime erau făcute într-o poziție destul de erotică! Întins pe burtă! Ca și cum aș fi posedat cartea. Pe Gulliver l-am citit într-o continuă mișcare de sus în jos în scrînciob, după cum vă spuneam! Mă rog, zarnacadele din astea se pot găsi la tot omul. Dar vîd că am început să răspund la propria mea anchetă. „Cartea care v-a fascinat copilăria”, de acum cîteva ani! Ar mai fi multe de adăugat. Oricum, o să mai revin.

Dar de ce am început cu *Aventurile lui Tom Sawyer* scrisoarea? Orice cititor are cîte un cuplu celebru ce-l fascinează, îl urmărește întreaga viață, pe care caută, cred, să-l imite, luîndu-și-l drept model! Romeo și Julieta? Tristan și Isolda? Paul și Virginia? Oh, nu, nu! Cuplul care mi-a luminat orbitorul sufletul, ca un soare fraged, mereu pierdut, mereu regăsit la buza lacomă a unui orizont intim a fost *Tom și Becky*! Da Tom Sawyer și Becky Thatcher! Cel mai fermecător, mai auroral, mai pur și mai sfîșietor-dulce cuplu, pentru mine, din întreaga literatură!

Cu stimă și grație,
Emil Brumaru

4-IX-980

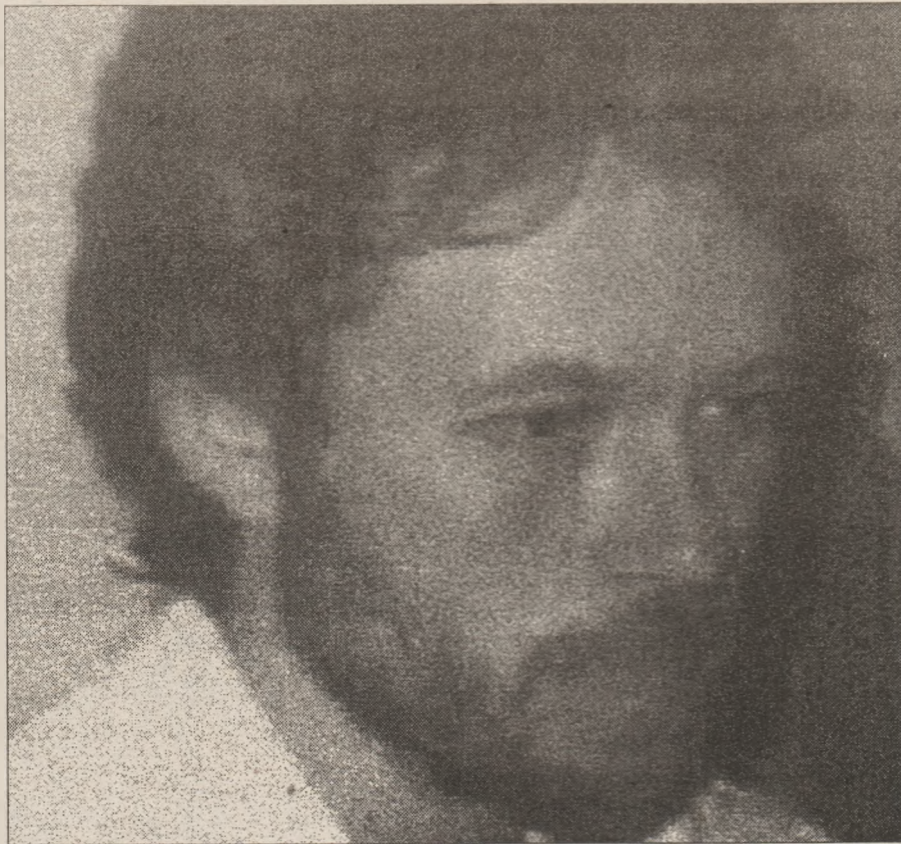

Moartea unui supranaturalist

cititorul trăise tot timpul cu senzația că
pe parcursul lecturii
se intersectase de câteva ori cu o siluetă
neclară
abia acum la sfârșit încerca să-și explice
de ce nu reacționase în nici un fel
preferase să rămână atât de impasibil
ar fi trebuit să-l furnice câteva bănuiele
mai ales că în cartea aceea nu se
întimplase aproape nimic
se gândi că după un somn bun lucrurile
aveau să se limpezească
să se așeze să ia poziția nisipului pe
fundul apei
în zori își dădu seama că fusese vorba
doar de o plimbare
printr-o piață periferică a orașului
în centrul ei se afla statuia unui
necunoscut (nici măcar erou)
se pare că în anumite perioade ale
amiezii
lumina stralucea atât de puternic încât
statuia nefiresc de albă
se vedea din anumite unghiuri ale pieței
foarte vag cu întreruperi
adesea viața nu oprește în haltele minții
adesea hărțile mint se gândi cititorul
adesea o liniște mătăsoasă încolăcește
gleznele
lumina strălucește parcă și mai puternic
iar acele ceasurilor se deschid larg
ca și cum te-ar îndemna să intri
somnia se face o apă limpede
și nimic n-o mai tulbură

Sacul

ca vechi pacient al neliniștii, ar cam fi
fost vremea să înțeleg –
mișcările făcute în afară nu sînt decît
călăriri de ficțiuni. la ce bun ?
prevăzător, aidoma celui ce vine dintr-o
îndelungată convalescență
și se întreabă dacă ea, convalescența, cu
discreția-i vinovată
că te-a călăuzit departe de boală, mai
poate fi un preludiu la ceva,
prevăzător, deși obișnuit pînă mai sus
de cap cu lumina împrăștiată
de lampadarele de stradă, viscoasă și,
vai, atât de înclinată
încît umbrele se lungesc peste tot, ies pe
sub uși ca niște cozi de șobolan,
cotrobaiesc și se preling de-a lungul
ungherelor,
pe ziduri și prin șanțuri – un duel al
umbrelor și nimeni nu mai are răbdarea
sau curiozitatea să se întrebe de unde
vin ele, cine sau ce le lasă și, mai ales,
cine și ce câștigă. era ca și cum, la tot
pasul, aș fi trecut prin dreptul unor
holuri întunecoase
sau peste niște canale secate, o Veneție
moartă, butaforia unei încăperi
zăbrelete.
erau mereu aceste umbre cu un destin
înaintea noastră, într-un fel,
ființele și lucrurile le erau datoare, în
urma lor corpul se țira ca un sac.
și așa cum ce iese din pisică șoareci
mănușă, ce iese din corp umbră face.
deci există. din umbră nu iese nimic, că
e conturul ideal,
câmașă de forță a gestului. ea nu e con-
tinuarea, ci negația mișcării. negație cu
dămf
de șantaj. mai întîi trage storiurile, apoi

Dan-Bogdan Hanu

mișcarea e silită sau convinsă
(n-o vom ști niciodată) să se dezbrace și
tuști afară și clic ! încuietorea.
rămasă acolo, mișcarea e lăsată pînă
ajunge ficțiune în carne și oase.
prevăzător și totuși cu nimic mai
surprins decît pușcărișul ce, spășit,
își ia blidul cu terci și se retrage într-un
colț mai cald al închipuirii,
mă îndreptam spre locul unde urma să-l
întîlnesc, trebuia să fie
în dreptul unui lampadar din acelea
sacrificîndu-se mereu
pentru întîlnirile altora, asta însemna că
după ce i-aș fi văzut umbra,
ar fi apărut și el într-un tîrziu, venisem
liniștit, forfecarea sacadată
a picioarelor reușise, nu-mi dau seama
cum, să se desprindă de corp
și să mă poarte pînă acolo. tocmai cînd
priveam uimit cum strada,
încalinată (sub greutatea luminii ?)
alunga din gîndul meu, rînd pe rînd,
orice explicație aș fi încercat să găsesc
faptului că toate rămîn nemișcate,
la locul lor, a început zumzetul acela
care se încapățîna să-mi dezmoștească
memoria, să topească ghețarul acela,
mai era oare ceva de salvat ?
m-am uitat în sus și am văzut bucățele
din instalația de iluminat
pocnind de frig, totul s-a limpezit brusc,
am înțeles de ce era nemișcat,
înghețul își făcuse treaba. în locul acela
strada descria o curbă largă,
chiar îmi spuneam că, iată, acum cînd
nimic nu mă mai poate surprinde,
sînt silit să-mi înghesui privirea în
colțul străzii, ar fi încăput multe
întîmplări
acolo, presimțeam însă că nimic nu-mi
va întrerupe convalescența,
coridorul acela cu pereți groși, lung și
nearisit, care unește – sau desparte ? –
strigătul de ecou. și numai valătuci de

zăpadă viscolită se îndreptau către
mine,
treceau mai departe, frigul se încolăcea
tot mai strîns printre picioare,
îmi închipuiam deja cum mă voi
răsturna ca un sac bine legat,
chiar în mijlocul străzii,
iar el îl va găsi și nu va afla niciodată că
întîrziase,
îl va arunca într-un șanț și pînza aspră îi
va lăsa pentru scurt timp
o senzație neplăcută și asta l-ar face să-și
așeze una din palme peste cealaltă,
să și le frece ușor, ca atunci cînd vrei
să-ți între în piele un balsam,
tot așa cum făcuse odată, pe malul
mării, cînd îmi luase palma mică
într-ale sale
și ea zvîcnise acolo, poate chiar
strălucise puțin – o perlă,
vîntul ridicase în jur dantelării de nisip,
calde,
acum însă își simte gîtul invadat de
broboane de sudoare, ca și cînd
ar fi înaintat pe un coridor lung și
nearisit și își slăbește din mers
strînsoarea fularului. în urma sa, ca în
basmelor vechi sau reclamele moderne,
vîrtejul de zăpadă se retrage și intră în
sacul azvîrlit în șanț.

Vis ce r(e)al apare

în ocean sînt insule pe pămînt sînt lacuri
adevărul iese la suprafață mereu
un lac secăt o insulă de gheață
sînt evenimente
pentru care soarele roșește de două ori
în aceeași zi
"e prea puțin, să-i desfacem contractul"
astfel i-am auzit șoptind într-o
dimineață
o dimineață din acelea în care ieșind
te simți ca și cum un ftizic și-ar

împrăstia respirația umedă
drept pe fața ta
ceața începuse să bată spre roșu
alt răsărit criminal altă noapte pierdută
trecătorii erau rari și se opreau fără să
știe de ce
"nimic nu mai merge" mi-am spus
cu gîndul să reintru în casă
frigul însă mi-o luase înainte
mereu îi reușea asta mă făcea să-mi simt
corpul prea mare
oricît de atent i-aș fi supravegheat
mișcările
ceva rămînea pe dinafară
și amorțea

se spargeau mugurii nopții
mi-am spus că ar fi bine să trag
chepengul
astaaa...visul
dacă mai întîrziam puțin parfumul lor
m-ar fi înghețat
am privit prin geamul mic
și l-am văzut pe Acela cosea iarba în
lumina lunii

o cosea cu acul
a doua zi tălpile aveau să nu simtă nimic
să dea de știre mai sus că totul rămăsese
neschimbat

pînă departe se vedea strada
de cîte ori o lustruisem
cu privirea cu pașii cu gîndul
ar fi trebuit să arate ca o argintarie fină
și scumpă
nu era decît un os o coastă acoperită de
praf

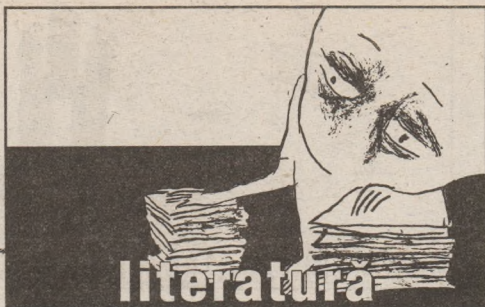
nu știam ce să fac cu ea
corpul fusese îngropat demult
cine avea nevoie să și-l amintească

i-am auzit din nou acum vorbeau tare
le simțeam vorbele urcîndu-se pe mine
iar undeva sus de tot
aveau să înfigă un steag
undeva sus de tot
unde nici nu mi-aș fi închipuit că exist
aerul se umpluse cu urme de bocanci
se lăsa un fel de negură
apusul era atât de aproape de dimineață
încît nu mai avea rost să te trezești
așadar eram o scară
mă întrebam ce-or fi găsit de reparat
deasupra mea
și ridicînd privirea l-am văzut pe
Heidegger
dădea să coboare să se spovedească
deși cam asta făcuse toată viața
numai că obosise să tot urce
și apoi de la o vreme nu se mai vedea
tipenie de ființă
s-a uitat la mine și mi-a spus

mai sînt cîteva evenimente
cîteva firimituri împrăștiat după ospăt
nu le dă nimeni nici o atenție
privește poemul se umflă în curînd va
ceda

lumea se va termina brusc
fără convulsii
eu sînt anestezistul

(începusem să înțeleg ceea ce unii
trăiseră
cu mult înainte
dar nu făceam altceva decît să mă
lovesc
de pereții aceluia încapător – mulțumesc
pentru împărtaşanie ! – sentiment
postmodern
o ultimă pilulă uitată într-un flacon
și fără un rest de mîndrie le-am strigat
să mă aștepte) ■

semn de carte

de Gheorghe Grigurcu

Impresionism liric

ATRE sfârșitul anilor '50, cind, student fiind la Cluj, revista *Steaua* îmi tipărea cu

parcimonie versuri și recenzii, intilneam în paginile prestigioasei reviste numele unei tinere poete care mi-a atras numai-decît atenția: Sina Dănciulescu. Tușele sigure ale începătoarelor sale stihuri indicau o vocație cu atît mai prețioasă cu cît ne aflam în deceniul celei mai joase căderi pe care a înregistrat-o vreodată creația literară românească. Era o poezie „de notație”, cum se spunea pe atunci, învecinată cu textele pe care le semnau A. E. Baconsky, Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Petre Stoica, Leonida Neamțu, în aceeași ingrată perioadă și în același periodic clujean ce se constituise într-o, fie și foarte modestă, „avangardă” a unei așteptate innoiri. Repulsivul discurs proletcultist înfățișa astfel primele fisuri, „betonul” propagandistic cedind sub atingerile ca de floare și aripi de fluturi ale autenticității. Destinele poezilor „steliști” au fost diferite. Dacă Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Victor Felea s-au „clasicizat” în spațiul transilvan a cărui rafinată cutie de rezonanță lirică au devenit, Baconsky și Petre Stoica, evoluind către capitală, s-au înscris pe ambițioase orbite proprii. Leonida Neamțu, socotit de autorul *Fluxului memoriei* drept o mare speranță a poeziei noastre, a re-nunțat bizar la poezie, cu mult înaintea prematurului său sfârșit, în favoarea romanului de aventuri, iar Sina Dănciulescu (născută în 1934) a intrat într-un nemeritat con de umbră. Avem impresia că numele d-sale e pentru tinerele promoții de literați ca și necunoscut. O ediție ce pare completă a creației acestei poete din Craiova, cu resignare intitulată *Zilele una cu alta* (Ed. Aius, Craiova, 2002), n-a avut darul a risipi indiferența din jurul unei autoare nu de toate zilele, ajunsă acum pe o treaptă a bilanțului. Ne luăm sarcina, în prezenta cronică, o sarcină, mărturisim, impregnată de nostalgie, a comenta menționatul volum, cuprinzînd și textele de odinioară, din paginile *Stelei*, ce ne stirneau o neveninoasă, emulativă invidie...

Un prim aspect al poeziei oferite de Sina Dănciulescu o constituie o delicatețe impresionistă, o năzuință spre un concret blind, îmbătător, înfrăgezit de lumină. Spre deosebire de șai-zeciștii (eolegi de generație) atrași de materialitatea brutală, agitată, stihială, acordată la un pretențios diapazon cosmic, poeta în cauză se arată receptivă la fața fragilă, vulnerabilă a lu-

mii, la accepția sa plutitoare ca un vis revolut ori încă neimplinit. Indecizia inofensivă, capriciul benign, blindețea învăluitoare a reveriei dau substanță caligrafică acestei interiorizări liliale, transcriind parcă o tinerețe eternă, pierdută-n sine: „Ea străbatea grădina/ într-un totem de umbră/ atins pămîntul nu-l mai atingea./ Nu se mai difuza frenetic nici supus./ Cren-gile jos speriau lumina./ Mișcarea o-ncolți. Ea s-a retras./ Capriciul blind. O năuceală moale.../ Ea străbătu grădina. Indecis/ ceva pierdu-n repaos. Ea desprinsese/ să fredoneze-n sine sprijin” (*Ea străbatea grădina*). Luminozitatea intensă alcătuieste un atribut al inocenței primare: „Bîntuie lumina și nu mai pot vedea/ decît în pace decît în bucurie/ cu nevinovăție” (*Discurs despre apoteoză*). Sub unghiul viziunii, avem a face cu detritusurile încă dulci, purtînd mirajul începuturilor absolute, ale unui Paradis: „Îndoliat de fluturi/ un lac/ albastrul aplecat/ într-o fîntînă/ un echivoc de coapsă și măr dulce/ cu lăcomia apei/ cu lăcomia inimii în valve/ cu lăcomia viermelui în fructe/ cu lăcomia golului în cîntec -// sub plutele spulzite de beteală” (*Îndoliat de fluturi*). Sub unghiul tehnicii, înregistrăm o cromatică impresionistă, melancolică, simplificatoare, precum un simptom al prăbușirii ce s-a declanșat: „Alb-roz copacii. Fals Gauguin./ Aceleași străzi. Și apele pavate./ Cumpăr doi trandafiri/ și intru în cetate./ Sub lovituri de ceas/ strîmb aplecată în cer ca un dolmen/ sub lacăt între raiuri și iaduri amîinate./ Alb-roz coapcii/ în clopote de iarbă și de somn./ Sub lovituri de ceas din turnuri vii/ pierdut/ paradis acest drum/ ce mă abate.../ Și restul/ doar singurătate” (*Cadențe*). Această singurătate e ca un vierme în fructele Edenului, consumîndu-le discret, însă cu efect fatal, conținutul. O stare producătoare de ireversibile goluri...

Precum Emily Dickinson, despre care un exeget american afirma că practica „o cultură a golului”, Sina Dănciulescu ajunge a-și dubla existența sensibilă cu una a vidării, a desființării. Eul său e dual, compus din impulsurile ființei și neființei, fiecare parte dovedindu-

se atrasă către cealaltă: „Eu sînt mereu și ceea ce nu sînt” (*Balans*). Bucuria sa e fără putință de fixare, aeriană, dezorientată, relevînd mai curînd puritatea morții decît cea a vieții: „O bucurie vie fără casă/ tot dau să prind și ea se înecă/ fără de drum în nici o parte/ o bucurie vie fără casă/ tot dau să cînt și ea îmi scapă/ de mine-ndestulată ca-ntr-o moarte/ alienată și pură” (*ibidem*).

O negare ontologică separă ceea ce pare indisociabil: „o legătură numai o negare/ cînd s-ar desface ochiul să separe/ apa de rîu/ și aerul de frunză” (*Ci*). Din pricina unei defecțiuni (epuizări) a mecanismului universal, axiologia se inversează, puterea devenind slăbiciune iar slăbiciunea devenind putere, într-o perspectivă în care începutul se reneagă, îmbolnăvind eternitatea care s-ar fi cuvenit a-l găzdui: „neîndoielnic/ ceasul în metal/ de lujer garoafele/ o zare// puterea lor de a fi doar slăbiciune/ nici certitudinea nu mai separă/ nici zbaterea nu mai devoră// poate că ora este de iubire/ puterea lor fără putere/ și legătura fără legătură// poate că oră e de cumpănă/ în zero// de neînceput bolnavă o vecie...” (*Modulație*). Fețele golului ce intervine în etapa postparadiziacă sînt așadar multiple, avînd drept numitor comun un simțămînt de irealizare. Nici o certitudine nu se menține în plan percepțional, afectiv sau conceptual, în cadrul unei surpări a aparențelor, care pare a nu mai avea limită, cu atît mai tulburătoare cu cît nu se însoțește de gesturi patetice, de o acustică accentuată, ci

se petrece într-un mediu potolit, silențios. Deznădejdea e surdinizată, muzicalizată. O disciplină morală informează poezia, sporindu-i latențele intrinseci. Prezentul se erealizează aidoma trecutului, se asimilează mediului fantasmatic al acestuia: „Ceea ce ne spunem azi s-a petrecut cîndva și nu se/ mai întoarce același dorul/ nu se mai întoarce singur/ glasul cerul aurora// ceea ce ne spunem azi s-a/ dus demult demult și numai/ cîntecul și ploaia absolvă/ mîinile copilăros de goale/ glasul cerul aurora// ceea ce ne spunem azi s-a/ tras în depărtări stinghere/ între munți și între stele/ între noi și între vorbe/ glasul cerul aurora” (*Romanță*). Amplificîndu-se, vidul biografic se arată a fi un vid al Destinului: „Iar e luni/ și nu m-am mai născut/ iar mă voi naște din cînd în cînd/ și pînă să-mi crape ochii/ vād stele vezi.../ Numai în copilărie știam/ că m-am născut o dată/ pentru totdeauna./ Atunci mi se dădea toată/ promisiunea pe mină” (*Fișă de identitate*). Ori într-o variantă mai puțin tăioasă, divulgă funciara inadapabilitate a ființei auctoriale: „senzația de a fi atît de nouă/ și zadarnică/ o cit/ de puțin să nu mă rătăcesc!...”

(*Realul-risc*). Fragilizată, stoarsă de conținut, existența ajunge a se interoga pe ea însăși, într-un hamletism crepuscular: „Dar cînd vom fi/ nici nu ne e de trebuință!/ Cînd vom fi n-are instanță/ contabilă strictă/ clocită dibaci de buna sau reaua/ credință./ Cînd vom fi n-are curajul bețiv/ de stors juruințe/ frumosul cuminte/ din căruciorul milei impletind/ pe față sau pe dos ciorapii/ solidarității cupide./ Cînd vom fi cu adevărat/ nimeni și nimic/ nu ne mai încercă deciziile./ Cînd vom fi se mai poate/ vorbi de la inimă la inimă...?” (*La modă sînt cuantele*). Golul ce absoarbe ființa fără scăpare capătă o năivă aură gnomică: „Nimic-nimic n-ajunge pentru veșnicie...” (*Tristeți de sezon*). Ori: „viața răsare timid te întrebă dacă e” (*Tablou de iarnă*). Ne putem întreba dacă o asemenea criză, o asemenea deplețiune a eului care nu se mai poate sprijini decît pe umbrele irealității, ar putea avea parte de o contrapondere, de o consolare. În măsura în care existența eșuează, în care realul se lasă mistuit de gol, cuvîntul poetic își ia avînt, își arogă libertatea, o libertate solară ce-l echivalează cu sine într-o teurgie estetică: „Prea important Cuvîntul prea izvodit din sine/ prea neînvățat cu nimeni” (*Soare*).

SINA DĂNCIULESCU se dovedește a fi o poetă de remarcabil har în interiorizarea sa labirintică în jocul său de respingere-atrakție cu golul provocator, al cărei nume se cade scos neapărat într-un mai viu relief. Mai pe gîndul nostru spus: e una din cele mai interesante poete pe care le avem azi. ■

LIBRĂRIA HUMANITAS
KRETZULESCU

Calea Victoriei 45, București,
tel/fax 313 50 35, e-mail: humkretz@k.ro

LIBRĂRIA HUMANITAS
DIN FUNDUL CURȚII

Calea Victoriei 120, București,
tel/fax 212 88 21, e-mail: humgds@k.ro

bunul gust al libertății

peste 12 000 de titluri • peste 300 de edituri • muzică • filme
cărți pe suport electronic • ziare și reviste • presă și carte străină

www.librariilehumanitas.ro

biografie

Tatăl lui Bujor Nedelcovici a fost arestat la șaiszeci și șase de ani, în 1958, și condamnat la opt ani închisoare pentru criticarea regimului comunist. Ca urmare, Bujor Nedelcovici - care în același an absolvise Facultatea de Drept din București și își începuse cariera de avocat la Ploiești - a fost trimis să lucreze pe șantier, la Bicaz. Abia după doisprezece ani avea să-și redobândească statutul de intelectual, consacându-se ca scriitor (romanul său de debut, *Ultimii*, apărut în 1970, a atras atenția criticii literare și a publicului prin descrierea melancolică a soartei vechii protipendade în România comunistă).

Deși n-a făcut gesturi spectaculoase de contestare a regimului, Bujor Nedelcovici (născut la 16 martie 1939, la Bârlad) nu s-a putut adapta niciodată cu adevărat la situația din România, chiar dacă între timp a devenit membru al Uniunii Scriitorilor și a fost ales secretar al secției de proză a Asociației Scriitorilor din București. Filmul realizat după romanul său, *Zile de nisip*, a fost criticat de Nicolae Ceaușescu însuși, în 1983, pentru așa-zisa "necunoaștere a tineretului patriei noastre", de fapt pentru insubordonarea față de exigențele propagandei de partid. În 1985, scriitorul a publicat alt roman, *Al doilea mesager*, la Paris, după ce încercase în zadar să-l publice în România fără să facă vreo concesie cenzurii. Fiind vorba de o parabolă despre raportul dintre scriitor și dictatură, poliția secretă l-a trecut pe autor pe lista neagră și a început să-l supravegheze îndeaproape. În primele zile ale anului 1987, Bujor Nedelcovici s-a expatriat, stabilindu-se la Paris, unde se află și în prezent. Întrebat de ce nu s-a întors în România, el a explicat că evoluția situației politice din țara sa de origine l-a deziluzionat.

Requiem pentru o lume dispărută

ROMANUL de debut al lui Bujor Nedelcovici, *Ultimii*, 1970, a provocat un *coup de foudre* printre criticii literari ai momentului. Nicolae Manolescu l-a remarcat primul, afirmând (în cronică sa literară din *Contemporanul* nr. 27/1970) că "este o scriere de minuțioasă observație și, în același timp, stranie, ireală" și că "denotă o remarcabilă vocație de romancier". Lucian Raicu a reluat discuția (într-un articol din *România literară* nr. 33/1970): "Bujor Nedelcovici este un nou romancier, despre care, de pe acum, se vorbește și, după toate semnele, se va mai vorbi. Interesul provocat de proza sa, inteligentă, fină și în același timp consistentă, axată în jurul

unor obsesii stabile, mi se pare perfect legitim."; "Tema secretă a romanului, urmărită programatic și demonstrativ, uneori până la exces, dar și până la obsesie, ceea ce pledează în favoarea organicității sale, ar fi aceea (ibseniană, să zicem) a puterii malefice a trecutului, exercitând în chip straniu asupra prezentului o acțiune fatală, demonică, distructivă; «ultimii» sunt eroii cărții; exponenți, fiecare, ai unei încărcături de trecut (amintiri, sânge, principii, prejudecăți ș.a.) în virtutea căreia ei se mișcă aproape automat, cu o gesticulare bine stabilită, «condamnata» ca de o forță internă dominatoare."

Cuvântul "straniu", folosit de aproape toți comentatorii, exprima stupefacția și încântarea trăite în contact cu o realitate literară neasemănătoare cu altele (decât cu aceea din cărțile lui Nicolae Breban și în-

Bujor Nedelcovici și Nicolae Manolescu în anul 1981

zoom critic

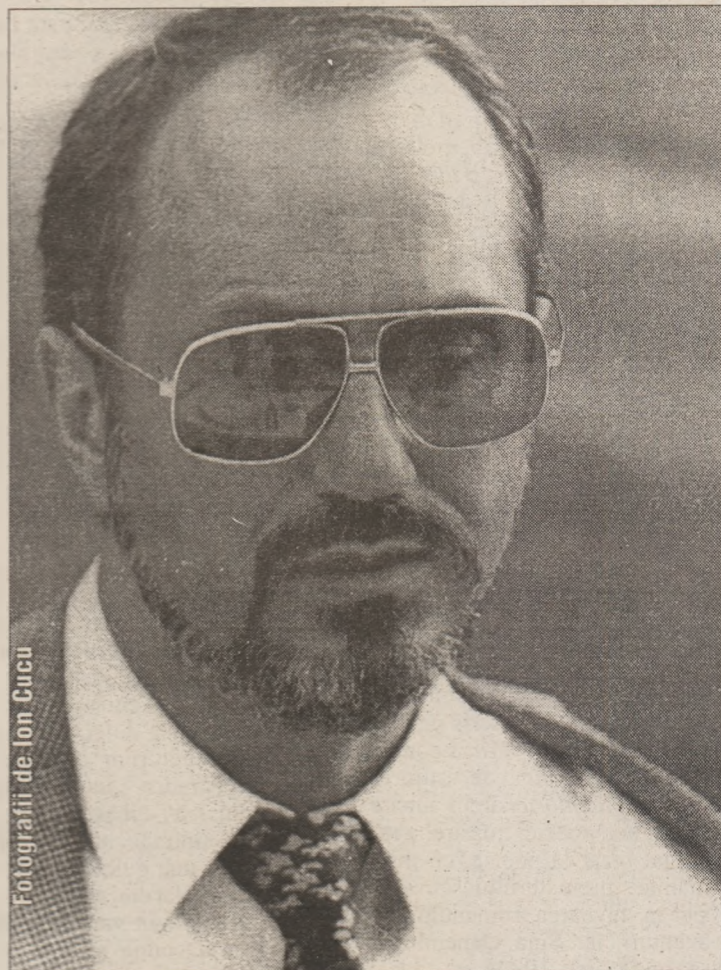
de Alex. Ștefănescu

Bujor Nedelcovici

deosebi din romanul său *În absența stăpânilor*, 1966). Chiar și azi, la peste trei decenii de la publicarea lui, romanul *Ultimii* ne emoționează ca un apel misterios venit dintr-o lume dispărută (în roman - pe cale de dispariție). Este vorba de lumea *dinaintea comunismului*, demonizată de comuniști și mitologizată de imaginația populară, o lume ai cărei supraviețuitori îi găsiseră, în timpul comunismului, refugiul în suboluri întunecoase, în care își luaseră, ca pe o Arcă a lui Noe, vestigii ale existenței lor anterioare.

Într-un asemenea subsol trăiește o fostă mare actriță, doamna Rujinski, de origine poloneză, împreună cu cel de-al patrulea soț al ei, care și-a câștigat ani la rând existența ca antreprenor și care, după pensionare, o întreține din veniturile lui modeste pe artista admirată încă din tinerețe. Prezența actriței - printre ei și totuși inaccesibilă lor - îi tulbură pe locatarii blocului: fostul profesor de științe naturale Fabian, de trei luni pensionar, și nevrotica lui soție, tânărul pictor Cristu Antim, student în ultimul an la arhitectură, Toma Vâlvoi, trompetist la un bar și Matilda, iubita lui. Fabian și Cristu sunt chiar într-un mod nedeclarat îndrăgostiți de enigmatică și inaccesibilă doamnă Rujinski. Aceasta este vizitată din când în când doar de Petran, poștașul care aduce pensia și care îndeplinește în roman o funcție simbolică, aceea de "mesager" (tema va fi reluată de Bujor Nedelcovici în romanul *Le second messenger*, 1985).

Întorcându-se de la cumpărături, cu o sacoșă în care are o pâine și lămâi, domnul Rujinski cade pe scările care duc la locuința de la subsol și moare. Soția lui simte că va fi acuzată de crimă, fiindcă trăiește într-o lume cu care nu poate să comunice. Pentru a se apăra de o iminentă inculpare nedreaptă, ea ajunge să săvârșească cu adevărat o crimă și, în cele din urmă, să se sinucidă. Din melancolia îmbătrânirii într-o cămaruță fără ferestre, din bovarismul obosit al unei artiste cândva celebre care se află în situația de a aștepta în fiecare

Fotografia de Ion Cucu

lună venirea poștașului cu pensia se desface astfel, ca o floarea de mătrăgună, moartea. Romanul este un requiem pentru lumea de altădată, un requiem de o tulburătoare muzicalitate, vapoasă și crepusculară.

O "cronică de familie"

IN MOMENTUL care prozatorii din anii '70 au început să scrie despre deceniul șase, și-au schimbat și programul estetic. Ei au făcut, de obicei, un pas înapoi, trecând de la o concepție modernă despre roman la una apropiată de tradiție. Alexandru Ivasiuc a subțiat foarte mult, până la resorbție, firul analizei psihologice și a dat o extensie maximă epicii. George Balăiță a renunțat, în mare măsură, la viziunea onirică și ludică pentru a face loc și relatării directe, prozaice. Aurel Dragoș Munteanu a abandonat proza eseistică în fa-

voarea uneia de factură balzaciană.

O evoluție asemănătoare cunoaște și scrisul lui Bujor Nedelcovici. Romanul său de debut se remarcă - am văzut - prin atmosfera crepusculară, printr-o sensibilitate paroxistică, aproape maladivă, prin labirintica investigație psihologică. Romanele următoare - *Fără vâsle*, 1972, *Noaptea*, 1974 și *Grădina Icoanei*, 1977 - sunt o "cronică de familie" făcută din perspectiva unui personaj care vrea să-și cunoască arborele genealogic pentru a-și înțelege propria viață. Ulterior, romancierul le-a declarat părți ale unei trilogii și le-a republicat sub titlul comun *Somnul vameșului*, 1981. Marturisirea făcută de el în postfața trilogiei este semnificativă: "Am fost martorul unei epoci, eram obligat să-mi depun mărturia. Nu am dreptul să uit sau să tac." Ca și alți prozatori, el își revendică deci un rol de "cronicar".

Această responsabilitate -

asumată cu o gravitate rigidă, proprie lui Bujor Nedelcovici, probabil, cu teama de eventuale represalii din partea autorităților - îl împiedică să se mai manifeste cu dezinvoltură ca artist. Prozatorul se simte obligat să judece evenimentele istorice și fenomenele sociale din epocă de pe poziția unui martor care a jurat cu mâna pe o Biblie a moralității că spune adevărul.

Intrucât fiecare afirmație dintr-o depozitie are sau poate avea implicații, scriitorul aflat în această situație nu își permite luxul să facă digresiuni fanteziste sau să ia în considerare stafiile din zonele obscure ale conștiinței lui. El își instituționalizează scrisul, construind versiuni greu atacabile de către avocații părții adverse.

Această *instituționalizare* reprezintă principala noutate pe care o aduce trilogia *Somnul vameșului* în cariera de scriitor a lui Bujor Nedelcovici. Este, din fericire, un proces care s-a petrecut doar parțial. Stilul de altădată se dovedește încă productiv:

“Trebuie perechi de mâini se odihnesc pe fața de masă albă. Măinile lui Iustin: subțiri, palide, cu vene la suprafață, nervoase; strigăte reținute de un zâmbet. Măinile lui Simion: falange mari, groase, unghii bombate, două dintre ele îngălbenite de tutun; uneori le mișcă iute, apoi rămân înlemnite, cu o siguranță greu de alungat, puternice, dominatoare; două animale mici stând la umbra unui gând. Măinile lui Aron: degete scurte, late, în continuă agitație; două păsări care își iau mereu zborul, dar se întorc de fiecare dată lângă celelalte.”

În mod evident, aici scriitorul nu are conștiința împovărată a calității de martor și își îngăduie să privească realitatea *ca spectator*.

Cu totul altfel arată paginile în care prozatorul se simte răspunzător de corecta funcționare a unei virtuale instanțe morale. În această situație el adoptă un mod convențional - uneori de-a dreptul funcțional - de judecare a faptelor. Iată, de exemplu, cum schițează biografia unui personaj:

“După o lună a fost trimis la Universitatea muncitorească din București și la absolvire a fost transferat în Capitală. Curând toți au simțit un ascendent inexplicabil, o superioritate provenită nu dintr-o severitate excesivă și nici dintr-un orgoliu găunos, ci din partea ascunsă a ființei lui care îl făcea să se adreseze tuturor cu presanță, înțelepciune și clarviziune. Uneori era dur, s-a corectat imediat, semn că din străfundurile sufletului său răbufneau câteodată forme pe care încă

nu le cunoștea. Distant, eficient, «umbra lui» izvora din independența câștigată mai întâi asupra lui, apoi față de ceilalți care îl considerau «protejat de cineva de sus».”

Noțiuni ca “transferat”, “a se corecta”, “severitate”, “protejat de cineva de sus” țin de o mentalitate administrativă și este evident că scriitorul s-a servit de ele nu îndemnat de propria lui sensibilitate, ci fiindcă a urmărit să se “obiectivizeze” în sensul convențional al cuvântului.

Acest tip de obiectivare nu constituie un progres în scrisul lui Bujor Nedelcovici. De altfel, partea interesantă și rezistentă a trilogiei lui o constituie tocmai versiunea, de un marcat *subiectivism*, avansată de personajul principal al întregii construcții epice, Iustin Arghir (alter-ego al scriitorului).

Iustin Arghir, fiul unor oameni care au dus o viață prosperă înainte de război, pierde, în deceniul șase, din cauza obtuzității serviciului de cadre, dreptul de a profesa avocatura, pentru care se pregătise. După nouă ani în care încearcă să se vindece de obsesia eșecului, lucrând pe un șantier, el începe să facă demersuri pentru recăștigarea drepturilor pierdute fără vină în perioada stalinistă. I se spune să mai aștepte doi ani. În acest interval, acceptat de el ca o doctorie amară, personajul se angajează în reconstituirea minuțioasă a istoriei familiei din care provine. Scopul său este să înțeleagă ce eroare stă la originea distrugerii vieții lui. Cu o energie a interogării obsesive, comparabilă cu aceea a lui Tică Dunărințu din romanele lui D. R. Popescu, Iustin își anchetează rând pe rând toate rudele și, mai ales, se analizează pe sine, în căutarea unei explicații. Bineînțeles că nu găsește nici una mulțumitoare, dar tot acest efort de înțelegere, pasionant ca plimbarea unui fascicul de lumină printr-o cameră întunecată, îl face să trăiască mai intens decât oamenii din imediata lui apropiere. Starea lui de spirit - în care se amestecă anxietatea, revolta, dezabuzarea și, uneori, delirul - generează o “depozitie” mai relevantă, din punct de vedere literar, decât cea mai “obiectivă” versiune.

Roman polițist și parabolă

ROMANUL *Zile de nisip* are un subiect de roman polițist, dar este mai mult decât atât. Totul începe într-o dimineață de vară, pe plaja de la Mamaia. Scriitorul îi prezintă pe câțiva vilegiaturisti abia sosiți la mare, care își inaugurează con-

cediul cu inima ușoară și plină de încredere, pregătiți să se bucure de apă, de soare și de lipsa de griji. Printre ei se remarcă medicul Theodor Hristea, un caracter puternic, obișnuit să ia cu aplomb decizii importante și să țină ferm în mână frânele existenței, Cristina, soția lui, o ființă vulnerabilă, interiorizată, preocupată până la obsesie de analiza implicațiilor morale ale fiecărui gest și scriitorul Ștefan Albin, pentru care realitatea imediată nu reprezintă decât un posibil subiect de roman, astfel încât el nu se sfiește să o ajusteze după criterii estetice, stăpânind arta combinării și plăcându-i să contemple frumusețea pură a imaginilor caleidoscopice obținute în momentele de reverie.

Aceste personaje se află deci pe plajă, toropite de soare și de sentimentul că înaintea lor se întinde un timp nesfârșit. La un moment dat se petrece însă un incident care produce o fisură în blocul masiv al liniștii lor sufletești: în timp ce înnoată, departe de țărm, un adolescent le fură lucrurile lăsate pe nisip. Iată deci că agresiunea, dezordinea sunt posibile! Ca să domine situația și să regăsească starea de beatitudine de care se lăsase cuprins, Theodor încearcă să-l prindă pe hoț. Începând de a doua zi, el se transformă într-un detectiv și supraveghează, atent și încordat, plaja; în cele din urmă îl capturează pe un tânăr despre care afirmă, pe un ton categoric, că este vinovatul, deși noi, cititorii, simțim că s-ar putea să fie doar o confuzie și că acuzatorul însuși are unele îndoieli, pe care însă și le reprimă din dorința de a-și duce până la capăt actul de voință.

Firele narațiunii se complică în continuare, în conformitate cu logica unui roman polițist, dar și cu aceea a unui roman de analiză psihologică. Tot ceea ce se mai întâmplă are

bibliografie

ROMANE. *Ultimii*, Buc., Em., 1970 (ed. a II-a, Buc., Ed. Universală, col. “Romanul românesc contemporan”, 2000) ● *Fără vâsle*, Buc., Em., 1972 ● *Noaptea*, Buc., Em., 1974 ● *Grădina Icoanei*, Buc., Em., 1977 ● *Zile de nisip*, Buc., CR, 1979 (în fr., cu titlul *Crime de sable*, Paris, Ed. Albin Michel, 1989; în rom., ed. a II-a, rev. și ad., Buc., FCR, col. “Excelsior”, 1993) ● *Somnul vameșului*, vol. I-II-III, Buc., Em., 1981 ● *Le second messenger*, Paris, Ed. Albin Michel, 1985 (în rom., cu titlul *Al doilea mesager*, Em., 1991) ● *Le matin d'un miracle*, Franța, Ed. Actes Sud, 1991 (în rom., cu titlul *Dimineața unui miracol*, Buc., Univ., col. “Ithaca. Scriitori români din exil”, 1993) ● *Îmblânzitorul de lupi*, Buc., Alb., 1991 (în fr., Franța, Ed. Actes Sud, 1994; în rom., ed. a II-a, Buc., Em., 1997) ● *Provocatorul*, Buc., Ed. ALL, 1997.

NUVELE. *Oratoriu pentru imprudență*, Buc., CR, 1991 ● *Iarba zeilor*, Buc., Ed. și ASB, 1998.

ARTICOLE, ESEURI. *Aici și acum*, Buc., CR, 1996 (ed. a II-a, Buc., Ed. ALL, 1997) ● *Un tigrul de hârtie. Eu, Nica și Securitatea*, eseu, Buc., Ed. Allfa, 2003.

JURNALE. *Jurnal infidel*, jurnal de exil, Buc., Em., 1998 ● *Jurnal infidel*, Pitești, Par. 45, 2003.

SCENARII, PIESE DE TEATRU. *2+1*, două scenarii + o piesă de teatru, Buc., CR, 1999.

drept efect o reconsiderare a poziției personajelor și a raporturilor dintre ele. Cristina, care întotdeauna simțise o vagă dezaprobare față de voluntarismul soțului ei, își compune acum în minte un adevărat rechizitoriu, pe care nu ezită să-l și rostască răspicat, când apare ocazia, cu o cruzime specific feminină. Ștefan studiază dezlanțuirea întâmplărilor dramatice cu o curiozitate de artist, dar și cu sentimentul unei anumite vinovății, fiindcă i se pare că el, și nu altcineva, a declanșat, prin jocul nesăbuit al fanteziei, prăbușirea *statu-quo*-ului psihologic al grupului. Theodor însuși începe să piardă ceva din siguranța lui înăscută, înțelegând că încrederea în sine, asociată cu incapacitatea de a se îndoii, de a-și pune întrebări reprezintă un *hybris*, o formă de opacitate față de viață. În mod semnificativ, și încercările lui de a repara greșelile săvârșite - de exemplu, recompensându-l cu bani pe tânăr, după ieșirea

acestuia din închisoare - nu fac decât să mărească răul, caracterizându-se prin același voluntarism, surd la reacțiile celuilalt.

Romanul, cu toată intriga lui detectivistică, este în mod evident o parabolă. O parabolă despre condiția învingătorului și cea a învinsului (cu trimitere la ideea de dictatură). Dincolo de fiecare situație sau gest, se lasă ghicit un *înțeles*, astfel încât, în timpul lecturii, începem de la un moment dat să nu mai urmărim textul, ci subtextul. În consecință, personajele, decorurile își pierd mult din consistență și devin translucide, lăsând să se întrevadă mereu o morală.

Din acest punct de vedere, romanul, foarte bine articulat, funcționează fără greș. El impune o arhitectură de idei. Epica propriu-zisă, însă, bătută mereu de vântul abstracțiilor, suferă de glacialitate.

(va urma)

La Uniunea Scriitorilor

AU APĂRUT *Memoriile* lui Nicolae Breban, primul volum, redactate recent, în

intervalul de după 7 februarie 2003, ziua în care la Paris, după cum menționează, a început să le scrie. Iată o inițiativă surprinzătoare a prozatorului, contrariantă, oricum, pentru cine a luat act de rezervele pe care tot el le-a exprimat, în numeroase ocazii, față de genul memorialistic, față de jurnal mai ales, ce e drept, dar și în general față de etalarea brută, neprelucrată artistic a biograficului. A privit cu neîncredere către aceasta în-deletnicire, considerând că denotă de fapt o insuficiență. Ar fi un semn, până la urmă, de „incapacitate creatoare”. A spus deseori Breban aceste lucruri și acum le reia în *Memorii* unde chiar la început vorbește despre lipsa de sens a jurnalului, atunci când un scriitor are capacitatea, are forța de a încorpora biograficul în opera lui „fictională”. El nu ar mai avea, în acest caz, de ce să recurgă la jurnal: „cel ce-și poate «deversa» biograficul în opera ficțională nu mai are nevoie de jurnal”. Îndată îi apare însă în min-te exemplul lui Tolstoi, care îi contrazice teza. „Da, dar nu total”, îi răspunde Breban cititorului grăbit. Și încă: „Tolstoi «o face» ca o formă de real, personal și radical dialog cu sine, simțindu-se «amenințat» de «bolile morale și pulsionile» ce-i asaltau raționalitatea sau echilibrul moral”. Și chiar și în cazul lui Tolstoi, „creator absolut”, „sinceritatea profundă, reală” nu în jurnal ar fi mai întâi de găsit, crede N. Breban, ci tot în „operă”, adică în romane, în povestiri, în teatru.

Ajungem astfel la celălalt argument brebanian care pledează în favoarea „creației”, a operei de ficțiune, și anume gradul mai mare al acesteia de sinceritate. Nu doar în cazul lui Tolstoi, dar în toate cazurile,

Nicolae Breban

SENSUL VIETII.
(Memorii I)

Nicolae Breban

Nicolae Breban, *Sensul vieții* (Memorii, I), Ed. Polirom, Iași, 2003, 358 p.

opera de ficțiune este „mai sinceră”, mai adevărată, socotește Breban, decât poate fi un jurnal sau o „autobiografie”, limitative prin natura lor, sufocate până la urmă „de banal și de generalitățile previzibile”: „Nu, oricât de ciudat, de paradoxal ar părea unor inși «din afara» literaturii sau psihologiei, sinceritatea nu e posibilă decât «în cadrul» ficțiunii, al «minciunii», al unui anumit tip de «minciună»...”. Biografismul netransfigurat l-ar fi condus pe I. Negoitescu, în *Straja dragonilor*, la o „mărturie ratată”, carte care ar fi putut să stea alături de *Coridon-ul* lui Gide, aceea însă de „un curaj biografic real”, tocmai pentru că depășește biograficul. Alți mari critici, G. Ibrăileanu și G. Călinescu, au fost mai „sinceri” când au „refuzat” să scrie jurnal, dar și de ar fi scris, esențialul despre ei, ca oameni, îl aflăm, susține Breban, din *Adela* a primului și din *Bietul Ioanide* a ultimului.

N. Breban „refuză” și el să scrie jurnal, din motivele arătate, scriind în schimb aceste *Memorii*, operă tot „nefictională”, ca și *Straja dragonilor*, la urma urmei, cartea lui I. Negoitescu despre care spune că l-a

Comentarii critice

Credința în literatură

dezamăgit tocmai pentru că era astfel. Nu intră Breban în contradicție cu sine? Nu intră, ne asigură, pentru că la el biografismul este doar un pretext și nu o țintă, un factor declanșator și potențator, un punct de pornire către altceva mai complicat și mai angajant. „Nu, nu o biografie vreau să vă propun, ci un «pretext biografic» pentru atacarea unei teme care interesează și a interesat întotdeauna pe mulți, și căreia nu totdeauna Biserica – sau bisericile! – i-a dat un răspuns ultim, satisfăcător: sensul existenței! Sau filozofiele!”. Cele trei semne de exclamare puse în frază sunt o expresie, mă gândesc, a micului șoc lăuntric autoprovocat, resimțit, nu se putea altfel, de acela care, într-o clipă de seamă, își propune să elucideze inelucidabilul: problema sensului existenței. Ce să spun? Bine că totuși nu perseverează în această intenție, bine că se repliază, că se retrage la timp din competiția cu bisericile și cu filozofiile, mărginindu-se, până la urmă, să deslușească numai sensul *propriei* existențe și nu, neapărat, pe acela al lumii, al lumilor.

Iar acest sens al existenței proprii îl formulează memorialistul destul de simplu, încă de la începutul depoziției sale, atunci când vorbește despre „oarba credință în literatură, mai ales în subspecia numită roman”. Este punctul de convergență al unei vieți această „oar-

bă credință”, acest fanatism literar, ca să-i spunem astfel, care la Breban trece înaintea oricăror alte forme de trăire spirituală, aspirații sau pasiuni. Și aceasta încă din anii tulburi ai adolescenței și primei tinereți, când social drumurile încă nu se aleseseră pentru el, când suporta tot felul de „șicane sociale”, de discriminări din pricina originii burgheze și, încă mai grav, ca odraslă de preot greco-catolic, silit să trăiască mereu la margine și după „debarcarea” în Capitală, constrâns la ceea ce el numește „aventura singurătății” și la munci umile, îndeplinite pentru a supraviețui. Chiar și atunci, în atâtea rele circumstanțe exterioare, focul lăuntric nu se stinge, patima literară se menține vie în el, puternică, activă, capabilă să-l proiecteze în „paradis”, un paradis nepercept de alții pentru că este alcătuit numai pe măsura lui sufletească, anume „comandat” pentru el: „paradisul meu, care, ați înțeles, redus la esența sa, este forța, capacitatea mea de creație, de a trăi în lumi suspendate, «false», dar... cu atâtea putere încât «ea însăși», «distinsa, capricioasă, tiranica Viață», vine, până la urmă, mieroasă și vicleană, să se instaleze în «ea», în acea formă «falsă», în acea «iluzie», ce, astfel, devine mai reală decât ea!”

Nimic mai mult și nimic mai puțin nu visează pentru sine tânărul Breban decât o carieră de scriitor, de romancier. Tot ce i se întâmplă poate fi pus în relație cu acest proiect, toate ființele care-l înconjoară au un rol de jucat (un sens) în această construcție, părinții, femeile iubite, prietenii, tânără învățătoare din Lugoj, Mia Pop, care scrisese cândva în dreptul numelui său, în fișa caracterială, cuvântul arzător „geniu”.

Temele clasice ale romanelor lui Breban – relația stăpân-supus, persecutor-victimă, mamestru-învățăcel, prietenia, cuplul, rupturile de personalitate, elogiul provinciei creatoare – le întâlnim și în *Memorii*, astfel cum ne și așteptam de la acest scriitor posedat de obsesiile lui literare, urmărit de personajele

lui, de conflictele, de situațiile pe care le-a imaginat în romane. Am putea spune că, de fapt, altă viață decât literatura nici nu a avut. Acolo, în orice caz, trebuie căutat omul Breban, în proza lui de ficțiune, în romane, și mai puțin în aceste pagini unde îl aflăm întâi de toate, dacă nu exclusiv, pe scriitor. Aceasta dacă este să-l raportăm pe Breban la propria-i teorie despre sinceritate și adevăr, mai deplin răsfrânte, acestea, de literatura de ficțiune decât de literatura de memorii și de jurnale.

Discutabile, în sensul că pot genera discuții, dar nu mă refer la ele prima dată, sunt teoriile recurente ale lui N. Breban despre inaptitudinea pentru roman a prozatorului român, „supra-performant” în „genul scurt, schiță, nuvelă” („de la Negruzzi la Caragiale și Șt. Bănulescu sau Eliade”), ceea ce l-a și mobilizat pe autorul *Memoriilor* de acum să se dedice „proiectelor ample, de mari construcții și mai ales de roman în sensul cel mai ambițios”. Este adevărat că la începuturile ei moderne proza românească s-a ilustrat prin nuvelă și povestire, prin C. Negruzzi, în primul rând, ceea ce nu înseamnă că până la N. Breban nu am avut romancieri în sensul cel mai „ambițios”. De la Rebreanu la Hortensia Papadat-Bengescu, de la Camil Petrescu la Mircea Eliade, căruia i se uită romanele și este trecut „doar” printre nuvelisti sau chiar până la puțin cunoscutul Dinu Nico-din, autorul romanului monumental *Revoluția*, din 1943. Sigur că este oricând binevenită pledoaria pentru „genul proteic”, patetică și inspirată cum este, în *Memorii*, aceea a lui Nicolae Breban, de pildă atunci când face o comparație din perspectivă „urbanistică” între nuvelă și roman, acesta din urmă impunându-se prin complexitate și amploare. „Dacă putem compara nuvela cu o casă, cu o vilă, cu un manoir sau un palat, romanul, în ordine urbanistică, trebuie comparat cu diversitatea, funcționalitatea și armonia unui întreg oraș, cu case sau palate, străzi largi, dar și străduțe surprinzătoare, întortocheate, fabrici, școli, cazărmi, parcuri, subterane și turnuri! Un univers de obiecte, personaje și fapte...”

Aceste *Memorii*, pe marginea cărora ar fi de discutat mult mai mult decât am putut să o fac în acest cadru, apar într-un moment potrivit, adică în preajma aniversării celor 70 de ani ai scriitorului. Din acest colț de pagină îl felicit pe autorul *Bunvestiri* și al celorlalte romane care i-au făcut numele, pe vechiul prieten, lider al generației mele și mare prozator contemporan.

Gabriel Dimisianu

am primit la redacție

- Constantin Stan, *Dead line*, roman, București, Ed. Floare albastră, 2003. 224 pag.
- Patrick Călinescu, *Textul dintre texte*, Brașov, Ed. Aula, 2003 (proză scurtă). 144 pag.
- Alexandru Sava, *Rezumatul*, roman, Iași, Ed. Pan Europe, 2003. 146 pag.
- Remus Valeriu Giorgioni, *Un suflet ectopic*, Timișoara, Ed. Brumar, 2003 (versuri; prezentare). 92 pag.
- Lucian Alexiu, *Legăturile primejdioase*, poeme, postfață de Ion Pop, București, Ed. Cartea Românească, 2003. 160 pag.
- Gabriel Cheroiu, *O istorie a literaturii cinegetice române* (De la începuturi până la suprimarea revistei „Carpați”), București, Ed. Cynesis, 2003 (prezentare pe ultima copertă de Ion Coja). 224 pag.
- *Cronica*, revistă de cultură, anul XXXVIII, serie nouă, apare la Iași, nr. 12, decembrie 2003. 32 pagini, 5.000 lei. Redactor-șef: Valeriu Stancu. Din sumar: *Filosoful privește spre domeniile unde se exercită spiritul uman* - interviu cu Emilio Brito realizat de Bogdan Mihai Mandache, *Sincretismul artelor, factor al transformării estetice contemporane* de Oltița Cîntec, *Manipulare sau uniformizare?* de Lucian Merișca. La rubrica *Salonul literar* (paginile de mijloc ale revistei) este prezentat poetul Constantin Mănuță. Proză umoristică de Ciprian Ieșan - *Nebuniile zeului Neptun*. Poetul francez F. J. Temple este prezent cu o suită de poeme traduse în română de Valeriu Stancu.

cronica edițiilor

de Ion Simuț

Un scriitor pierdut în exil

SCRITOR interbelic de plan secund, Teodor Scorțescu, născut în 1893 la Iași, cu o activitate literară restrânsă și discretă, nu a reușit să depășească în sintezele istorice ale perioadei simpla mențiune de complexitate, fie că e vorba de *Istoria...* lui Călinescu din 1941, fie de perspectiva actualizată a lui Ov. S. Crohmălniceanu în primul volum din *Literatura română între cele două războaie mondiale* (1972, ediție revazută). Aceasta din urmă îl situează foarte potrivit în capitolul *Caleidoscopul mediilor*, deschis de Cezar Petrescu și Ionel Teodoreanu, continuat cu Dem. Theodorescu, Ludovic Dăuș, D. V. Baronschi, I. Peltz, I. Ludo, Ury Benador, Ion Calugaru și mulți alții. Locul lui Teodor Scorțescu e, indubitabil, în categoria ingrată a acestor scriitori minori, chiar dacă putem proba superioritatea lui stilistică pe anumite spații și în câteva tonuri subtile ale melancoliei. Nu e un balzacian vitalist și panoramic, ci mai degrabă un stendhalian pasionat de psihologia erosului, verificată în contexte de exotism și decadență. Calitățile prozatorului se văd cel mai bine în cele două romane ale sale: *Popi* (1930), de dimensiunile unei nuvele cu mai puțin de o sută de pagini, și *Concina pradată* (1939), o narațiune de aproximativ două sute de pagini. Acestea sunt piesele de rezistență ale operei lui Teodor Scorțescu, operă ce mai cuprinde poezii și teatru, publicate numai în paginile unor reviste literare. Acestea, Editura „Jurnalul literar”, coordonată de Nicolae Florescu, i-a adăugat reeditarea unei nuvele, *Magie albă*, în îngrijirea Mihaelei Constantinescu. Micul volum era ca și necunoscut, neînregistrat în nici o bibliotecă din țară, pentru că a apărut numai într-o ediție, în mod sigur cu un extrem de mic tiraj, în Argentina, în 1952, la Editura „Cartea Pribegiei”, care îl avea ca proprietar pe Grigore Manolescu, refugiat din România, unde fusese redactor la ziarul de dreapta „Bună Vestire”. La Editura „Cartea Pribegiei” au mai apărut, prin procedee primitive de multiplicare, cărți de Ștefan Baciu, Vintilă Horia, chiar Mircea Eliade. Editura a fost activă numai în anii 1951-1952, având sediul la Valle Hermoso, Sierras de Córdoba și Buenos Aires – după cum ne informează Florin Manolescu într-un articol special consacrat editurii în *Enciclopedia exilului literar românesc* (1945-1989), un foarte util instrument

de lucru.

Despre Teodor Scorțescu nu se mai știe nimic din 1946, când a refuzat să se mai întoarcă în țară. A rămas în Italia (poate în Sicilia), de unde era originară soția lui și unde trebuie să-și fi sfârșit de multă vreme zilele. Românii noștri din Italia ar putea contribui la elucidarea ultimelor detalii biografice legate de un scriitor care s-a pierdut în mod misterios în exil, fără a da nici un fel de semn de participare la viața politică sau literară a diasporei românești, în afara derutantei apariții a micii nuvele *Magie albă* în 1952, tocmai în Argentina. M-am ocupat de activitatea lui Teodor Scorțescu atât pentru realizarea unei ediții noi a celor două romane în colecția „Restituiri” de la Editura Dacia, cât și pentru redactarea articolului pentru *Dicționarul scriitorilor români* și știu cât este de frustrant și dezamăgitor să te izbești la un moment dat de lipsa informațiilor elementare, măcar de câte ar fi nevoie pentru realizarea unui profil succint și lămuritor. Nici Florin Manolescu nu a găsit nimic semnificativ pentru a-l include pe Teodor Scorțescu, într-un articol special, în enciclopedia sa printre scriitorii noștri din exil.

Nu am spus încă ceea ce era mai important biografic pentru a explica, măcar parțial, această ruptură dureroasă. Absolvent al Facultății de Drept din Iași, Teodor Scorțescu a fost diplomat de carieră, începând din 1920. S-a perindat pe la legațiile din Istanbul (1921), Atena (1922), Ankara (1928), Helsinki și Riga (1930-1936), Praga (1937), Berna (1939), Ambasada României la Vatican (1940). Cele mai înalte ranguri le deține în timpul războiului: consul general al României la Istanbul în 1942 și ministru plenipotențiar, însărcinat cu afaceri ad-interim pe lângă guvernul Italiei în 1944. Știa prea bine, ca diplomat cu experiență, în 1945-1946, când e rechemat în țară, că Europa de Est era sortită dezastrului, pentru a nu mai risca o revenire acasă.

În 1981, când am propus profesorului Mircea Zăciu proza lui Teodor Scorțescu pentru

colecția „Restituiri” pe care o inițiasse la Editura Dacia, eram amândoi sceptici că volumul va apărea fără probleme. Dar numele prozatorului exilat, ca și necunoscut, nu se afla pe nici o listă de interdicții, așa încât cartea nu a întâmpinat nici o rezistență și a apărut în 1982 surprinzător de ușor, față de ceea ce ne imaginam. Nici biografia, nici opera lui Teodor Scorțescu nu erau afectate de complicații politice. În prefața

Teodor Scorțescu, *Magie albă*, ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu, Ed. „Jurnalul literar”, București, 2000, 128 p.

am făcut referințe suficient de ample la activitatea poetică și dramaturgică a scriitorului ieșean: debutează cu sonete în 1914 în „Viața românească” și tot aici publică în 1921 o piesă de teatru, tradusă din limba franceză, după cum se menționează. Dramaturgul se bucură de mici succese, căci piesele sale se joacă pe scena Teatrului Național din Iași, în două stagii, în anii 1925-1926. Nu intru în alte detalii de epocă.

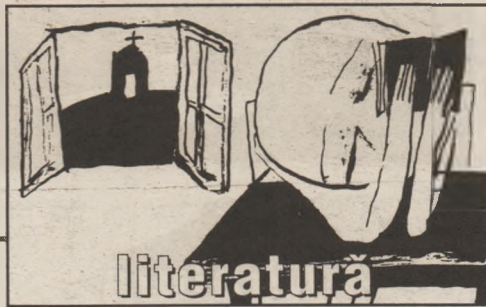
Prozatorul afirmat prin romanele *Popi* (1930) și *Concina pradată* (1939) nu e un scriitor ignorat de contemporani, dacă ne gândim că a fost recenzat favorabil de Al. A. Philippide, Paul Zăfăreanu, D. I. Suchianu, Perpessiciu, Mihail Sebastian, Mircea Eliade. Nici posteritatea nu a fost cu totul ingrată, dacă luăm în seamă faptul că romanele au avut norocul a două reeditări: una în 1982,

despre care am vorbit, la Editura Dacia, și alta în 1997, sub îngrijirea lui Aureliu Goci, la Editura Gramar, în colecția „Capodopere ale romanului românesc”. Ultima e o promovare senzațională în elita prozei noastre din toate timpurile, în șirul celor mai bune o sută de titluri. Supralicitarea, evidentă și neconvingătoare, este susținută de Aureliu Goci, plasându-l pe Teodor Scorțescu între Mateiu I. Caragiale și Camil Petrescu. E, totuși, prea mult. Nu se poate face istorie literară fără simțul valorii. Stilul perimat al analizei psihologice nu este compensat la Teodor Scorțescu nici de performanța expresivității, ca la Mateiu I. Caragiale, nici de interogația problematică sau de inovațiile narrative, ca în proza lui Camil Petrescu. Pe deasupra, titlurile celor două romane ale lui Teodor Scorțescu sunt neinspirate, pentru că favorizează conexiuni nefericite. *Popi* nu e pluralul ușor depreciativ de la „popă”, cum greșit s-ar putea înțelege înainte de lectură, ci e numele unei frumoase și înfocate grecoace regaliste, pe care un tânăr român își propune să o cucerească speculând tocmai această opțiune politică, indiferentă pentru el, dar utilizabilă ca strategie ideologică pentru a ajunge în preajma femeii răvnite și pentru a-i câștiga dragostea. *Concina pradată* e un joc de cărți de modă veche, boierească, nepracticat (din câte presupun) nici în perioada interbelică, de aceea referentul simbolic (spargerea unui grup bazat pe o convenție) nu e clar, cu atât mai puțin transparent pentru cititorii de azi. Desuetudinea, romanțiozitatea și parfumul exotic intră, în mod voit, în compoziția frazei și în macro-structura narațiunii.

Nuvela *Magie albă* nu aduce, din păcate, nimic nou, decât eventual la nivelul subiectului. Apropierile cele mai numeroase par să fie de micul roman *Popi*, în primul rând prin atmosfera orientală comună. Aici fundalul îl constituie Istanbulul, unde revine Ștefan, care tocmai a împlinit patruzeci de ani, funcționar într-o comisie mixtă ce căuta o soluție în relațiile tensionate greco-turcești. Moldovean de origine,

ca și autorul, el se află într-un grav moment de cumpănă, de criză a vârstei, crezându-se un ratat, un înfrânt și un mediocr. Speranța lui de echilibrare sau de salvare din criză e în dragostea pentru mult mai tânără Ioana, fiica unui prieten al său, stabilit definitiv la Istanbul și pe cale de a se converti la budism. Ioana, frumoasă și altruistă, își consacră aproape tot timpul îngrijirii bolnavilor din Galata și chiar îl ia la ea pe un tânăr grec paralizat, ignorat de logodnica lui până la intenția de a-l părăsi datorită infirmității irecuperabile. Între Ștefan și Ioana (parc-am vorbi de două personaje din *Noaptea de Sânziene*, dar e o falsă impresie!) se lărgește din ce în ce mai mult o prăpastie, care îi va înstrăina unul de altul: Ioana crede, se roagă, pare să practice în secret un fel de „magie albă” care o spiritualizează, pe când Ștefan trece printr-o criză metafizică, nu poate crede în nimic și, ceea ce e mai rău, se îndoiește de capacitatea sa de a mai putea iubi. Minunea se produce și exaltarea Ioanei are drept rezultat însănătoșirea inexplicabilă a bolnavului ce părea incurabil. Ioana e adulată, idolatrizată de disperții din cartierul turcesc, până la a fi considerată o aleasă, chiar o sfântă. În acest fel, devine din ce în ce mai puțin accesibilă pentru dezechilibratul ei fost iubit, pe care, după o a doua minune de vindecare, îl anunță că va renunța la toate preocupările lumesti. Numai sacrificiul dragostei pentru Ștefan îi va consacra vocația supranaturală. „Seducătorul din el era contrariat” – comentează prozatorul. Deznădejdea lui e iremediabilă. Ioana este ucisă de un kurd patimaș, căruia îi refuzase cererea insistentă de a-i face un fel de vrajă din dragoste pentru păstrarea amantei și înlăturarea concurentului, deși acest gen de fapte nu intra în competența miraculoasei vindecătoare. Tema nuvelei e insolită și atractivă: un seducător obosit se află dezarmat în fața unei tinere înzestrate cu puteri miraculoase. Dar narațiune se rezolvă simplist, incapabil să dezvolte atât resurse metafizice, cât și vectori mitologici.

Deși se dovedește, în cele din urmă, ratată și insuficientă ca realizare, nuvela *Magie albă* merita să fie restituită, pentru a completa dosarul creației lui Teodor Scorțescu. Nici un efort documentar nu e zadarnic. O scriere minoră nu poate aduce schimbări de perspectivă sau de judecată. Dar nu e onest să lucrezi cu simple presupuneri despre valoarea unui text. Trebuie să te convingi. ■

Comentarii critice

Gratia interpretandi

NTR-O discuție despre hermeneutica literară a ultimelor decenii, Ștefan Borbely semnală, în cadrul criticii noastre postbelice, prezența unei linii ideatice neo-manieriste, care se revendică de la Panovsky și Hocke. Ea ar fi identificabilă “pe coordonata Edgar Papu – I. Vartic – Marta Petreu”, ca și în eseurile și exegezele ce țin de “echinoxismul speculativ”. Ion Vartic își mărturisește cu insistență programatică, de altfel, opțiunea pentru un anume manierism – stilistic și conceptual deopotrivă – al construcției critice în cartea sa *Clanul Caragiale*. Descoperind în enigmaticul text matein *Remember* “o profesiune de credință în spirit manierist (luând termenul în accepția lui Gustav René Hocke)”, care constă în “potențarea tainei prin taina” și în elaborarea unei estetici și chiar etici a tainei așadar, Ion Vartic își face de fapt propria profesiune de credință.

În eseurile sale dedicate clanului Caragiale, misterul din care apare și în care dispare mateinul dandy Aubrey de Vere rezzonează cu misterul destinelor parca la fel de impenetrabile ale unor Anghelache, Lefter Popescu și Cănuță. Singurul care se poate situa în perspectiva misterului ficțional este, în opinia lui Ion Vartic, hermeneutul comparatist: “...cred – scrie eseistul – că nenea Ianu face parte dintre creatorii privilegiați în care, uneori, coboară harul și care, atunci, confundă în inconștientul textelor lor mesaje și revelații transestetice, transindividuale. (Dacă el nu știe de ce s-a sinucis Anghelache, textul său însă știe. În acest sens, Caragiale nu e autor, ci transmitor)”. Menirea hermeneutului va fi, prin urmare, să împartășească, în momentele privilegiate de inspirație, ceva din revelația creatorului. În acest sens, hermeneutica literară își poate asocia cu îndreptățire “metafizica interpretării”, precum și “ceva din acea *gratia interpretandi* pe care o explică Moshe Idel, pornind de la Abélard, Gioacchino da Fiore și diverși cabaliști”.

Polemizând – cu o savuroasă vervă ironică, ce pare a-i reclama mai degrabă vocația de memorialist decât pe aceea de critic universitar – cu istoria interpretărilor succesive date celebrei “enigme” a sinuciderii ciudatului nenea Anghelache, casierul din *Inspețiune*, Ion Vartic revoluționează în fond întreaga caragialeologie. Scopul criticului este de a ajunge la intuiția *întrebării* hermeneutice *corecte*, aceea chemată să provoace, ca într-o maieutică

de tip socratic realizată cu presupusul cititor (unul “leneș la pricepere” cel mai adesea), răspunsul explicativ cel mai plauzibil: “De ce se sinucide Anghelache? Pentru că e un anxios frustrat de frică! Și pentru a se sustrage febrei anxietății fără obiect, care îl face să aibă, în casa de bani, mai mult decât trebuie (...) acel “De ce? ...de ce, nene Anghelache?” nu ascunde nici o enigmă. Alta este, după mine, întrebarea corectă, adecvată, pe care trebuie să ne-o punem: s-ar mai fi sinucis sau nu Anghelache, aflând, în noaptea aceea, că a doua zi urmează o inspecție (mai exact, *inspecția*), că, *în fine*, inspectorul sosește?”.

METODA critică sintetizată aici de către Ion Vartic – aceeași ca în excelentul său eseu din 2000, *Cioran naiv și sentimental* – are afinități cu teza lui Matei Calinescu privind lectura hermeneutică de tip cvasidetektivist, menită să descopere secretele semantice pe care textul le ascunde abil în el însuși, uneori chiar împotriva intenției auctoriale de a face sens. Așa, de pildă, un “cifru”, ori, altfel spus, un criptonim, ar conține, în opinia lui Ion Vartic, numele personajului matein Gogu Nicolau. Aceeași hermeneutică a secretului îl aduce pe critic la revelația unui fel de ereditate cituși de puțin biologică, în cazul clanului Caragiale. Aceasta e mai degrabă un artefact psihologic, o autoficționalizare de fapt a sinelui, proiectat ca un *Celălalt*, revers polemic al tatălui. Concluziile unei asemenea strategii interpretative se dovedesc, printr-un fericit paradox, pe cât de surprinzătoare, pe atât de convingător expuse. Dincolo, de exemplu, de conflictul dintre Caragiale-tatăl și Caragiale-fiul, deci dintre scriitorul care își cultivă fantasme tihnit-bur-

Ion Vartic, *Clanul Caragiale*, Cluj-Napoca, Ed. Biblioteca Apostrof, 2002, 276 p.

gheze și cel bintuit de bovarisme aristocratice, semnificațiile abisale puse în evidență de hermeneut îi situează pe autorul *Noptii furtunoase* și pe cel al *Crailor...* într-o simptomatice consonanță de opțiuni estetico-temperamentale: datorită teoriei electricității și a privirii magnetice, tatăl și fiul își tradează deopotrivă “atracția lor către ‘suprafiresc’”, iar prin cea din urmă ei “își dau mîna în hagiolicul imaginar către ‘cel mai frumos dintre veacuri’ care ‘fu al optsprezecelea’...”. O astfel de abordare a eredității și a interiorității secrete poate fi apropiată, cred, de teoria *criptonimiei* a psihanaliștilor Nicolas Abraham și Maria Torok, după care “criptele” ori “fantomemele” textuale s-ar transmite inconștient de la o generație la alta, făcând ca anumiți indivizi să fie purtătorii inconștienți ai teribilelor secrete ale strămoșilor. Un alt caz pentru elucidarea căruia Ion Vartic recurge la interpretarea criptonimică îl constituie “euforionicul” Luki

Caragiale. Aici “ereditatea își spune cuvîntul: spiritul mimetic patern se transferă din teatrul jucat și scris în poezia fiului” – o poezie de “mim desăvîrșit” (Barbu Cioculescu), care etalează, cu egală detașare și adaptabilitate histrionică, maniere lirice diferite.

Pentru comparatistul prin excelență Ion Vartic, nu numai operele scriitorilor, ci chiar viețile lor par *construite* în așa fel încît să pună în evidență adevărate rezonanțe destinale. Apropierea insolită pe care criticul o face între Caragiale și Thomas Mann devine, în acest sens, nu numai justificată, ci și profund semnificativă pentru evoluția tipologiei artistice a fiecăruia în parte. Pentru Caragiale arta este o “meserie necurată”, dar și pentru Thomas Mann (alias Tonio Kröger) ea evocă ceva fundamental echivoc. Numai că, în vreme ce artistul Caragiale ajunge la o conștiință burgheză, burghezul Thomas Mann ajunge la o conștiință de artist”. Ultimul capitol al cărții, intitulat, în chip ludic-provocator, *Sarmanul Dionis, Ivan Turbincă și Lefter Popescu față cu transcendența*, îmbină rigoarea aproape pedantă a demonstrației cu revelațiile interpretative paradoxale. Acestea sînt, de altminteri, apanajul unui comparatist autentic, preocupat de imprevizibilele afinități electice: “Iată că, în trinomial Eminescu-Creangă-Caragiale, ultimul este cel ce revelă, de fapt, fiorul religios cel mai profund și înfiorat. Căci, prin intermediul lui Lefter ori Anghelache, Caragiale ne dezvăluie un transcendent capricios, ce se joacă, amuzat, cu omul, strivindu-l, numai pentru a înscena o ingenioasă comedie metafizică”.

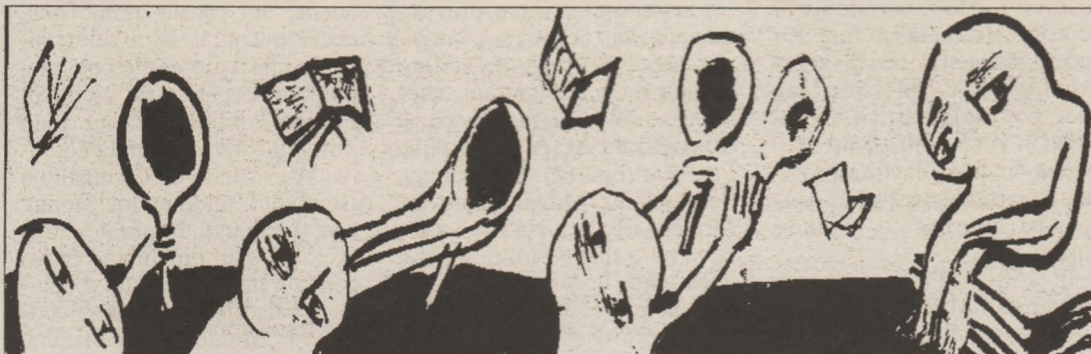

EXTREM de incitantă declarație de principii privind menirea criticului comparatist

este la un moment dat strecurată, ca într-o capcană întinsă cititorului neatent, nici mai mult nici mai puțin decît într-o paranteză. S-ar putea spune, glumind numai pe jumătate, că Ion Vartic adoptă în acest caz atitudinea dandy-ului spiritual de tip Brummell. Ideea simplității vestimentare care i-ar fi permis dandy-ului să treacă neobservat este transpusă acum, la nivelul discursului critic, într-o deloc întîmplătoare discreție a indicațiilor parantetice și frecventelor note de subsol. Acestea adăpostesc, uneori în mai mare măsură decât corpul textului propriu-zis, subtile *chei* hermeneutice și chiar rezolvări interpretative originale, tot atâtea rezultate, la Ion Vartic, ale unei ingeniozități de veritabil “șahist” al criticii literare. După ce propune “revizuirea” critică a cazului insolitului casier Anghelache din caragialiana *Inspețiune*, prin integrarea sa într-o altă serie caracterologică (adică într-o “viață paralelă” cu domnul Belikov, “omul din carapace” al lui Cehov), eseistul întrerupe pentru moment fluxul argumentației sale critice – pune în abis, în fond, întreaga sa demonstrație –, inserînd următoarea revelatoare frază în paranteză: “(Datorită criticului, iar, în particular, comparatistului – care, asemenea chimistului din goetheenele *Afinități electice*, e un fel de ‘artist al îmbinării’, un *Ei-nungskunstler* – operele, descojite de belferești considerente istorice, se caută și se înfîlesc într-o *viață paralelă*, care le dă o formă comună nouă, neașteptată și paradoxală.”).

Această perspectivă voit anacronică, interesată de valoarea intrinsecă, aproape exclusiv estetică, a textului literar amintește de superba metaforă a lui E.M. Forster, din *Aspecte ale romanului*, după care ar trebui să ne imaginăm că toți romancierii și-ar scrie operele în același timp, contaminîndu-se parca unii pe alții de morbul creației: “Ei descind din epoci și ranguri diferite, la fel de felurite le sînt temperamentele și scopurile, dar toți țin tocul în mîna, uniți prin creație. Să ne uităm o clipă peste umărul lor, să vedem ce scriu: poate că efectul va fi un exorcism pentru demonul cronologiei...”. Respingînd polemic contextualizările istorice și trecătoarele politizări ale fenomenului literar, pe care le consideră derizorii și irelevante în abordarea “vieții paralele” a operelor cu adevărat valoroase, Ion Vartic rămîne același comparatist de excepție, adept fervent al eternului Canon estetic.

Laura Pavel

prepeleac

de Constantin Toiu

Informarea

BRATELE femeiei,... poate Zeitei,... angajată într-un sbor frenetic, într-un vârtej informațional, Word, să anunțe, să informeze, să comunice biruința grecilor contra persilor, ar fi putut lipsi de la început. Artistul, anonim, s-ar fi putut dispensa de ele... În locul lor, propulsia s-o fi asigurat doar anvergura aripilor dominator întinse...

E, desigur, o erezie. Căci, una e să fi avut și să nu mai ai ceva; și alta să fi deținut din capul locului acel lucru și să-ți lipsească...

Sincer vorbind, nici mâna dreaptă a Victoriei de la Samotracia, descoperită prin 1950, adineauri parcă: nici mâna ei propriu-zisă, de marmoră de Paros, oferită alături spre vedere într-o cutie de cristal, o vitrină, o *racă*, dacă vrei, de vreo treizeci de cm. pe douăzeci, aproximativ, neavând voie să te atingi de ea, s-o măsoari, decât cu ochii – nici ea nu ar mai fi fost necesară. Ca și capul statuii cine știe unde zăcând... Pentru că, dacă ar fi avut capul la locul lui, Victoria de la Samotracia ar fi dispus azi de o fizionomie a ei... încrunțată, probabil, înversunată, patetică, oricum, expresia Marseizezei turnată în marmoră.

Nu. O asemenea Victorie nu ar mai fi fost o *abstracțiune*, o *eroină legendară*, un *simbol nemuritor*, *fără de chip*. Așa cum arată cea din nord-estul Mării Egee, la o zi de mers în viteză până la Giurgiu, cu un Mercedes, cum spuneam rândul trecut.

Speculații. Cert e că mâna de marmoră *recent* descoperită, cu trei degete lipsă, arătătorul, mijlociul și cel mic. – cel gros și inelarul subzistând numai – pare retezată în urma cine știe cărei pedepse, ori vreunui accident... Ceea ce poate să-ți pară lugubru.

Cert este, iarăși, că soarta a vrut ca Victoria aceasta amputată, în a cărei înaintare vertiginoasă Umanitatea se recunoaște, să fie și să rămână o *ciungă*.

Exhumată la 1863 de Charles Champoiseur, consul

francez la Adrianopole, Femeia-strigăt, Femeia-comunicat, numai pene, aripi și elan, întrecând ideea oricărei specii gigantice de vultur, vestește victoria navală a lui Demetrios întâiul, în anul 463, î. e. n., cu peste două mii de ani în urmă.

După *tamtamul* primitiv al tobelor, până târziu de tot, până la descoperirea telegrafului, a undelor hertziene și laserului, Centrala difuzării ultimelor știri terestre a fost, două milenii și ceva, numai ea, *Operatoarea* sublimă a informării rapide, *gata să decoleze*...

Stau cu fruntea în jos sub etrava corăbiei eșuată pe patul greu de granit, soclul zgâriat, și scriu febril, cu litere tremurate de emoție, ca ale unui abia alfabetizat, în timp ce în jur aparatele țâcănesc.

Scriu îndărătnic și-mi spun că, totuși, nici un aparat din lume, oricât de sofisticat, nu întrece percepția căpătâniilor mele bătrâne. Nu prinde ideea *unicității* unui artist, cum e necunoscutul autor al statuii. Ideea că el nu e repetabil. (Cum spune Valery, că un artist face cât mileinii). Și că, cine știe, poate, prin noi, *Marele Anonim* se exersează, încercând să se recunoască în materia pe care a creat-o...

Un cusur al firii umane e să vâneze și uneori să și găsească, fie și într-o capodoperă, ceva anormal... Cum mi se întâmplă mie acum, așezat pe etrava Corăbiei, privind de jos în sus, de sub *Fustele* Victoriei din Samotracia. Contemplând buricul ei de marmoră desvelit din cauza vitezei, picioarele de marmoră, pulpele puternice reliefate de vâlurile agitate, încremenite de însăși iuteala atinsă a Sborului informațional... Cum mi se întâmplă mie acum, vreau să spun, să mi se pară că pulpa dreaptă a Statuii ar fi fost greșit dispusă, cu indoitura genunchiului înainte și cu genunchiul, propriu-zis, îndărăt...

Nu îndrăznesc să apelez la nimeni. Să vadă ori să confirme eventuala defecțiune de execuție, ori de asamblare; presupunând că Zeița ar fi fost cădva dezmembrată. Nu contează. Și *bunul Homer ațipea câteodată*.

AICI NU prea observăm frecvența în vorbirea de zi cu zi a secvenței *nu știu ce* (pe care ar trebui poate să o scriem *nu-știu-ce*, pentru a sugera sudarea elementelor ei componente, constituirea unei unități stabile). *Nu știu ce* este una dintre formulele clișeizate – numite mai de mult „cuvinte de umplură”, interpretate în ultimele decenii ca semnale discursive – care se repetă foarte des în dialogurile curente, mai ales în cele familiare. Nefiind însă folosită ca atare în scris (ca element incident, nemotivat semantic sau gramatical), formula nu atrage atenția. La originea clișeului stau locuțiunea pronominală și cea adjectivală nehotărâta – „caută *nu știu ce*”, „s-a produs *nu știu ce scandal*” –, foarte folosite în oralitatea actuală, alături de celelalte componente ale aceleiași serii: *nu știu cine*, *nu știu câți*, *nu știu care*, *nu știu cum*, *nu știu unde* etc. Vorbirea rapidă le scurtează de altfel frecvență – *nu ș cine te caută*, *nu ș ce vrea*... Nehotărâitul *nu știu ce* a devenit însă o simplă marcă a vagului, a aproximării, a suspendării, îndeplinind un rol pragmatic pe care îl joacă și

alte expresii, de tipul: *și așa mai departe, tot felu de chestii, mă rog, una-alta, aia*... Fenomenul nu e recent; putem găsi atestări ale acestei utilizări în culegeri mai vechi de texte dialectale, de povestiri populare (în citatele care vor urma am simplificat și „normalizat” transcrierea fonetică și punctuația, pentru a le face mai ușor de urmărit). Găsim mai multe exemple în *Antologia de proză populară epică* a lui Ovidiu Birlea: „pe unde ști el c-a afla orice boieri mari, cu bani *și nu știu ce*...” (înregistrare din 1963, Oas, vol. III, p. 83); „faci trebur’le p-acia ce trebuie, *nu știu ce*, și mergem” (București, 1956, vol. III, p. 51); „Uite-am uita’ gițelu să-l închiz dă la vacă, *nu știu ce*, și suge pîna ne-om duce noi” (ib.).

În recente corpusuri de română vorbită se observă și

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

„Nu știu ce”

mai bine rolul acestui *nu știu ce*: în secvențe care par adesea absurde, dezliniate, agramaticale, dar care în contextul lor situațional erau înțelese fără probleme. Formula apare de pildă ca termen final al unei enumerații suspendate, considerate suficiente pentru descrierea situației: „îi botezau, îi cununau, *nu știu ce*, mergeau la...” (CORV = Laurenția Dascalu Jinga, *Corpus de română vorbită*, 2002, p. 104); „că freonu ăsta tot iese, iese, iese, din instalațiile frigorifice, din spray-uri, *nu știu ce*, îndepărtează stratul de ozon și pătrunde” (CORV 76-77); „o parte să fie de pragmatică a textului, dialogului, *nu știu ce*...” (Interacțiunea = Liliana Ionescu-Ruxandoiu, *Interacțiunea verbală în limba română actuală*, 2002, p. 43). Adevărul e că în comunicarea curentă enumerările nu sînt niciodată prea lungi: vorbitorul e de obicei convins că interlocutorul înțelege ceea ce el vrea să spună, tendința fiind de a folosi echivalentele populare ale lui „etc.” chiar după cîte un singur element invocat. Uneori formula intră exact în tiparul sintactic al termenului anterior: „și zice: Cum stați voi aicea, cum? Cu copiii mici, cu *nu știu ce*...” (CORV 47). Adesea, ea e legată prin *și* de termenul precedent, de reperul situației: „și-atunceea nemții când le vād așa-mbrăcate-n caftane *și nu știu ce*...” (CORV 129); „pentru că la școală *și nu știu ce*, peste tot, nu vrea să... și de-aceea a vrut să se mute” (CORV 131); „las’că ș-acolo e tot așa, adică dacă ești cu bani *și nu știu ce* nu, da’ dacă...” (CORV 131); „nu p-ăia care sînt de treabă *și nu știu ce*” (CORV 133). De multe ori nu e totuși prea clar dacă *și nu știu ce* se leagă într-adevăr, ca sens, de un element anterior; legătura prin conjuncție rămîne mai curînd formală: „și foarte mulți din ăștia din Serbia *și nu știu ce*, că toți au venit...” (CORV 127); „mai ales neștiind nimic cît timp au, că dacă au timp puțin *și nu știu ce*, măcar amenințarea era mai limitată” (Interacțiunea 42). Prin expresiile imprecise se transmite în genere ideea că in-

formația omisă este neinteresantă, neimportantă pentru înțelegerea mesajului. Oricum, sînt destule exemple în care nu mai e vorba nici măcar de o schiță de enumerare: *nu știu ce* semnaleză dezinteresul pentru detaliile povestirii – „spre sfârșitul zilei, eram obosiți, *nu știu ce*, și acolo mergea televizorul” (CORV 141) –, extins și asupra temei: „dați drumu la scandal cum spune opoziția, firul roșu *nu știu ce*...”, afacerea Costea” (Interacțiunea 162); „urma să plece pentru aproape o săptămînă, probabil în străinătate, să încheie un contract *nu știu ce* și... urma să vină astăzi” (Interacțiunea 114). *Nu știu ce* e deseori folosit în relatarea spuselor altora (cum se întâmplă de altfel și în textele citate mai sus din *Antologia* lui O. Birlea, în care sînt expediate replicile unor personaje din basm), marcînd neimplicarea în poziția și în argumentele citate ironic și profund neconvîngător: „cei care sunt împotriva experimentelor pe animale, din tot felul de considerente, *nu știu ce*, în-cît ajung să fie o piedică-n calea științei” (CORV 74).

Ca în cazul oricăror clișee, există tendințe individuale: nu toți le folosim în egală măsură, nu toți avem *aceleași* automatisme. Oricum, cred că *nu știu ce* trece mai ușor neobservat tocmai prin perfectă lui absență de „sens propriu”: supărătoare și comice sînt mai ales clișeele care par să spună ceva (introducerea unei consecințe, a unei explicații – *decî, care va să zică*; cererea de confirmare – *nu? nu-i așa*), angajîndu-l pe interlocutor. Vag și dezangajant, *nu știu ce* proliferază, fără riscuri majore. ■

avanpremiu

INEDIT

LUCIA DEMETRIUS Memorii

PUBLICĂM un fragment din *Memoriile* inedite ale Luciei Demetrius, aflate în curs de apariție în volum la Editura Albatros. Manuscrisul *Memoriilor* i-a fost încredințat de Lucia Demetrius domnului Miron Drăgu (Miron Bergman), critic literar și prozator, fost component al echipei de la „Gazeta literară”, azi stabilit în Franța. Domniei sale i se datorează păstrarea manuscrisului și publicarea lui, inclusiv a acestui fragment în revista noastră, pentru care îi mulțumim.

care crezuse în meritele mele dar se și îndoiește de ele, așa cum te îndoiești totdeauna de oamenii cei mai iubiți ca de tine însuși, cu teama că nu ești în stare să vezi clar și să cântărești drept, își vedea speranțele confirmate, era senin și întinerit. Atunci a picat ca un pietroi pe capul nostru cronică lui G. Calinescu. Pentru el cartea nu era numai slabă, ci și impudică. Am fost tot atât de speriată ca de laudele celorlalți critici. Nu mai știam ce trebuie să cred. Când ești tânăr, treci repede de la încredere în tine la dispreț. Trăisem doar o experiență asemănătoare ca actriță. Mă socotisem când talentată, când bună la nimic. Se putea foarte bine să aibă dreptate Calinescu, altfel de ce ar fi nimicuit așa cartea în cronică lui? Nu-l cunoșteam, nu-l vazusem niciodată, n-avea de plătit nici tatii vreo poliță ale cărei ponoase să le trag eu. Unii prieteni mi-au explicat că de vreme ce Eugen Lovinescu prețuise atâtă micul meu roman, G. Calinescu îl desființa, din inamiciție pentru criticul tot atât de recunoscut ca și el. Undeva Lovinescu scrisese că G. Calinescu îi pare un birjar care arde cu biciul mușterii altui birjar cu care e certat.

Se putea să fie așa, se putea să fie altfel. Calinescu vedea poate mai clar în literatura mea. Mă napadisera iar îndoiele, frământări. Ceva mai târziu G. Calinescu a scris *Istoria literaturii* în care, foarte pe scurt, a repetat aceeași opinie despre mine. Nu știu dacă până la moarte a mai citit vreo carte de-a mea, afară de *Marea fugă* și am rămas în *Istoria*

literaturii a lui pecetluită o dată și bine, ca la debutul meu. În schimb, Eugen Lovinescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu și alți critici ai vremii dădeau în paginile mele afirmarea clară a unui talent.

SĂ MĂ ÎNTORC cu câțiva ani în urma apariției acestui roman mic.

În 1934 sau '35 Ziua Cărții fusem ca orice autor, la Librăria Alcala, unde se dădeau autografe. Când am ajuns acolo, era încă lume multă. Primul om pe care l-am întâlnit era G. M. Zamfirescu, pe care nu-l vazusem de un an, dinainte de plecarea mea la Paris. Dragostea se vindecă, nu și amintirea ei. Am fost emoționată, fericită. Ca să putem sta puțin de vorbă, ne-am dus în fundul unei cărări printre rafturi de cărți, unde nu era nimeni. Pentru prima oară i-am spus tot ce tăcusem altădată, și asta năvalnic, cu sufletul la gură. Vorbea și el, spunea cuvinte afectuoase, în sfârșit asta a fost singura oară în care ne-am vorbit deschis. După ce ne-am spus tot ce aveam pe inimă, eu mai mult, el mai ponderat dar mai fierbinte decât altădată, am văzut că raftul în fața căruia ne opriseam se scuturase, ne-am dat seama că nu eram singuri, că cineva ascultase tot ce ne mărturisisem. Din dosul aceluia raft a ieșit un om scund, urât, negru, cu o privire plină de furie parcă și s-a depărtat fără să ne salute. „E Calinescu!” mi-a spus Gemi. Poate că altcineva și-ar fi semnalat prezența de la început, auzind despre ce vorbeau doi oameni care se credeau doi izolați de

MA ÎNTORSESEM deci de la Paris, unde nu putusem să stau atât cât să studiez pentru a trece doctoratul în filozofie. Încheiasem acolo romanul *Tinerețe* și trimiseseam în țară articole, reportaje, interviuri pe care tata le dădea la „Rampa”. Scarlat Froda, ca și înainte de plecarea mea, nu plătea fiecare bucată în parte, ci o sumă oarecare pentru toate la un loc. Tata încasa acești bani și mi-i trimitea prin Banca Națională, convertiți în franci. Pe vremea aceea nu era o greutate. Sumele pe care le-am primit de câteva ori erau mici, dar însemnau totuși ceva la sărăcia mea aprigă, pe care bietul Charles o ajuta cum putea din sărăcia lui. Acasă, bineînțeles, mă aștepta multa dragoste, dar și altă sărăcie. Ar fi nedrept s-o numesc miserie, dar strâmtoare era. Trebuia neapărat să muncesc și eu. A găsi un loc în învățământ era aproape o imposibilitate. Mai bătușem doar scările Ministerului Învățământului și înainte de plecarea mea la Paris. Am reînceput să colaborez la „Adevărul literar”, la „Cuvântul liber” și la „Vremea”. Din asta sigur că nu se putea trăi, că n-aș fi putut trăi dacă nu aș fi avut o familie cu care locuiam și căreia cu sfială îi mai dădeam din când în când câteva sute de lei, ca să nu mă simt la douăzeci și patru de ani întreținută de un tată care muncea din greu la Casa Școalelor, după-masa la „Biblioteca pentru toți”. Lucra tata chiar în Librăria „Alcala” în fundul magazinului, în dreptul ultimei ferestre care dădea pe bulevard. Treceam prin fața acestei vitrine când ieșeam în oraș, și-i vedeam capul frumos, părul alb și puțin razvratit,

măinile delicate pe condei. Uneori ridica fruntea, mă vedea și el, și ne zâmbeam fericiți de parcă nu ne-am fi despărțit la prânz și n-ar fi urmat să ne întâlnim la cină.

Revista „Vremea” era condusă de frații Donescu, fiii primarului Donescu. Nu-mi aduc aminte bine care era legătura acestui primar cu Dobrogea, dar aflasem că la Agigea exista o școală primară, unde era nevoie de învățator. M-aș fi mulțumit și cu acest post, deși Agigea era departe și licențele mele îmi dădeau dreptul de a fi profesor de liceu. Așa că luna, când colaboratorii „Vremei” se întâlneau la redacție, cu multă timiditate dar și cu perseverență, rugam când pe unul, când pe altul din cei doi frați să vorbească cu tatăl lor, ca să-mi dea acel post. Amândoi mă asigurau că lucrul este ca și făcut, dar el nu s-a realizat niciodată.

Veneau luna la „Vremea” Anton Holban, care mi-a devenit un bun prieten, era totdeauna de față Traian Șelmaru care lucra în redacție și cu care am rămas prietenă până azi, Tudor Șoimaru și alții de care nu-mi aduc aminte. Mă duceam uneori și la redacția „Adevărului literar”, dar cred că treceam ca o stafie prin birouri, de timidă ce eram. *Tinerețe*, cum am spus, nu era primit de nici o editură.

Plimbarea manuscrisului cred că a durat mai bine de un an, timp în care scriam câte o nuvelă care apărea la „Vremea”, câte un articol pentru „Adevărul literar”. Unul dintre prieteni m-a întrebat de ce nu ofer cartea spre tipărire Editurii Fundațiilor Regale. La asta chiar nu mă gândisem, mi se părea că e o editură prea importantă pentru cărtulia mea. I-am vorbit cu multă sfială lui Camil Petrescu, el doar mă îndrumase

să scriu. Mi-am luat inima în dinți și i-am dat-o. El nu lucra la editură, director era în acel moment profesorul Al. Rosetti, Camil conducea revista. Dar m-a ajutat. I-a fost dată spre citire lui Paul Zarifopol, pe care nu l-am cunoscut niciodată, care a murit înainte de apariția cărții. I-a plăcut, a făcut un referat bun, mi s-a spus din redacție că a scris pe manuscris „excepțional”.

Eram, de când intrasem în facultate, prietenă cu Ionel Dobrogeanu-Gherea. Ionel era cumnat cu Zarifopol. El mi-a povestit că Zarifopol citea manuscrisul acasă, pe când el, Ionel Gherea, îi dădea târcoale și aștepta cu prietenească emoție verdictul lui. Deodată l-a auzit pe Zarifopol trântind o injură. S-a speriat. „E atât de proastă cartea?”. „O injur pe autoare, a spus Zarifopol, e în stare să se lase de scris, așa cum sunt femeile, lipsite de perseverență, tocmai atunci când e nevoie de ea”.

Tinerețe a apărut în primăvara anului 1936. Am fost chemată la editură, mi s-a pus dinainte un vraf de cărți și o listă de personalități pentru care trebuia să scriu dedicații. Am scris, poate că și patriarhului i-oi fi scris, nu mai știu, așa era obiceiul la Editura Fundațiilor.

Pe vremea aceea cronicile apăreau după ivirea cărții în librării. La Alcala, din amabilitate pentru tata probabil, s-a făcut, după obiceiul vremii, o vitrină cu fotografia mea și cu volumul. M-am speriat puțin și de cronici, aproape toate bune, și de vitrină. Am plecat pentru zece zile la Galați, la o prietenă care era profesoară acolo. După atâtea încercări de a edita cartea, explozia asta de laude mă făcuse să mă pierd. Când m-am întors acasă, familia mea era fericită. Tata,

1985 Lucia Demetrius felicitată de D.R. Popescu și Mihai Beniuc cu ocazia primirii Premiului special al U.S.

Foto: Ion Ciucu

editorială

Foto: Ion Cucu

toată lumea. Și se mai poate ca, vorbesc cu păcat, să-l fi iritat grozav pe acest om care se voia adorat, care se voia idol, ca alt bărbat să fi atât de iubit cât îi auziseră urechile. Această iritare poate că a dăinuit și la apariția romanului *Tinerețe*.

Am citit și eu *Enigma Otiliei*, cam pe atunci apărută. Grozav aș fi vrut să nu-mi placă, dar din păcate mi-a plăcut. Nu același lucru mi s-a întâmplat cu *Bietul Ioanide* peste ani de zile. Cartea mi s-a părut încărcată, risipită în multe domenii pe care autorul nu le cunoaște, ca de pildă arhitectura. L-am auzit și vorbind de câteva ori. Uneori admirabil, dar cu un glas îngrozitor, care suia și cobora fără rost, plin de stridențe, fără nici o legătură în modulațiile lui (dacă îi se puteau spune modulații) cu ideile pe care le expunea.

Și peste mulți ani, după război, am mai avut cu el o pățanie. Academia Română comemora patru sute de ani de la moartea lui Rabelais. Din partea Academiei avea să vorbească G. Calinescu, din partea Uniunii Scriitorilor eu. Nu era lucru ușor să vorbești alături de Calinescu, om cu vastă cultură, academician și profesor universitar, dar și cu altă autoritate decât a mea. M-am pregătit cum am putut de bine. Mi s-a spus că fiecare dintre noi vom vorbi douăzeci de minute, am căutat să-mi încadrez textul pe care aveam să-l citesc în timpul cerut.

Era o zi cumplită de vară, în care și aula Academiei te sufoca. Mai era și după-masă, oră la care cinstii academicieni se odihnesc puțin. Primul a vorbit Calinescu, la un înalt nivel, amestecând zeci

de citate latinești și franțuzești în vorbirea lui. Ascultătorii erau sleiți de căldură și atenție. Calinescu a vorbit cam vreo oră și jumătate. Când am ajuns eu la tribuna, publicul era ostent și adormit. Nu cred că am spus lucruri excepționale, am rostit idei corecte. Când am sfârșit, auditoriul a oftat din adânc. Galeria sau bancile de sus erau pline de elevii lui Calinescu, care îl aplaudaseră furtunos. Parterul, academicienii adică, m-au aplaudat pe mine moderat. Poate că nici nu meritam mai mult, sigur este însă că și ei erau istoviți.

Am mai întârziat puțin în curtea academiei de vorbă cu unul sau altul și am plecat spre casă cu o prietenă, pe Calea Victoriei. În fața noastră înainta un grup dens: era profesorul Calinescu împreună cu elevii lui. Chiar în clipa în care am trecut pe lângă grup, Calinescu, lăsat pe vine, cu brațele în lături, tipa ascuțit: „S-a văzut clar că ea nici nu l-a citit pe Rabelais!”. Când i-am depășit, i-am spus tare și calm: „Bună seara!”. Voiam să știe cel puțin că l-am auzit. Nu știu dacă acest fapt l-a tulburat sau l-a bucurat. M-am răzbunat și eu cum am putut.

mi dau seama că ar fi trebuit să mă port mai frumos cu Eugen Lovinescu. Lui îi datoram faptul că de la început, de când apăruseră primele fragmente ale cărții mele, numele meu începuse să circule.

Mă dusesse la el prima oară Camil Baltazar. Citisem un fragment din romanul *Tinerețe*. Îi plăcuse, avusese cuvinte bune

pentru el. Eram pe vremea aceea atât de sălbatică și de emotivă, încât bietul Baltazar și nevasta lui mă luaseră aproape pe sus ca să mă prezinte maestrului în zi de duminică, zi de cenaclu. S-a întâmplat ca în aceeași zi Hortensia Papadat-Bengescu, care de mult timp nu mai călcase pragul lui Lovinescu, să vină și ea și să fie primită sărbătorește. Asta a întunecat puțin succesul pe care îl avusese proza mea, dar n-a șters complet impresia bună pe care o făcuse.

În cenaclul lui Lovinescu venea o lume amestecată. Scriitori care se afirmaseră cu ani în urmă, ca Felix Aderca, Sanda Movila, Hortensia Papadat-Bengescu, tineri care făgăduiau și s-au și ținut de cuvânt ca Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Dan Petrașincu, Ioana Postelnicu, Cella Serghi, dar și o mulțime de femei care citeau uneori ceva lipsit de orice valoare și care în adevăr n-au realizat niciodată nimic. Lovinescu nu închidea ușa în fața nimănui, dar nici nu acoperea de laude pe oricine. În general era ponderat, ironic, rece. Duminică seara oprea la cină câțiva din cei mulți care veniseră la cenaclu, dar nici atunci nu era mai cald sau mai expansiv. Răceala lui mă îngheța. Nu mă duceam regulat la cenaclu, dar de câte ori mă duceam, cu un manuscris în buzunar, când îmi venea rândul să citesc, mă apuca panica. Mă juram în gând că dacă scap cu bine și de data asta, în viața mea nu voi mai veni să aștept (pentru că de fapt de asta veneam) încurajări sau cuvinte de laudă. Acum, când răsfoiesc în caiete vechi în care notam uneori ce mi se întâmpla, găsesc cu uimire citate cuvinte uluitoare de bune pe care mi le-a spus Eugen Lovinescu după apariția romanului *Tinerețe*. O întârziată pudoare mă oprește să le transcriu aici. Există în cărțile lui opinia lui scrisă despre literatura mea. Asta ajunge.

Ar fi trebuit ca recunoștința mea pentru el să întreacă micile dezamăgiri care mă țineau departe luni întregi de cenaclul acesta în care eram bine primită. Dar se petrecu altfel și nu știu ce diavol mă face să țin și azi minte câteva întâmplări care m-au șocat atunci.

De pildă, după prima lectură pe care o făcuse el, mă condusesse acasă Dinu Nicodin, un scriitor în vârstă sau în vârstă pentru părerea mea de atunci, și-mi ceruse să-i dau să citească și nuvele pe care nu le publicasem încă. Era un domn foarte binecrescut, foarte elegant, care purta monoclu și șevalieră pe degetul mic, care locuia la Hotel Capșa și era, așa se spunea, un vânător pasionat, altă caracteristică a boieriei pe atunci. I-am dat acele texte dactilografiate.

DUPĂ UN TIMP, m-am dus pentru a doua oară la Lovinescu, în zi de lucru, nu de cenaclu. Mi-a spus că Dinu Nicodin i-a lăsat un plic pentru mine și a și scos acel plic mare, sigilat cu șevaliera lui pesemne. Dar până să întind mâna și să-l iau, Lovinescu a scos un coupe-papier, a desfăcut plicul și a scos din el manuscrisele pe care i le dădusem lui Dinu Nicodin și un cartonaș pe care erau scrise câteva cuvinte de mulțumire și de felicitare. Gestul ăsta m-a surprins și m-a dezamăgit. Definea o trăsătură de caracter care parcă nu se potrivea cu maestrul atât de demn în răceala lui, cu domnul care știa prea bine ce e distanța între noi și el. Curiozitate? Nevoia de a cunoaște mai repede debutanta în literatură, care se purta atât de smerit? Ce era între ea și Dinu Nicodin? Oricum, am fost uluită.

Despre lecția pe care mi-a dat-o în mica librărie a lui Montauceanu, când îi mulțumeam pentru o cronică pe care o publicase despre romanul *Tinerețe* și-i mulțumeam cu întârziere, numai datorită faptului că îl întâlnisem, a scris el însuși în volumul *Memorii*.

După incinerarea lui Anton Holban, nepotul lui, delicatul scriitor și omul extrem de sensibil, toți membrii cenaclului Lovinescu ne-am dus acasă la el. Toți aveam gâteli în încă sugrumat de plâns, ochii plini de lacrimi. S-a vorbit, firește, despre Anton Holban. Conversația a lunecat pe nesimțite către aventurile sau slăbiciunile lui Holban. Se spunea că ultima lui dragoste era o femeie mică, slabuță, cu înfățișare de copil.

— Câte kilograme ai, domnișoară Demetrius? a întrebat deodată Lovinescu. Nu știa bine dacă între mine sau Anton Holban fusese numai prietenie sau mai mult. Voia să afle. Și tocmai în acea zi.

Întrebarea asta care încerca să

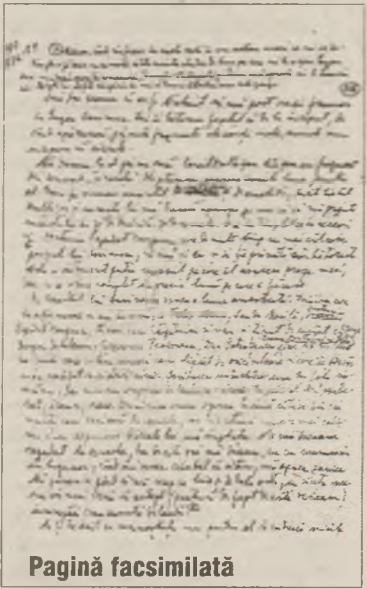
fie o glumă, m-a lovit ca o palmă. Am mai stat câteva minute și am plecat. Și iar n-am mai călcat luni de zile pe la cenaclu.

Tata nu era prieten cu Eugen Lovinescu și nu-i trecuse niciodată pragul. A vrut totuși să meargă într-o zi de lucru cu mine la el. Și era recunoscător pentru faptul că mă aprecia atât. Lovinescu m-a întrebat cum priveam un capitol dintr-o carte a lui pe care mi-o dăruise. N-am știut să-i răspund pentru că nu citisem cartea. „Va să zică n-ai citit decât paginile privitoare la dumneata? Să mi se usuce mâna dacă ți-oi mai da vreodată o carte!”. Tremura de furie. Acel „să mi se usuce mâna” ne-a înfiorat și pe tata și pe mine. Această scenă brutală, de mine poate meritată, dar cu totul nepotrivită cu prezența tatii, ne-a făcut pe amândoi să plecăm muți și speriați. Și iar l-am ocolit.

Îmi pare rău că nu mi s-au șters din memorie clipele astea. Dar tot atât de bine îmi aduc aminte că în anul 1943, primăvara, Eugen Lovinescu era internat la spitalul Colentina. M-am dus într-o dimineață să-l vad. Se afla în pavilionul doctorului Lupu, într-o frumoasă și însoțită odaie. Ședea într-un fotoliu, foarte slăbit, foarte palid. Voia să-și pună termometrul și n-avea putere să-l scuture. L-am scuturat eu și mi-am dat seama în acel moment că maestrul e pe sfârșite. Am stat mult de vorbă și pe alt ton decât cel puțin ironic care era tonul lui dintotdeauna. Mi-a spus, și n-am notat atunci, la vreme, cuvintele lui neobișnuite, că socotește că ar fi trebuit să se poarte altfel cu mine, că poate m-a jignit uneori și-i pare rău. Jignirile cântăreau foarte puțin în balanța față de marele bine pe care mi-l făcuse, dar își dădea seama că mă râniseră la rândul lor. Aveam în fața mea un alt Eugen Lovinescu, un om cald, care nu-și ascundea căldura, care nu se sfia să fie sentimental.

Atunci l-am văzut pentru ultima oară. Ar trebui să-mi aduc aminte numai de acel Lovinescu sensibil și apropiat, dezbrăcat de morgia care îl acoperea ca o armură.

N-am ținut un jurnal de la un capăt la altul al vieții mele. Uneori am notat câteva luni în șir ce mi se întâmpla sau ce simteam, apoi mă lăsam păgubașă! Astăzi, cu memoria mea care nu e foarte bună, încerc să pun cap la cap perioade din viața mea. Dar cred că n-are mare însemnătate faptul că greșesc poate și plasez un eveniment sau un chip cu un an mai devreme sau mai târziu decât l-am trăit sau cunoscut. Multă vreme după ce sfârșisem Conservatorul, afară de lunile în care am fost la Cernăuți sau la Paris, am continuat să mă duc la cursurile Aicei Voinescu. ■

Pagină facsimilată

Constantin Mateescu

Viața la țară

Foto: Ion Bîșu

PLECAM în fiecare luni la șase dimineața, mă întorceam marți seara, a doua zi luam trenul la aceeași oră și reveneam acasă vineri – acesta a fost programul meu doi ani de zile cât am funcționat pe state la Școala agricolă Nucet. Naveta (obositoare, agasantă, fastidioasă) mă obliga să mă trezesc la patru și jumătate dimineața, afară întineric, în cameră răcoare – toaleta repede în baie printre borcanele și cratițele cotoaroantei, mă bărbieream într-o oglindă răpănoasă pătată cu bulion și ochiuri de grăsime, mă dicheisem în fuga, Cornelia îmi pregătea pachetul cu sandvișuri, un măr și ce se mai găsea prin casă, pe urmă autobuzul 38, doar eu, șoferul și doi-trei muncitori de la Regie, eram năuc de somn, mă străduiam, printre hurducături, să reconstitui fantasmalele de peste noapte – merita, visam întotdeauna ingeri –, în fine gara exalând mirosuri grele, găseam acceleratul tras la linia a șasea, urcam la clasa boierească (aveam abonament lunar), mă tolăneam pe canapeaua îmbrăcată în catifea albastră și deschideam o carte, în câteva minute se auzea semnalul plictisit al împiegatei anunțând plecarea trenului de Pietroșița.

Mă întovărășeau la drum trei-patru cuconițe, pe unele învățasem cum le cheamă – alcătuiau, la o adică, o mică familie improvizată – erau funcționare,

doctorițe sau asistente medicale, contabile și inginere, de cum porneam la drum se așezau la sfat nu înainte de a-și scoate andrelele și a se apuca de lucru (tricotau flanele, șosete, berete și mănuși de lână), de obicei tăifăsuiau despre întâmplări cu totul neinteresante legate de menajul în comun – acces la baie, la bucătărie – cu locatari jechoși, ignari, obraznici, sau despre succese obținute la cozile la carne, își împărțeau rețete culinare – budinci, suflouri, prăjituri, plăcinte – schimbau păreri despre toaletele de vară (sau de iarnă), sporovăiau cuminiți, cu vocea coborâtă (să nu mă deranjeze!), evitau confesiunile intime ce se opreau la suțiene, furouri și jartiere, o parte dintre ele făceau naveta de zece-cincisprezece ani – adevărate veterane ale căilor ferate – apoi, prin dreptul Chiajnei (mă fascinau aici ruinele unei biserici vechi și părăsite) începeau să adoarmă una câte una lovite parcă de o boală contagioasă, încremenite în atitudini inconfortabile, lascive, ca într-o pânză de Pallady, dormeau cu gura întredeschisă torcând stridențe atonale, și rămăneam într-o singurătate dezolantă, frustrantă într-un fel, cu cartea în mână, privind pe geam desfășurarea unui peisaj ce-mi devenise cu timpul total indiferent, ba chiar ostil – citeam până la Titu când vremelnicele mele companioane se trezeau deodată ca la o comandă, impinse de resorturi enigmatice, se pieptănau grăbite, își adunau calabălăcul cu ochii

incetoșați de somn și coborau, vioaie, ciripitoare; până la școală (trei stații) – drum de câmpie, searbăd, nemărginit, fără istorie.

SFÂRȘIT de toamnă, lucram de două luni de zile cu elevii, aveam trei clase de copii cuminiți (majoritatea fete) pe care-i învățam să scrie românește, erau obedienți și receptivi, mă agasau mai mult colegii, toți agronomi, toți navetiști dinspre Târgoviște, anoști și plafonați, sătui de meseria de profesor (ademeniți de școală mai degrabă ca să evite gospodăriile agricole de stat, corvezile și servituțiile activității „de teren”), care-și desfășurau programul între două trenuri, grăbiți să termine mai iute orele, să fugă, făceau o figurație deplorabilă; în recreații mă pome-neam cu câte unul în cabinetul directorial (cu totul cinci profesori), mă salutau cu reverențe penibile, mă linguseau fără măsură, mă informau asupra propriilor realizări cu o pudibonderie confectionată, apoi treceau la subiect, ar fi dorit, dacă se poate bineînțeles, să-l invoiesc poi-măine de la ore, avea o înmormântare în familie, sau trebuia să meargă la dentist, sau i se îmbolnavise copilul de pojar și multe altele, îl invoiam pe loc, din nou spinări incovoiate, nici nu intrasem bine în pielea de director și mi se făcuse un irepresibil dor de ducă.

Între profesori se nimerise și un membru de partid (în vremea aceea *rara avis*) cu care am intuit de la început că o să am probleme, ipochimenul, abia ieșit din fabrica de ingineri agricoli, localnic, căsătorit cu directoarea școlii generale din comună, avea în fibră râvna parvenirii și cum aici, în școală, mai sus decât director nu putea ajunge, își propusese să-și atingă țelul săpându-l la partid pe Drăghiceanu, lucru pe care îl făcea metodic cu o perversă știință a delațiunii și astfel mai în fiecare săptămână sosea de la Târgoviște tovarășul Ioviță, „instructor” ce oblăduia între alte comune și Nucetul, se instala în biroul nostru ca un pașă, tușea astmatic, se scărpină la ceafă îndelung, își pregătea atacul cu minuțiozitatea unui animal de pradă ce așteaptă momentul optim în care să-și înșfațe victima, scotea apoi o hârțuie din veston (purta vestimentație stalinistă deși trecuse

moda) și își începea rechizitoriul într-un limbaj greoi, eliptic, de om neinvățat cu tainele retoricii, vorbea egal, urcând un portativ când indignarea-i atinge momente paroxistice, pe urmă se oprea ca să-și admire ecoul propriilor gânduri, umbla discret în zona inghinală ca să se mântuiască de complexul pantalonilor croiți prea strâmt și demara din nou, energic, cu o nesățioasă poftă a rostirii remarcabilă. Tinel primea puhoiul de cuvinte cu o dezinvoltură admirabilă (imi amintea de dialogurile lui Ion cu șefa), își aprindea țigara și se uita pe geam, îl ignora, din când în când își aducea aminte de instructor, îi pretindea să mai repete fraza insinuând că nu-i înțelesese adâncimile, Ioviță i-o repeta flatat în timp ce eu notam într-un carnet enormitățile emise de instructor. Alcătuisem o prețioasă colecție de expresii idioate, de aberații logice, de cogitații primitive, colecția mea pe care, din păcate am aruncat-o cu ușurătate odată cu plecarea mea de la Nucet – când își sfârșea rechizitoriul Ioviță se ridica, își pipăia decent prohabul, mai arunca asupra noastră – a lui Tinel în speță – vreo câteva săgeți otrăvitoare, își controla Pobeda de la mână și o zbughea la gară, fugea cât îl țineau picioarele de teamă să nu piardă cursa de Târgoviște.

Directorul, nervos, schimba cu mine câteva cuvinte ireverente referitoare la bovine, rasă a activiștilor de meserie, dădea instrucțiuni portarului de noapte și pleca în sat unde dormea de obicei la o vâdană cu care își amăgea singurătățile iar eu mă întindeam pe patul meu sărac, beam un pahar de lapte proaspăt, stingeam lumina – în curte se auzeau hămăituri de câine – și mă gândeam patetic că meseria asta de director nu e pentru mine, că nu sunt apt nici să primesc porunci fără să explodez și nici să dau comenzi, nu eram croit nici să fac sluj și nici să hotărâsc asupra sorții altora – am adormit târziu, într-o cumplită stare de agitație și, imi amintesc, în noaptea aceea n-am mai visat ca altădată ingeri.

DINTR-UN carnet de însemnări din epoca aceea, păstrat într-un sertar ascuns și prăfuit și neumbat, descoperit printr-o minune mi-a atras atenția abundența și diversitatea „planurilor”

pe care trebuia să le întocmească (sau supravegheze) directorul adjunct săptămânal, trimestrial sau anual și am rămas înduioșat de îmbelșugata activitate inutilă cu care mi-am irosit doi ani din viață oarecum inconștient dar și constrâns de spectrul nu atât al foamei ci mai degrabă al ratării și rușinii: planul mare (anual) al școlii, planurile săptămânale ale directorilor, planurile trimestriale ale acelorași, planificările calendaristice, planificarea desfășurării orelor de practică, planul trimestrial al dirigintilor și cel al muncii extrașcolare a profesorilor, planurile de lecție și cele ale orelor educative, planificarea activității pedagogului (un tânăr blând, de treabă, inefficient, lipsit de personalitate), planificarea operațiilor și a lucrărilor urmând a fi executate cu elevii, planificarea instruirii practice în școală și gospodăriile agricole de stat, apoi registrul de activitate extrașcolară și metodică (sau „condica de basne” intrată astfel în folclorul dascălilor), caietul de asistențe la ore al „adjunctului”, planul consiliilor profesorale, planul bibliotecii (păstorita de o fință blondă – excesiv –, fanată și ignară, planul atelierului: de lăcătușerie în care mirosea îngrozitor a motorină, al comisiei de protecția muncii, al achiziționării de material didactic cu totul fantezist și încă altele pierdute în memoria colbită a documentelor.

În nebunia aceasta a hârțogăriei, plecarea elevilor la practică de două ori pe an avea asupra mea efectul unei partide de odihnă la Honolulu sau Miami. Mă vâd și astăzi urcând în *gaz-ul* școlii – o șandramă rămasă din timpul colectivizării – și aventurându-mă prin labirintul de șosele prăfuite, prin sate de câmpie cu case prăpădite și biserici albe și ogrăzi sărace, pustiite de secetă sau ploi insațiabile, intrând apoi în peisaj de dealuri acoperite cu culturi de viță și ajungând în fine la locul (Râzvad, sau Ceptura sau alte localități uitate) unde făceau elevii practică de toamnă – șoferul frâna mașina „de teren” în fața sediului Gospodăriei, pe vremuri conacul vreunui moșier care fugise de mânia proletară sau putrezea în pușcărie (cum i-o fi fost norocul), directorul ne aștepta în poartă cu un alai de agronomi băuți (se bea, aici, de dimineață până seara), mă invita la masă – mămăliguță cu brânză și smân-

tâna, friptură de vacuță cu mujdei și fructe – ne informa asupra izbânzilor gospodăriei (procente, investiții) apoi ne conducea pe dealul unde făceau elevii practică.

De obicei stăteam acolo trei-patru zile, rareori o săptămână, n-aveam ce face, hălăduiam prin vie, mă ametea parfumul îmbătător al strugurilor, sporovăiam cu puștii, erau entuziaști, se îngrășaseră, elevele își atribuieră culesul și sortatul, băieții cărau recolta în coșuri de rachita, uitaseră de școală, de matematică și fizică și rusă, ieșiseră din rolul de elevi nătângi și speriați și haituiți de dascăli, de cataloage și regulamente, se îmbujoraseră la față, se transfiguraseră, traiau în mediul lor, redeveneau țărani, era o bucurie să-i vezi muncind voios, glumind, râzând ca lelele la clacă – mă întorceam spre seară, obosit – conacul părăsît la vremea asta – mâncam o feliuță de caș proaspăt (mă săturasem până peste cap de struguri) și mă refugiam în dormitorul meu cu baldachin și mă trânteam pe patul unde se consumasera amoruri princiere sau numai boierești, aveam senzația că locuința e populată de fantome – se auzeau podele scârțâind și hohote de răs și sunete înăbușite, imi aprindeam țigara, lumina chioara a becului se lăfaia pe reliefurile stucaturilor ce decorau plafonul, nimerisem întâmplător în fascinanta lume lermontoviană (cu corecții proletare), fumam și reciteam sonetele și madrigalurile lui Marino până alunecam domol în țara viselor.

DIN EPISODUL bucolic cu care m-a procopsit ursita, nu pot uita figura Mutei, femeia de serviciu a școlii, ocrotitoarea mea

fidelă, ce-mi aducea în fiecare dimineață un clondir cu lapte și o cană cu smântână, privindu-mă duios, admirativ, smerit, de parcă m-aș fi rupt de pe o frescă din pronaos, gâgăvînd ceva în graiul ei ocult în timp ce flutura din mâini zănatice, sperând să lege o conversație cu mine, sau numai să arunce între noi o punte miraculoasă de comunicare – efortul ei penibil de a se exprima îmi da un sentiment de disconfort, compasiune, de jenă, ba chiar de culpabilitate, simțeam de parcă aș fi fost parțaș, povara acestei triste glume a întâmplării, tot ce îmi sta în putință era să-i dau de înțeles că-mi este dragă, că o iubesc și așa, infirmă cum o certase soarta, părăsită de familie, nătângă și săracă (primea o leafă de mizerie), ajunsă în pragul bătrâneții. În lipsa mea deretă prin cameră, aerisea, spăla perdelele la geamuri și cearceafurile, făcea o oarecare ordine prin cărți (o instruisem cum să steargă cu periuța praful de pe ele, bătea covorul și-mi aducea în fiecare dimineață flori proaspete pe care le aranja într-o oală smălțuită cu o impresionantă delicatețe și pricepere și abia după aceea se îngrijea de măturatul coridoarelor și claselor și cabinetului și toate celelalte.

Stăpână autoritară peste treburile contabilicești-financiare, regină a daravelor de investiții și salarii era tovarășa Nițescu o sfrijitură ajunsă la vârstă când femeile își joacă ultimele cărți și aruncă în luptă garda de onoare înainte de a intra în tagma fetelor bătrâne, or cum directorul se întâmpla să fie singurul holtei din școală căruia ar fi fost dispusă să-i ofere fecioria, atât cât va fi fost să fie, a conceput o iscusită strategie de învățare – surâsuri dulci, ce deschideau o amplă perspectivă asupra celor patru

dinți din față, de aur, (în care își pusese mari speranțe), aluzii la burlăcia lui târzie, la avantajele invederate ale conviețuirii în doi, se îngrijora de faptul că slăbise, că nu mânca suficient (luam masa împreună la cantină), că-și pierde vremea în sat după muieri de speță joasă și multe altele, „ce naiba fac cu nebunatică?” mi se plîngea Tinel în desele plimbări de seară prin crângul din spatele atelierului de lăcătușerie, „în cazul că dacă greșesc cu ea e în stare să mă dea legat Securității”.

Dacă ar fi să mă păstrez în spațiul amintirilor inconfortabile, nu pot să nu vorbesc despre ședințele de învățământ politic ce se țineau lunar, duminicile, la Târgoviște, în *week-end* cum s-ar zice, lipsindu-mă de una din cele două zile prețioase petrecute cu Cornelia în micul nostru refugiu din Labirint. Plecam la ora șapte cu un personal, vagoanele pustii, cucoanele cu care făceam de obicei naveta lipseau, firește, mă obișnuisem cu gun-guritul lor benign, incantatoriu ca un motet, citeam literatură „de vacanță”, fumam pe coridor, reluam lectura, apăruse nu de mult „Luceafărul” cu periodicitate bilunară, unde descoperisem cu surpriză nume de scriitori ca Velea și D.R. Popescu, ce aduceau un aer proaspăt în presa noastră literară pângărită de lozinci bătute în cuiele proletcultismului, la Titu coboram și cumpăram țigări – o gară mare, mohorâtă, peronul gol, acoperit cu resturi de mâncare, hârtii seminte, flegme, sticle goale, pe urmă impiegatul, un șuierat prelung, urcam, în două ore mă aflam în vechea capitală a Țării pe unde hălăduisem cu ani în urmă disperat și hăituit de caraule și tot în zile de duminică – fusesem parcă blestemat să văd Târgoviștea nu din capriciu sau

apetituristic ci sub pecetea imperativului și coerțitiei.

Ședința ce se desfășura într-una din salile de taină ale Raionului, veneau (cu anasâna), vreo cincizeci de profesori lehamisiți și totuși agresivi și bătaioși, se înghesuiau să ia cuvântul fluturându-și mâinile zănatice ca elevii, iar dacă-l obțineau (la concurență) se avântau în dizertații lungi, plictisitoare despre apariția conștiinței sociale, despre esența educației comuniste, despre reflexe condiționate, sisteme de semnalizare și toată tevatura pavlovistă, despre colaborarea diriginților cu colectivul de profesori, cu organizația de tineret și cu familia sau despre orientarea activității cadrelor didactice în lumina directivelor Congresului al treilea al P. M. R. – dezagrementul era că în vremea asta nu puteam citi, înghesuit cum mă aflam între femei feroce, ce se zbăteau să prindă rândul la vorbire, așa cum se luptau la cozi pentru trei sute de grame de parizer, în fine „lectorul” trăgea concluzii largi, elaborate, cărora, asasinat de atâtea limbușie, mă străduiam să le fac față eroic reamintindu-mi versete din „Infernul”, apoi ieșeam în stradă amețit, orașul mi se părea străin, puteam la fel de bine să mă aflu la Râmnic sau în altă parte, mergeam împletit pe străzi cu nume de voievozi, aveam senzația că mă trezesc buimac de sub anestezie, peste o oră mă aștepta la gară garnitura care urma să mă aducă înapoi acasă.

ÂND nu aveam învățământ politic îmi petreceam duminicile cu Cornelia la tanti Mari-oara; mătușe-mi îi intrase în cap că viața mea la țară și naveta îmi dăunează, nu se gândea în mod expres la sănătate sau la obo-

seala excesivă sau la plictiseala drumurilor sau incongruența dintre firea cu care mă pedepsise soarta și funcția de director, (fiel „adjunct”), cu întreaga cohortă de compromisuri, responsabilități și umilințe ce o însoțește ci la situația duplicitară în care viețuim, mă suspecta că în lipsa mea de-acasă o duceam tot într-un chef, în zăiafaturi și distracții, (știa ea bine ce hahalere sunt bărbații, cu osebite cei în funcții de conducere), dar mai ales – aici roșea discret – mă bănuia că mă înhăitasesm cu vreo târfușă cu care mă destrăbălăm și care uneltea să-mi compromită rostul și căminul – și astfel, îngrijorată de sănătatea mea morală (ingrijorare venită, cred, pe linia puritană a ascendenței ei suddunărene) și frământată de ideea de a mă readuce cu orice chip în Capitală, a purces la o asiduă campanie de persuasiune asupra doctorului – lamente, rugăminți și alte arme din panoplia unei femei energice și voluntare.

Pe la sfârșitul verii (foială mare în școală, lucrări de zugrăvire și curățenie generală), în timp ce eu mă delectam cu funcțiuni, cu încadrarea dascălilor și cu organizarea examenului de admitere (bătaie mare – patru pe un loc), serviciul de personal al Ministerului Industriei Bunurilor de Consum a „identificat” cinci ore „neacoperite” la școala profesională de industrie alimentară de pe Spătaru Preda, m-am prezentat imediat la „cadre”, discuție sumară cu tartorul cel mare – politicos dar rece – n-avea mai multe ore disponibile, mă mulțumesc cu ele? – mi-a spus nu cu regret și nici măcar în semn de disculpărie ci mai degrabă degustat că mă pretam să joc la o miză atât de mică, fuma și mă privea distrat, nici nu-i păsa (la urma urmei de ce i-ar fi pasat?) că în clipa nesfârșită îmi joc destinel pe o carte –, „pot să fumez?” l-am întrebat, simțeam nevoia unei respirații, eram silit să aleg între un post stabil, remunerat decent dar incomod, grevat de servituți nepotrivite structurii mele păcătoase și o ciosvârtă de catedră de doi bani în schimbul unei libertăți, unei comodități ispititoare dar incerte – cadristul între timp se iritase, mă obișnuisem cu temperamentul lor coleric, „te-ai hotărât?” a mârâit descoperindu-și caninii îmbrăcați în viplă, i-am spus că da, simțeam fiori de gheață pe spinare, bărbatul a scos o hărtiuță din sertar, a iscălit-o, „să mergi la secretariat pentru ștampilă, a lătrat scârbit schițând un gest cu mâna, adică pot să plec – făcusem bine, nu făcusem bine?”

Fragment din romanul
„Fals exercițiu de memorie”
în curs de apariție
la Editura Almarom

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

În fiecare **duminică** seara, de la ora **21:30**,
Liliana Ursu și Dan Verona îi invită pe
toți iubitorii poeziei la o inedită călătorie pe
Meridianele liricii românești și universale.
Versurile lui

**Czeslaw Milosz și
Zbigniew Herbert**

sunt cele două reconfortante popasuri lirice
alese de realizatoarea **Liliana Ursu** pentru
ediția din **8 februarie**.

	Mhz	kHz
Arad	106,8	
București	104,1	603
Bacău	103,1	
Baia Mare	66,56	711
Brașov	105	
Călărași	66,92	1593
Constanța		1314
Craiova	90,2	
Focșani	102,8	
Iași	103,1	
Oradea	96,1	
P. Neamț	103,1	
Ploiești	104,1	603
Rm. Vâlcea	102,5	
Satu Mare	96,1	
Sibiu	66,44	1404
Suceava	103,1	
Tg. Jiu	70,04	558
Tulcea	68,72	1530
Zalău	105	

ochiul magic

După ziua de miercuri

PÎNĂ ATUNCI, zilele săptămânii îmi sînt dușmance. Sînt grele, încarcate, apăsătoare, nu mă lasă să dorm, să mînc, nu pot să mă uit pe geam sau să privesc în jurul meu și, în general, habar n-am cine sînt. Simt cum mă scap printre degete, cum alunec într-un hau din care abia mai pot să ies. Îmi spun mereu, conștiincios, că viața asta e una singură, n-am primit șapte ca să-mi permit luxul să huzuresc, să irotesc, ci doar una, de care, totuși, trebuie să mă bucur. La teorie am stat întotdeauna formidabil... Cu practica am cam dat-o în bară! În fine, după ziua de miercuri, încep să mă extrag din prăpastie, să mă adun din spaimă și să-mi redevin cît de cît simpatcă. Joia stau, pînă pe la prînz, ore în șir cu ochii într-un punct fix. Și deodată, încep să funcționez normal, să-mi încarc plămîinii cu aer bun, să văd că afară e soare sau ceață, să ascult muzică, să cînt, să dansez, să-mi sun prietenii, să mă gîndesc la ei. Încep de fapt să car iarăși pietriul, ca Sisif, de fiecare dată

plina de același entuziasm, ignorînd, parcă, parcurgerea aceluiași traseu, peisaj... Apropo de prietenie și de prieteni. Într-o zi de joi, după una din învierile mele săptămînale, am înțeles, din nou, cît de formidabil este să ai parte de legături primejdios de frumoase, de trainice, care te însoțesc necondiționat și pînă la capăt, ca un alai de Curte. (Curte de altădată, bineînțeles...) După ora 14.00, am început să mă pregatesc pentru ora 16.00, cînd se întîmpla lansarea seriei "Dilema veche". Îmbrăcîndu-mă, îmi aminteam cu drag cum ne-am strîns acum zece ani, cu mic, cu mare, la Fundație, să fim alături de echipa și de proiectul numit "Dilema", cu Pleșu director, cu nume mari și cu prieteni în trupă, cu Radu Cosașu, cu Tia Chiper-Ivasiuc, cu Mircea

Vasilescu, Magdalena Boiangiu, cu foști colegi de-ai mei de facultate, cu minți scilpitoare și vină jurnalistică. Îl văd pe Andrei Dinescu cocoțat pe scenă, în costum cu papion, serios, cu vioara în mînă, un băiețel de poate opt ani, emoționat, delicul serii. Astăzi da concerte cu trupa lui la Club A, la sala Radio... Am stat atunci mult unii cu alții, am rîs, am petrecut, ne simțeam umăr la umăr, solidari, împreună și de nedesparțit. Anii au trecut.

Plec pe o circulație infernală către centrul orașului, la Librăria Carturești de pe Magheru, un loc divin, deschis și el nu foarte de mult. Las mașina nu departe și mă străduiesc să nu cad pe bucățile de gheață ce domină trotuarul. E frig, e umed, e ceață. Dau colțul de pe străduța mică și pustie și văd o mare de

oameni, un ceaun imens cu vin la fiert – simt și acum aroma lăsată de bucățile mari de mere roșii, frumoase – oameni pe treptele librăriei, în fața ei. Mă blochez puțin și încep să-mi devină limpede faptul că înaintarea îmi va fi grea. Recunosc chipuri, ne salutăm, ne îmbrățișăm, zîmbim – lucru mare – mă strecor încet printre enorm de mulți tineri și amici. Într-o săliță din dreapta dau cu ochii de Mașa Dinescu – acum zece ani, tot ea mi-a ieșit, luminoasă, în cale – retrasă și calmă. M-am gîndit că ea știe de ce stă acolo. Ne luăm cu vorba, mă uit la ceas, ca să nu pierd discursurile de lansare. Mașa mă liniștește, într-un fel, nici nu aveam cum să mai înaintez vreun pas, mărturisindu-și credința că discursurile se vor auzi de peste tot. Curg valuri de oa-

meni, ne salutăm, legăm scurte conversații. Se schimbă sensul mișcării maselor. Am înțeles că s-a vorbit, am ratat – în fond, nu pentru discursuri mă găsesc eu acolo – încerc aproape inutil să-mi încurajez colegii și prietenii de la "Dilema veche", reușesc vag să ajung la ei, dar mă gîndesc că ei simt emoția și solidaritatea mea, a celor de față sau chiar și a celor absenți, beau un pahar de vin fiert afară. Mă încălzesc. Privirea îmi cade pe Mircea Dinescu. Înțeleg încă o dată ce înseamnă prietenia. Și dimensiunea ei, și frumusețea ei, și nebulia ei. Înțeleg încă o dată cît îl iubește pe Andrei Pleșu. Și că orice greutate poate fi spulberată de chestia asta. Îi zăresc și emoția pe sub borurile largi ale palăriei texane. Vreau să plec și o simt pe Tita lîngă mine, aplecată cumva, pregătită pentru un mic dialog complice. Mă întorc cu ochii plini de lacrimi și îi văd zîmbetul. E fericită!

După ziua de miercuri, lumea e a mea. Uneori, joia, poate fi minunat! Cît pentru săptămîni, și luni, și ani.

Marina Constantinescu

calendar

10.01.1493 - s-a născut *Nicolaus Olahus* (m. 1568)
10.01.1869 - s-a născut *Valeriu Braniște* (m. 1928)
10.01.1896 - s-a născut *Alexandru Busuioceanu* (m. 1961)
10.01.1913 - s-a născut *Ion Moldoveanu* (m. 1939)
10.01.1915 - s-a născut *Petre Marinescu*
10.01.1919 - s-a născut *Fényi István*
10.01.1927 - s-a născut *Ion Serebrenau* (m. 1991)
10.01.1932 - s-a născut *Otilia Nicolescu*
10.01.1940 - s-a născut *Ion Iuga* (m. 1993)
10.01.1988 - a murit *Pavel Bellu* (n. 1920)
10.01.1992 - a murit *Tudor George* (n. 1926)
11.01.1878 - s-a născut *Zaharia Bârsan* (m. 1948)
11.01.1920 - s-a născut *Al. Cerna-Rădulescu* (m. 1990)
11.01.1926 - s-a născut *Leonid Dimov* (m. 1987)
11.01.1935 - s-a născut *Donițian Cesereanu*
11.01.1937 - s-a născut *Ion Apetroaie*
11.01.1943 - s-a născut *Florentin Manolescu*
11.01.1957 - a murit *I.U. Soricu* (n. 1881)
11.01.1972 - a murit *Eugeniu Speranția* (n. 1888)
12.01.1891 - s-a născut *Al. Cezar-T. Stoika* (m. 1941)
12.01.1909 - s-a născut *Mélie József* (m. 1995)
12.01.1914 - s-a născut *Traian Șelmaru*
12.01.1926 - s-a născut *Al.*

Andriescu
12.01.1937 - s-a născut *Aurel Storin*
12.01.1941 - s-a născut *Anda Raicu*
12.01.1961 - s-a născut *Cosmin Braga*
12.01.1983 - a murit *Lucian Predescu* (n. 1907)
12.01.1988 - a murit *Emilia Caldăraru* (n. 1931)
12.01.1993 - a murit *Florin Murgescu* (n. 1920)
13.01.1936 - s-a născut *Ștepan Tcaciuc*
13.01.1937 - s-a născut *Victor Ernest Masek* (m. 2002)
13.01.1958 - a murit *Dan Botta* (n. 1907)
13.01.2000 - a murit *Ștefan Berciu* (n. 1928)
14.01.1915 - s-a născut *Mihail Isbășescu* (m. 1998)
14.01.1917 - s-a născut *Sofia Arcan* (m. 1992)
14.01.1917 - s-a născut *Ion Roman* (m. 1989)
14.01.1928 - s-a născut *Griore Botezatu*
14.01.1931 - s-a născut *Vlad Sorianu*
14.01.1936 - s-a născut *Ion Stoica*
14.01.1978 - a murit *Tudor Ursu* (n. 1928)
14.01.1982 - a murit *Vasile Florescu* (n. 1915)
14.01.1990 - a murit *Niculae Stoian* (n. 1935)
15.01.1850 - s-a născut *Mihail Eminescu* (m. 1889)

15.01.1909 - s-a născut *Emil Boldan*
15.01.1916 - s-a născut *Alexandru Robot* (m. 1941)
15.01.1921 - s-a născut *Mărin Sărbulescu* (m. 1971)
15.01.1933 - s-a născut *Elena Lința*
15.01.1937 - s-a născut *Valeriu Cristea* (m. 1999)
15.01.1937 - a murit *Anton Holban* (n. 1902)
15.01.1974 - a murit *Ovid Caledoni* (n. 1914)
15.01.1994 - a murit *Valentin Munteanu* (n. 1937)
15.01.1994 - a murit *Damian Ureche* (n. 1935)
15.01.2000 - a murit *Dan Smântănescu*
16.01.1929 - s-a născut *Ion Podoleanu*
16.01.1942 - s-a născut *Aurel Dragoș Munteanu*
16.01.1944 - s-a născut *Elena Ghirvu-Călin*
17.01.1568 - a murit *Nicolaus Olahus* (n. 1493)
17.01.1829 - s-a născut *Anton Naum* (m. 1917)
17.01.1909 - s-a născut *Marcel Avramescu (Jonathan-X. Uranus)* (m. 1984)
17.01.1916 - s-a născut *Antoaneta Bodisco*
17.01.1924 - s-a născut *Radu Theodoru*
17.01.1931 - s-a născut *Arahám János*
17.01.1936 - a murit *Mateiu I. Caragiale* (n. 1885)
17.01.1977 - a murit *Emi-*

lian Constantinescu (n. 1894)
17.01.1985 - a murit *Sorin Titel* (n. 1935)
17.01.1993 - a murit *Nicolae Frânculescu* (n. 1925)
17.01.2000 - a murit *Ioana Baci-Mărgineanu* (n. 1931)
18.01.1848 - s-a născut *Ion Slavici* (m. 1925)
18.01.1898 - s-a născut *F. Brunea-Fox* (m. 1977)
18.01.1911 - s-a născut *Nicu Caranica*
18.01.1927 - s-a născut *Tatiana Voronțova*
18.01.1943 - s-a născut *Dan Rotaru*
18.01.1943 - s-a născut *Doina Sterescu*
18.01.1963 - a murit *Tomcsa Sándor* (n. 1897)
18.01.1970 - a murit *Ion Crețu* (n. 1893)
19.01.1889 - s-a născut *Artur Enășescu* (m. 1942)
19.01.1917 - s-a născut *Georg Scherg*
19.01.1919 - s-a născut *C.A. Munteanu*
19.01.1921 - s-a născut *Ion Istrati* (m. 1977)
19.01.1933 - s-a născut *Victor Teleuca*
19.01.1933 - s-a născut *George Baiculescu*
19.01.1943 - s-a născut *Ion Nicolescu*
19.01.1957 - a murit *Barbu Lazăreanu* (n. 1881)
19.01.1964 - a murit *Constantin Argeșanu* (n. 1892)
19.01.1981 - a murit *Ca-*

tinca Ralea (n. 1929)
19.01.1985 - a murit *Ovid Aron Densusianu* (n. 1904)
20.01.1757 - s-a născut *Ioan Cantacuzino* (m. 1828)
20.01.1818 - a murit *Dimitrie Țichindeal* (n. 1775)
20.01.1908 - a murit *D. Ollănescu-Ascanio* (n. 1849)
20.01.1915 - a murit *Anastase Marian Marinescu* (n. 1830)
20.01.1918 - s-a născut *Ion Frunzetti* (m. 1985)
20.01.1931 - s-a născut *Vasile Băran*
20.01.2000 - a murit *Nicolae Ioana* (n. 1939)
21.01.1725 - s-a născut *Matei Milu* (m. 1801)
21.01.1885 - s-a născut *George Vălsan* (m. 1935)
21.01.1919 - s-a născut *Lőrinczi László*
21.01.1921 - s-a născut *Alexandru Sever*
21.01.1927 - s-a născut *Petru Creția* (m. 1997)
21.01.1928 - s-a născut *Filip Mironov*
21.01.1942 - s-a născut *Griore Albu Gral*
21.01.1991 - a murit *Xenia Stroe-Weissman* (n. 1916)
22.01.1888 - s-a născut *Cora Irineu* (m. 1924)
22.01.1907 - s-a născut *Valeria Sadoveanu* (m. 1985)
22.01.1928 - s-a născut *Pánek Zoltán*
22.01.1936 - s-a născut *Mihail Negulescu*
22.01.1984 - a murit *Ana Carenina Iordănescu* (n. 1900)

cronica optimistei

de Ioana Pârvulescu

Eternul masculin

DE DRAGUL unei inițiative editoriale m-am ocupat anul trecut de *eternul feminin* în istoria poeziei. Selecția de poeme pe temă – pe cât posibil optimistă – pornea de la *Cîntarea Cîntărilor* și ajungea la Șerban Foarță și Mircea Cărtărescu, trecînd prin toată marea poezie a lumii. Din cele nouăsprezece portrete alese, numai două erau făcute de doamne, restul de șaptesprezece fiind rimite de domni. Femininul vazut din perspectivă masculină este așa cum îl știm, adică așa cum l-a impus literatura (care a scris cu mîna de bărbat): plin de mister, colorat, "fatal", armonios, seducător, cu pliuri nicio-dată dezvăluite, parcurgînd toată gama de la paradisiac la in-

fernal și de la bucurie la chin. Femeia e o muza inepuizabilă și chiar demitizarea îi poate îmbogăți conturul. Recent, am realizat o selecție despre *eternul masculin* în poezie, regretînd că istoria literară nu-mi permite să schimb proporția de autori bărbați și femei. Dar, pentru că tot bărbații au impus și portretul masculin în literatură, acesta este incomparabil mai puțin misterios decît cel al femeii. În linii mari, mîna bărbatului s-a conturat pe sine în cîteva ipostaze-tip: artistul (poet, sculptor, pictor, boemul în genere cu varianta contemplativă a gînditorului), aventurierul și eroul (călător, luptător, marină – marea și corăbiile sînt una dintre temele mari ale poeziei lumii), îndrăgostitul (de obicei nenorocos, nenorocit) și, începînd cu Omar Khayyam, degustătorul,

bahicul rafinat sau bețivul, apologetul plăcerilor vieții. O anume energie dusă pînă la brutalitate intră, de asemenea, în imaginea masculină.

Umbra (misterul) lipsește și numai apropierea de ea o face să apară și în poemele dedicate *lui*. Ca în povestea stranie a lui Peter Schlemihl, bărbatul din istoria poeziei pare să fi făcut un pact cu un om cenușiu care i-a luat umbra. Dacă istoria marii poezii a lumii ar fi permis femeilor să scrie mai mult, dacă, la fel ca vestita trubadureasă, contesa de Die, o femeie "frumoasă și bună", care a făcut despre iubitul ei de taină "multe și frumoase poezii", și alte îndrăgostite ar fi avut prilejul să scrie, istoria literară și eternul masculin n-ar fi avut decît de cîștigat. În cinstea jocurilor poetice baroce și a celui mai bun

Anton Pilgram, *Autoportret*, în Stephansdom, Viena, cca 1512

traducător de poezie (bărbat, poet, alb, român, contemporan) am așezat aici, alături de "eternul pheminin" tandru polisat de Șerban Foarță, un portret al

eternului masculin lucrat de mine într-o dimineață de duminică cu zăpezi de altădată. Orice vers reușit se datorează doar modelului... ■

Șerban Foarță

Despre eternul pheminin

Doamnele au panglici, doamnele au franjuri, doamnele fionguri și umbrile au: abajururi roșii, parașut-oranjuri, de la Viena, Lipsca, Amburg sau Breslău.

Doamnele vertijuri, doamnele deranjuri, doamnele invidiosincrasii mai au: unele vad roșu, altele oranjuri, unele vad dublu, cestelalte blau.

Și-au adus pompierii, și s-au dus de mînă, după apă pînă, pînă la La Manche: Sîngeți rujul! Puneți la oranjuri frînă! Ochiul se închide, -al doamnelor etans.

Pierre-Thomas Ghez, *Autoportret*, cca 1700

Ioana Pârvulescu

Despre eternul masculin

(D-lui Șerban Foarță, în replică, cu etern pheminină admirație)

Domnii au onoare, domnii au dueluri, domnișori iluștri cîțiva luștri au, domnii își înecă demonii-n cemeluri, tomuri scriu și domuri 'nalță la Breslău.

Domnii domnișoare, doamne și agende țin. Butoni și carte și bon... tonuri au: unii sînt de piatră, alții sînt legende, unii-și lasă barbă, ceștilalți beau.

Viața lor pe drumuri, drumul lor pe harta, harta se întinde pînă la La Paz. Flacăra lor dublă-i, erosul o artă, cum a spus-o nobel Don Octavio Paz.

Ți-e sete
de cultură?
Bravo!

Te aștept la
cafeneaua literară

marți, miercuri, joi, vineri: 10³⁰ – 18³⁰

băutura – discount 25%

cărțile – gratis

la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

MIERCURI, 4 februarie

Dialogurile Academiei Cațavencu
cu: Ioan T. Morar

19⁰⁰

JOI, 5 februarie

Teatru: *Eftin da' bun*
cu Daniel Făt

20⁰⁰-20⁴⁵

VINERI, 6 februarie

Cover-uri:
Mara & 4-Given

21⁰⁰

Discotecă - Muzica anilor '80

24⁰⁰

SÎMBĂȚĂ, 7 februarie

Festivalul de muzică „Prometheus Live”
în colaborare cu Radio România Tineret

21⁰⁰

Discotecă - Muzica anilor '80

24⁰⁰

DUMINICĂ, 8 februarie

Concert jazz:
4-Given

20³⁰

MĂRȚI, 10 februarie

Recital vioară, violă:
Anca Vasile, Ioana Măndrescu

20⁰⁰

MĂRȚI-JOI 19⁰⁰-21⁰⁰ discount 25%

CLUBUL
PROMETHEUS

FUNDATIA ANONIMUL

Plaza Unirii, Unirii 3-5, sector 4, București.
rezervari la telefon: 336.66.38; 336.66.78

cronica dramatică

de Marina Constantinescu

Furioasele

PLECÎND cu mașina spre teatrul "Tony Bulandra" din Tîrgoviște, într-o după-amiază pustie de duminică, m-am gândit pe îndelete ce an bun a avut regizorul Mihai Măniuțiu. Meditația mi-a produs-o chiar motivul voiajului, *Bachantele*, un spectacol montat de el la sfîrșitul anului trecut în acest loc bun despre care am mai vorbit. N-am apucat să văd *Alcesta* de la Teatrul Național din Cluj. *Experimentul lui Iov* de la Sibiu și *Tragica istorie a Doctorului Faust* de la Teatrul Maghiar din Cluj, de pildă, sînt pentru mine și două provocări culturale, asupra cărora poposesc adeseori în momentele de căutare interioară. Liniștită. Regăsirea, uneori, a sinelui sau cu sinele, poate produce clipa de înțelegere a fragmentelor din parcursul dat. Credința absolută, și nu doar cea religioasă, într-un principiu, într-o idee, într-un om, face parte, la urma urmelor, din sublimul existențial. Cele două spectacole amintite multiplică fețe ale suferinței, ale patimii, ale iubirii necondiționate și pînă la capăt, a plății pe care o facem pentru opțiuni, pentru zbulciul interior, devorator, mistuitor. Multiplicări ale eu-lui, vîrstele lui, ipostaziile acestuia în studii atente și răvășitoare, iată ce-mi propune Măniuțiu să frămînt interior. Îmi aduc aminte scene întregi, tulburătoare, din *Tragica istorie...* după Christopher Marlowe. Doi protagoniști, două chipuri ale personajului. Două vîrste, două tipuri de raportare existențială, două imagini ale suferinței. Poate

două imagini – de tinerețe și de bătrînețe – ale aceluiași personaj în luptă cu diavoli și cu Dumnezeu? Două ipostaze ale tragicului? Sau, poate, cele două percepții diferite – Marlowe și Goethe – asupra lui Faust? Unul tînar, care se condamnă pentru liniștea din îndoielile sale, cu o dorință teribilă să cunoască, să joace și să se joace, celălalt, bătrîn, blazat într-un fel, sătul de studiu, obosit, în căutarea absolutului. *Je crois plutot que l'Enfer est une fable*, spune cel "tînar". Dar nu numai pentru el este tragic să descopere că omul nu poate fi în veci Dumnezeu și că, în consecință, nu-și poate controla, și cu atît mai puțin stăpîni, destinul. Un gust amar pe care îl simt uneori în cerul gurii după cîte o confruntare interioară, după cîte o răscurare a iraționalului și a provocărilor lui. Pe cine vreau eu să înfrunt, deci? Iov îndură toate cumplitele încercări. Nu se îndoiește și iubește pînă la capăt. Asta e iubirea, nu? Amîndouă textele sună și ca o lecție utilă oamenilor aroganți, vanitoși, fără de credință. Cum ni se întîmplă să fim. Două spectacole susținute de artiști de calibrul. Sînt obsedante aproape scenele dintre cei doi Doctor Faust – ca și ideea în sine –

Csiky András și Bogdan Zsolt. Cît de rafinată, de mărură și de fragilă o regăsesc pe tînara actriță Kezdi Imola într-un Mephistophilis-feminin, cu atît mai ispititor, mai tulburător... Pielea ei albă, marmoreană parcă aduce o rază de lumină în amintirea mea. Și în mașina, întunecată, de Tîrgoviște. Și zbaterile mele, tot mai grele, și ale lui Iov-Rălea, la care n-am acces decît printr-o fărîșuică, cu putințele și neputințele mele cu tot, și cele ale Doctorului Faust prizonier într-un spațiu angoasant, într-un fel de clinică populată maladiv de diavoli, de demoni și ispite. Mai simt că anvergura teatrală și culturală a acestor spectacole nu ar fi născut o asemenea dimensiune dacă nu ar fi avut aceste distribuții, cu actori de talie, cu rigoare absolută în interpretare, cu o sensibilitate tot mai greu de întîlnit pe scenă. Ideile lui Mihai Măniuțiu au nevoie de actori performanți ca să-și împlinescă expresiv valoarea.

Luîndu-mă cu imaginile memoriei și cu discuția mondenă din mașină am ajuns la Tîrgoviște. Mi se pare din ce în ce mai aproape locul acesta... și la fel de cochec. Stupoare! Deși este duminică seară, iar pe afiș stă un titlu "distant", sala Tea-

trului "Tony Bulandra" este plină. Cu spectatori ce și-au dovedit calitatea pe parcursul reprezentăției. Această variantă a lui Mihai Măniuțiu după *Bachantele* lui Euripide nu are nici o legătură cu spectacolul montat cu ani în urmă la Teatrul Național din București. (Oare se mai joacă?) În fapt, regizorul pleacă de la spiritul piesei, de la povestea ei și construiește teme, motive, variațiuni. Neomișînd nici una din nuanțele alaiului de semne ce însoțesc și personalizează această istorie. Ce mi s-a părut într-adevăr nou ca tip de abordare și ca sursă de problematizări, este tocmai faptul că Dionisos, simbolul unei masculinități puternice, cîntată orgiastic de bachante (menadele sau "furioasele") apare ca un sclerarat, ca un debil fizic, aproape neputincios. E deja altă imagine decît aceea, cunoscută, de efeminat și firav la trup, copilul lui Zeus cu muretoarea Semele, adăpostit de furia zeiței Hera în casa regelui Athamas, unde trăiește travestit în haine de femeie. Și este o altă miză pe care o imprimă regizorul montării. (De aici, oare, de la travestiul îndelung, să se fi inspirat Măniuțiu în ipostaza unui zeu lăbil, mai mult decît fragil?) Toată istoria se desfășoară – cap, coadă – într-un fel de ghetou situat la marginea societății, a lumii, de azi, de ieri, de ori-cînd, printre cantități uriașe de cutii de carton lepădate neglijent. În spatele unei cortine de sîrmă, au loc cîteva din temele lui Euripide din piesa *Bachantele*. Topite, esențializate într-un discurs mai degradat vizual și sonor, decît verbal. Sînt momente întregi, de ritual, și nu numai, cînd nu se rostesc cuvinte. Ele se pot subînțelege din gesturi, din comentariul vizual și sonor. Bănuiesc, însă, că trebuie să știți puțin cine este zeul declanșator al pulsioniilor și preaslăvirilor erotice, cine și ce face corul însoțitor de bachante

și de satiri, care este conținutul sărbătorilor dionisiace. Spectacolul recuperează atmosfera unor ritualuri, spectatorul cred că trebuie să refacă mental conținutul, trimiterile, încărcătura textului. Mihai Măniuțiu este extrem de atent la ceea ce am numit mai sus atmosferă. Țipele, dansurile zgomotoase, delirul orgiastic, transa unor posedate, urmare a pedepsei cu tulburarea minților dată de Dionisos, sălbăcia gesturilor creionează traseul narațiunii. Ceta-tea Tebei este aici un loc marginal, din care pare că nu există ieșire decît în moarte, un ghetou în care legea o face Dionisos. O lege dură, care îi "îmbolnăvește" pe cei ce nu o execută de bunăvoie. Ideea de spațiu a lui Mihai Măniuțiu și a scenografului Valentin Codoiu, după cea cu înfățișarea Zeului, mi se pare că așează montarea într-o dimensiune ce, cultural, îmi dă de gîndit, mă preocupă. Cred însă, că tinerețea și lipsa de experiență a tîrsei, aflată, aproape în întregime, la început de drum, nu a putut încărcă emoțional, cu carne, cum se spune, demersul teoretic dificil și complex al regizorului. Vorbeam la început de forța actorilor de la Teatrul Maghiar din Cluj, de pildă. Fără anvergura lor și fără experiența lor, propunerea regizorului nu ajungea atît de departe. Sînt scene, complicate, care nu sînt acoperite de jocul actorilor, deși stradania lor este evidentă. Și atunci, se eșuează în stridențe. Limbajul teatral al lui Măniuțiu se dovedește de-a dreptul sofisticat pentru o trupă ce tatonează performanța, o miroase, dar, important, și-o dorește. Sînt convinsă că pentru ei este foarte importantă înțîlnirea cu acest regizor și cu lumea lui. Este ca un dar la început de drum în teatru. Mă întreb, însă, dacă nu i-au lipsit cumva lui Mihai Măniuțiu, în acest demers, vibrațiile profesioniștilor? Mie, da. ■

Teatrul "Tony Bulandra", Tîrgoviște: *Bachantele* după Euripide. Regia: Mihai Măniuțiu. Decor: Valentin Codoiu, Mihai Măniuțiu. Costume: Valentin Codoiu. Distribuția: Corneliu Jipa, Ștefan Cepoi, Liviu Cheloiu, Adina Stan, Irina Melnic, Laura Vasiliu, Raluca Cepoi, Dalina Ionescu, Georgiana Mazilescu, Simona Șaiu, Silvia Găscă, Maria Nicola, Radu Claudiu Sandu, Mihai Răducu, Sorin Ionescu, Vitalie Ursu.

POLIROM

NOUȚĂ
februarie 2004

Cezar Paul-Bădescu
**Tineretele
lui Daniel Abagiu**

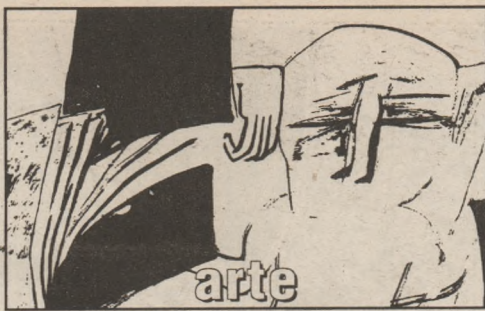
Zoe Petre
Practica nemuririi

Andrei Makine
**Pămîntul și cerul
lui Jacques Dorme**

Hagen Schulze
Stat și națiune în istoria europeană

Reduceri de 30%
Pentru oferta săptămîinii pe site-ul www.polirom.ro ► Agenda

Comenzi la: CP 266, 700506, Iași, Tel. & Fax: (0232)214100; (0232)214111; (0232)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978, Timișoara, Tel.: 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro www.polirom.ro

NIKI ARDELEAN, colonel în rezervă "povestește o crimă inexplicabilă - o crimă pe care martorii ei reali nu o vor pricepe niciodată. Pe scurt - trăită la nivelul ei, această crimă nu este comprehensibilă. Nimeni din familie, sau din vecini, nu va putea explica vreodată de ce Niki l-a omorât pe Flo" (am citat din "Bricabrac"-ul lui Lucian Pintilie).

De ce, într-o bună dimineață, pe nepusă masă, un colonel în rezervă - familist respectabil, la zi cu întreținerea la bloc - pină atunci în deplinătatea facultăților mintale, își omoară cu lovituri de ciocan cuscrul (liber profesionist, cineamator și fabricant de măștișoare), care îi era vecin și cu care se afla în cele mai bune relații? Am dezvaluit finalul, pentru că nu e vorba de un film polițist (dimpotrivă!, s-ar putea spune), și pentru că am constatat, văzind filmul de mai multe ori, că, paradoxal, starea de suspens crește, cu fiecare vizionare, cu cât știi mai exact spre ce conduce totul!(Încercați, verificați, veți vedea că așa stau lucrurile!)

Pintilie "face" lumea filmului în șapte zile. Șapte zile presărate între o înmormintare adevărată care pică de 1 aprilie și o crimă a unui colonel în rezervă care pică de Ziua Armatei (25 octombrie, pentru cultura noastră generală).

Prima zi

O înmormintare și un praznic. Durerea inecată în vorbărie și în ritual ieftin (de cartier, nu de tragedie greacă); mortul, fiul colonelului, n-a sfârșit eroic, ci stupid, electrocutat la o siguranță, pe cind își monta mașina de spălat. Totul e pe muchie între grotescul cel mai pur (țîșnind, diabolic, din fiecare detaliu) și induioșarea cea mai dezarmată (în fața derizoriului condiției umane). Culmea grotescului: cineamatorul familiei, care se erijează în regizor al înmormintării, filmează cu sirg, în buza gropii, drept care, ca să prindă cât mai bine scena, capacul sicriului va fi așezat și ridicat de trei ori la rind! (microcosmosul reproduce macrocosmosul: aceeași e relația dintre televiziune și evenimentele planificate)

A doua zi

Înainte de Înviere. Cuscrul diabolic îi ia pe tineri la mare; "ve urez la amindoi un Christos a-avîat anticipat", le spune bătrînului rămas acasă. După ce și-a înmormintat un fiu, Niki realizează, difuz, că își pierde și fiica.

cronica filmului

de Eugenia Vodă

Viața în șapte zile

Victor Rebengiuc în Niki Ardelean, colonel în rezervă, de Lucian Pintilie

A treia zi

Ca o presimțire stilistică, un preludiu figurativ al viitoare crime: Niki și Flo, față în față: colonelul cu un ciocan în mină, în fața dictatorului de apartament, care orchestrează evacuarea mobilelor. Dublu preludiu, pentru că, în aceeași zi, îl vedem pe Flo cu sîngele țîșnind din capul spart în geamul de la baie!

A patra zi

Despărțirea. Copiii pleacă definitiv în America. O victorie a lui Flo. De emoție, Niki se prăbușește pe caldarîm, în urma mașinii lui Flo, care pleacă la aeroport.

A cincea zi

O zi de vară, un 23 august, prilej de controversă "istorică": "23 august armata l-a făcut" (Niki) sau masoneria l-a făcut (Flo). Niki e zdrobit teoretic și atins în onoarea lui de militar. O umilintă în plus, pe lângă declinul vizibil din familia colonelului: boală, tristețe, singurătate, delăsare. Refugiul în "trecutul fericit" (casetă de la nunta fiicei, filmată, firește, de același Flo) e și el prilej de con-

trarietate (Niki realizează, confuz, cine se află la rădăcina răului: cel care, filmînd, a distorsionat pervers, cu o vulgaritate cvasi-pornografică, puritatea mesajului "Veronica, Veronica, viața ta va fi frumoasă").

A șasea zi

Culmea prăbușirii (la figurat, dar și la propriu, pentru că e 11 septembrie!). Și e ziua de naștere a lui Flo, cel invitat de copii în America, în timp ce el, Niki, nu primește nici o scrisoare. Colonelului i-a crescut barba, se mișcă greu, cumpără medicamente pentru nevasta care alunecă tot mai adînc în Alzheimer. Își vede consoarta costumată în Zînă blondă zulfată, și se lasă echipat cu urechi de Mickey Mouse. E, o clipă de uluire, Niki Mouse.

Ziua a șaptea

Ziua eliberării sinelui. Și a revanșei. Doliul a trecut. Niki își rade barba, își taie unghiile de la picioare, pe fundal radiofonic de jurăminte militare, se îmbracă în uniformă și se îndreaptă în pas vioi, în papuci de casă, cu un ciocan în sacoaș, spre blocul vecin, spre capul lui Flo, pe care îl va pocni de patru

ori, calm, precis, determinat, cu acel ciocan. A făcut o treabă bună. Este, după acumularea subterană a întregului film, un gest logic și necesar. După care, colonelul în rezervă se întoarce acasă, se așează la o masă și privește în gol, cu fața înroșită de sînge, ca un clovn înmărmurit de propriul curaj...

N CIUDA a ceea ce se vede pe ecran, filmul analizează nu fizica, ci metafizica faptului divers. Diagnosticul cel mai exact îi aparține lui Pintilie: "Istoria filmului e istoria desfășurării unei depozedări integrate, pe care un om o exercită asupra altui om. De la începutul și pînă la sfîrșitul filmului, Flo îl depozedează pe Niki de absolut toate valorile fizice, morale și spirituale care constituie sistemul său de referință (din nou microcosmosul reproduce macrocosmosul: nu asta se întîmplă, în bună parte, cu lumea românească de după '89? -n.n.), imaginea despre sine, sau conștiința propriei demnități, cum o numește Dostoevski".

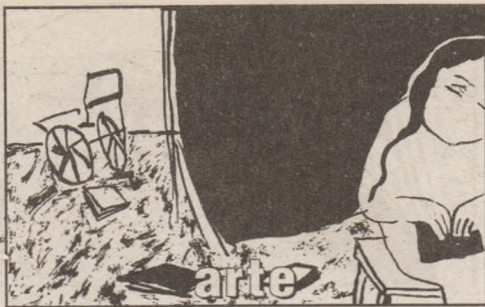
Expresia lui Victor Rebengiuc, cel de acum, din finalul lui Niki Ardelean, îți amintește, o frîntură de secundă, de imaginea aceluiași actor, la o altă masă, în finalul Pădurii spînzura-

raților... O stranie acoladă peste decenii, strîngînd în ea o filmografie de o densitate incredibilă (în contextul istoric al cinematografiei românești). În filmul lui Pintilie, Rebengiuc face un mare spectacol din starea de tensiune conținută, a unui om care simte viața fugindu-i de sub picioare: un personaj incandescent, cu arderea născută, mereu, din implozia banalului. În timp ce Răzvan Vasilescu, în rolul opusului Flo, e explozia banalului, și ferocitatea lui domestică. Coca Bloos - nevasta colonelului - e fascinantă în suplețea cu care trece de la imaginea de crisalidă a durerii la fericirea de copil fermecat de paradisul uitării. Jumătatea lui Flo e concepută cu dezinvoltură de Micaela Caracăș ca o personificare a "anostelii"; Dorina Chiriatic, fiica lui Niki, e un ingeraș crud și opac, iar Șerban Pavlu un ginere pragmatic și inofensiv; întreaga distribuție susține impecabil tensiunea texturii dramatice (și a scenariului scris de Cristi Puiu și Răzvan Radulescu). Un scenariu pe care Pintilie l-a transformat, cum e, de altfel, firesc și inevitabil, în cazul oricărui cineast adevărat, într-un film de autor, "un film de Lucian Pintilie". Filmul unui maestru obsedat de esență, de "firul de iarbă", de imaginea minimalistă, de o rigoare geometrică (demers susținut cu talent de tînărul operator Silviu Stăvilă). În scriitura austeră, sever epurată, a filmului, episodul Nunții (intitulat - ironic? - "Pași în doi") e o inserție de baroc, amintind de "celălalt Pintilie". De remarcat că, sub privirea cu putere hipnotică a lui Pintilie, ceea ce se înțelege prin "lumea obiectelor" capătă o viață în sine; "materia" are o independență, o inteligență și un mister al ei (v. jaluzeaua care țîșnește de una singură, după crimă, v. ciorba care fierbe în oală, v. apa curgînd în pahar sau sticlele tirite pe trepte, v. tăcînitul forfecutei cînd colonelul se pregătește de ultima - de fapt de prima! - lui misiune eroică).

Parafrazîndu-l pe Kundera (evocat și de Pintilie, în "Bricabrac"), s-ar putea spune că noul film, Niki Ardelean, nu examinează realitatea, ci existența. "Iar existența nu este ceea ce s-a întîmplat, existența este cîmpul posibilităților omeneste, tot ceea ce omul poate deveni, tot ceea ce este capabil. Romancierii desenează harta existenței..."

Pe harta existenței desenată de Pintilie, descoperi "normalitatea" care ucide, și deșertul (un masculin pentru deșertăciune) Însăpăimîntătorului Cotidian.

Uneori, în momentele lui de grație, cinematograful are acces - un acces senzorial - la zone inaccesibile cuvîntului. ■

La Viena

Întâia „Săptămână a Jazz-ului românesc” peste fruntarii

ÎNCEPUTUL anului 2004 a consemnat întâia prezentă masivă a jazz-ului românesc peste fruntariile țării. Și nu într-un loc oarecare, ci în empireul central-european al acestei muzici, anume clubul de reputație mondială *Porgy&Bess* din Viena. Sub conducerea lui Christoph Huber, aici stagiunea concertistică e permanentă. O inteligență politică managerială aduce pe scena unui fost cinematograf special recondiționat atât muzicieni legendari, cât și pe cei care contribuie actualmente la configurarea esteticii genului. Decizia fără precedent a lui Huber de a gira o Săptămână a Jazz-ului Românesc, sub titlatura *Step Across the Border: Romania*, nu era deloc lipsită de riscuri (îndeosebi financiare). Însă actul său de curaj a fost recompensat de un indubitabil succes. Pe linie organizatorică, patronul *P&B* și-a ales susținători eficienți: Emilian Tantana, afirmat ca adjunct al regretatului Nicolae Ionescu, directorul festivalurilor sibiene din umbra „îpoca ceașistă”; Harald Albrecht și Emanuel Wenger, din anturajul revistei austriece *JazzLive*, cu o deschidere specială spre fenomenul jazzistic din Est; Nicolas Simion – probabil cel mai bine cotate jazzman român din diaspora și, totodată, un abil consilier artistic. În fiecare dintre cele șapte seri, Christoph Huber a mulțumit publicului Ministerului Culturii de la București și ambasadorului României la Viena, domnului Traian Chebeleu, pentru contribuția lor la reușita complicatei acțiuni de export-import cultural.

Certamente, nu e simplu de realizat o selecție din jazzul românesc, pe măsura unui public răsfățat non-stop cu delicii de pe tot globul. De altfel, în seriile premergătoare acestui adevărat festival românesc, pe scena *P&B* evoluase orchestra numărul unu a momentului, *Vienna Art Orchestra*, condusă de Matthias Rüegg, cu un program intitulat *All that Strauss* – adică, un fel de variantă-jazz a tradiționalelor concerte de Anul Nou ale Filarmonicii vieneze. Dificila misiune de a-i familiariza pe vienezii cu ambianța jazzistică românească i-a revenit lui Harry Tavitian. Versatului pianist constantean nu i-au trebuit decât câteva minute spre a-i captiva pe auditorii. Imersiunile sale spre zonele ancestralității muzicale furnizează combustibilul necesar unor noi sinteze melodico-armonico-ritmice, filtrate prin spiritul blues-ului și al avangardelor secolului 20, dar subsumate personalității viguroase a artistului. Aflând că, în urmă cu doar o lună, Tavitian își relua experimentele jazz-poetry îm-

Jazz-poetry românesc la *Porgy&Bess*, Viena (de la stânga la dreapta): Harry Tavitian, Alexander Bălănescu, Virgil Mihaiu. Fotografie de Robert Davis.

preună cu subsemnatul (din inițiativa lui Sorin Antohi, la Central European University din Budapesta), organizatorii ne-au propus să dezvoltăm proiectul la *P&B*. Ni s-a alăturat violonistul londonez Alexander Bălănescu, apreciat pentru disponibilitățile sale în domeniul interferențelor dintre arte (a colaborat, în acest sens, cu Peter Greenaway și Michael Nyman). Textele mele, rostite în germană, română, engleză și portugheză, și-au aflat astfel incitante complemente muzicale (inclusiv un Omagiu lui Brâncuși, pe o temă de Erik Satie). Judecând după aplauze și după bis-urile solicitate de numerosul public, s-ar zice că seara inaugurală – consemnată în program ca recital Tavitian/Mihaiu/Bălănescu – a fost de bun augur.

ALEX BĂLĂNESCU avea să revină, în gala a doua, cu un cutedător recital de vioară solo, urmat de solidul grup al bucureșteanului Garbis Dedeian. Competența post-coltraneană a acestui *reedsmen* înăscut marchează întregul său repertoriu, alcătuit pentru *P&B* doar din compoziții proprii. Demers susținut cu aplomb de talenții săi parteneri – Capriel Dedeian/ghitară, Petru Popa/pian, Artur Balogh/contrabas, Dinu Simon/ba-

terie. Pe o linie mai puțin comunicativă s-a înscris colaborarea dintre vocalista de origine română Claudia Cervenca și austriecei Andreas Mayerhofer/pian și Gerald Selig/sax, clarinet. Un trio cameral, deliberat plasat sub tutela unor mari modele, precum Paul Bley, Jimmy Giuffrè, Jeanne Lee sau Mal Waldron.

În schimb, Ion Baci (navetist între Iași și Stockholm) se manifestă el însuși drept o autentică individualitate pianistică. Timp de un sfert de secol – din care jumătate petrecut în Suedia – Baci a știut să prelucraze acumulările și sedimentările muzicale într-o sinteză personală, intens poetică. El generează și modelează climate emoționale ce acoperă un spațiu cultural vast, oscilând între melosul românesc și lirismul scandinav. Pianistul și-a găsit în Ioan Billy Bontaș un percuționist inteligent și empatic, iar în Dietmar Osterburg un basist de înaltă precizie. La rândul său, Mircea Tiberian își continuă investigațiile în domeniile spontaneității asociative, în compania germanilor Maurice DuMartin/baterie, Jan Roder/contrabas și a saxofonistului american Ben Abarbanel-Wolf. Aici prevalează interacțiunea liberă dintre interpreți, asupra căreia gândirea componistică a lui Tiberian își exercită totuși, subliminal, acțiunea ordonatoa-

re. Un spectacol plin de inedit, cu o provocatoare dinamică interioară. Păcat că – spre deosebire de recitalul recent de la *ArCuB* – la Viena a absentat vocalista Maria Răducanu, ale cărei cântări pe românește ar fi „dat bine” în context. La fel m-aș putea plânge însă și de lipsa fabuloaselor tapiserii percusive create de Corneliu Stroe pe fundalul poemelor mele, pe când amândoi făceam parte alături de Tavitian din grupul de jazz-poetry *Jazzo-graphics*...

ACĂ Mircea Tiberian știe să-și atragă companionii spre România, Nicolas Simion reușește să le inducă alor săi pasiunea pentru muzica noastră, indiferent de meridianele pe unde îi împrăște soarta. Astfel, programul cvintetului intitulat *Transylvanian Grooves* constituie una dintre cele mai remarcabile ipostazieri jazzistice ale ethosului românesc din anii noștri. Desigur, Simion strălucește în prim-plan ca rafinat virtuoz al saxofoanelor tenor, sopran și al clarinetului-bas, dar și structura pieselor poartă amprenta concepțiilor sale muzicale pluraliste. Iar în alegerea muzicienilor, liderul manifestă un gust la fel de sigur: fulminantele talente ale pianistului franco-german Florian Weber, trompetistului polonez Piotr

Wojtasik, contrabasistului macedonean Martin Gjakonovski și bateristului argentinian (stabilit în California) Phil Maturano se conjugă într-o celebrare de melodii, ritmuri și stări de spirit, prin care spațiul nostru cultural se înfățișează Europei cu ceea ce are mai luminos.

O întregă gală a fost consacrată *jam session*-ului româno-austriac, coordonat de pianistul Andreas Mayerhofer. Bună ocazie de a descoperi noi compatibilități între cele două spații de expresie artistică. L-am admirat apoi, din nou, pe Marius Vernescu – învingătorul din anul 2002 al exigentei competiții pianistice de la Montreux. La 30 de ani, Vernescu începe să-și decanteze impulsurile juvenile și să-și subordoneze tehnica briantă unei concepții muzicale mature. Totul spre încântarea spectatorilor (în cazul de față, a celor care l-au aplaudat la *Porgy&Bess*). Generația ce a purtat greul muzicii noastre de jazz în ultimele decenii de totalitarism a fost și ea reprezentată – la cel mai înalt nivel – prin recitalul *Cvartetului Marius Popp*. Reîntâlnirea, pe scena *P&B*, dintre Popp/pian, Cătălin Răsvan/bas (ambii rezidenți în București) și doi dintre marii „fii răătători” ai jazz-ului românesc – saxofonistul Peter Wertheimer (emigrat de la Satu Mare la Tel Aviv) și bateristul Eugen Gondi (auto-transferat de la Timișoara la Amsterdam) – a declanșat nu doar efluvii muzicale de bună calitate, ci și emoționante rememorări. De-a lungul auditei mi s-au derulat mental nenumărate ocazii când am avut privilegiul să-i admir pe acești muzicieni și să le mulțumesc (adeseori, tot numai mental) pentru senzația de libertate (egală, pe atunci, cu fericirea) dăruită celor ce știau să-i asculte. Poate că, dincolo de substanța muzicii în sine, asemenea conexiuni între artă și umanitate fac din jazz un ingredient esențial al supraviețuirii noastre. Epilogul acestei săptămâni de neuitat a purtat semnătura ansamblului *Virtuozii Banatului*. O seară cu mult public, cel puțin la fel de generos și de entuziast ca și la galele de jazz (ceea ce ar trebui să ne facă mai atenți la valorile culturale din propria țară, prea adesea bagatelizate sau ignorate de către noi înșine).

La fel ca și în *Istoria compri-mata a jazz-ului din România*, pe care am conceput-o pentru programul de sală al acestei sărbători, închei cu mulțumiri aduse capitalei Austriei. O metropolă culturală demnă de motto-ul înscris pe frontispiciul bastionului *Jugendstil* situat în inima ei: *Der Zeit ihre Kunst. Der Kunst ihre Freiheit* (Timpului – arta sa. Artei – libertatea sa).

Virgil Mihaiu

cronica plastică

de Pavel Șuşară

Despre piața de artă

I. Piața...

PARAFRAZÂNDU-L pe Caragiale, am putea spune că piața de artă în România este admirabilă, dar ea lipsește cu desăvîrșire. Acest fapt are mai multe explicații, dar, în mod esențial, el se datorește stării de reclusiune și de noncomunicare în care am zăcut aproape 50 de ani. În tot acest interval, bunurile artistice n-au circulat și, în consecință, valoarea lor a fost stabilită în mod artificial, în funcție de interese de grup sau în funcție de comandamente politice. Singurul cumpărător cu putere financiară mare era statul, iar el cumpăra discreționar, după cum îi dictau umorile și nevoile propagandistice, pentru că artistul asta era: un simplu agent de propagandă și de influență, un fel de apostol laic al teologiei negative pe care comunismul a reprezentat-o în mod exemplar. Înainte de '89, statul cumpăra, așadar, fără să țină seama de criteriile reale ale unei piețe. Între instituțiile statului și artiști existau niște înțelegeri tacite în ceea ce privește controlul asupra creației, un scenariu subtil de

comunicare impus de însuși mecanismul interior al sistemului.

Deschiderea spre lume nu exista aproape deloc, artiștii contemporani circulau cu mare dificultate, iar ceea ce se vindea dincolo, în afara artei contemporane, se vindea în regim infracțional. Legea patrimoniului era o lege protecționistă, etanșă din punctul de vedere al comunicării cu exteriorul; se inducea insidios aceeași stare de spirit care a născut celebrul slogan de după '89, "nu ne vindem țara", respectiv „nu ne vindem patrimoniul”, dar, în felul acesta, patrimoniul a fost scos din contextul său legitim, a fost exclus din sfera de influență a pieței de artă - singura în stare să acrediteze sau să excludă un fenomen care ține de creația simbolică. Grigorescu, Andreescu, Luchian, Tonitza, Petrașcu și mulți alții, care se bucură la noi de un statut cvasimitologic, în exterior sînt prezențe neglijabile. Această realitate se răsfrînge extrem de prost asupra capacității noastre de a convinge prin cultură. Ne batem cu pumnul în piept, propagandistic și narcisiac, că prin cultură suntem deja euro-

peni, dar nu este deloc așa. S-au creat, astfel, niște situații absolut aberante: dacă în România, un pictor ca N. Grigorescu este situat undeva la limita sfințeniei și este investit cu o valoare sufletească incomensurabilă, tot el, cu toată sfințenia lui, în Occident se află la nivelul unui mic maestru de provincie. Acest paradox nu îl privește pe artist; în esență, în ceea ce privește datele transcendente ale creativității lui, el este la fel de valoros oriunde ar fi. Dar dincolo de spațiul românesc este necunoscut pentru că n-a circulat, n-a fost promovat în marile muzee și pe marile piețe, acolo unde publicul poate să intre în legătură directă cu opera lui.

Neexistînd mecanisme raționale de piață, conforme cu o legislație de mult stabilizată în lumea occidentală, situația comercială a operei de artă este fluctuantă și imprevizibilă în România și același autor se poate vinde astăzi la un preț ridicol, iar mâine la unul exorbitant. Sau viceversa! Însă oricum, diferența dintre cota de jos și cea de sus rămîne enormă: Mutzner, de pildă, s-a vîndut și la 21.000 USD, dar și sub 1000 USD, iar această diferență nu măsoară distanța valorică dintre lucrări, ci traduce simple spontaneități. Și asta pentru că nu există de-adevăratelea o reglementare a pieței de artă, nici una juridică propriu-zisă și nici una instituțională. Iar acest lucru îngustează foarte mult plaja de opțiune, dirijînd interesul cumpărătorilor, în cea mai mare parte, către nume de artiști, și nu către lucrări, către obiecte determinate. Cumpărătorul trebuie obișnuit cu ideea că un anumit obiect, aparținînd unui nume sonor, poate fi la fel de banal ca și acela care poartă o semnătură irelevantă. Și invers, o anumită lucrare a unui autor fără istorie poate fi excepțională. Noi avem mult mai mulți artiști importanți decît ar lăsa să se înțeleagă o privire grabită sau una marcată de prejudecăți. După prețurile rezultate din ședințele de licitație de la Alis sau de la Monavisa, singurele instituții de acest fel care există în București, artiștii români ar putea fi numărați pe degetele celor două mîini. Or, acest lucru este com-

plet fals, în istoria artei românești existînd sute de artiști remarcabili, cu opere perfect definite, care ar putea lesne figura în orice mare muzeu din lume.

II. ...și colecționarii

IN ROMÂNIA ultimului deceniu s-au petrecut cîteva mutații socio-economice esențiale. Dobîndirea libertății individuale și posibilitatea liberei inițiative economice, într-un cuvînt, primii pași către economia de piață, au avut drept consecință imediată nevoia reconstruirii statutului social și a redefinirii identității. Oamenii dinamici, cu o gîndire practică suplă, cu mai mari resurse de exploatare a libertății și de adaptare la noile condiții, și-au construit rapid locuințe impozante, cu spații generoase, de multe ori ieșite din scara strictă a funcționalității. Așa cum comunitățile medievale își defineau coeziunea și puterea economică prin construirea unor catedrale care mutau accentul de pe funcție pe reprezentare, și noii agenți ai economiei noastre de piață au urmărit, prin proiectul propriilor locuințe, transmiterea simultană a unui mesaj de putere. Unei anumite înfățișări exterioare, perceptibilă pentru oricine, îi corespunde, în interior, un spațiu intim, subtil, greu de administrat vizual și tot ațit de greu de stăpînit moral. Acel spațiu trebuie populat cu mobilier, cu obiecte funcționale, cu reprezentări simbolice și cu repere spirituale. Casa este un mic univers în care se regăsește totul, de la materia cea mai banală și pînă la relația înaltă cu cerul, dar ea este, în mod esențial, și portretul fidel al celui care o locuiește. În acest sens, una dintre cele mai dificile și mai gingașe probleme este aceea a mobilării interiorului cu obiecte de artă. Iar aceasta nu este, așa cum am fi tentați să credem la prima vedere, o problemă anexă și, la urma urmei, facultativă. Ea este una esențială pentru confortul psihic, pentru sănătatea morală și pentru coerența simbolică ale

oricărui om care și-a creat o relație stabilă cu propriul său spațiu. Dar cum la noi totul intră în categoria unor experiențe fără precedent, și această preocupare pentru amenajarea interiorului este pîndită de nenumărate riscuri. Ce se urmărește prin achiziția obiectelor de artă, care sînt criteriile după care pot fi alese, de unde sînt cumpărate și în ce perspectivă economică și culturală sînt ele privite în momentul achiziției? Iată numai cîteva întrebări de al căror răspuns depind, în mod direct, sensul investiției, calitatea obiectelor și mulțumirea sufletească a cumpărătorului. În cea mai mare parte, achizițiile de artă s-au făcut, pînă acum, fără o consiliere de specialitate, sau la sugestia arhitectului care a construit locuința, neavizat în materie de artă, dar cu o clientelă de artiști și de negustori gata pregătită, alegerea s-a făcut după criterii arbitrare, iar calitatea lucrărilor a fost, de cele mai multe ori, amestecată și chiar îndoielnică. Goana după numele importante ale artei românești și promisiunea unor prețuri mici au umplut multe colecții de falsuri, în timp ce lucrări autentice de mare valoare, aparținînd, însă, unor artiști pe care nici negustorii improvizați, nici marele public nu îi cunosc din pricina curențelor de cultură și de informație, au fost ignorate cu totul.

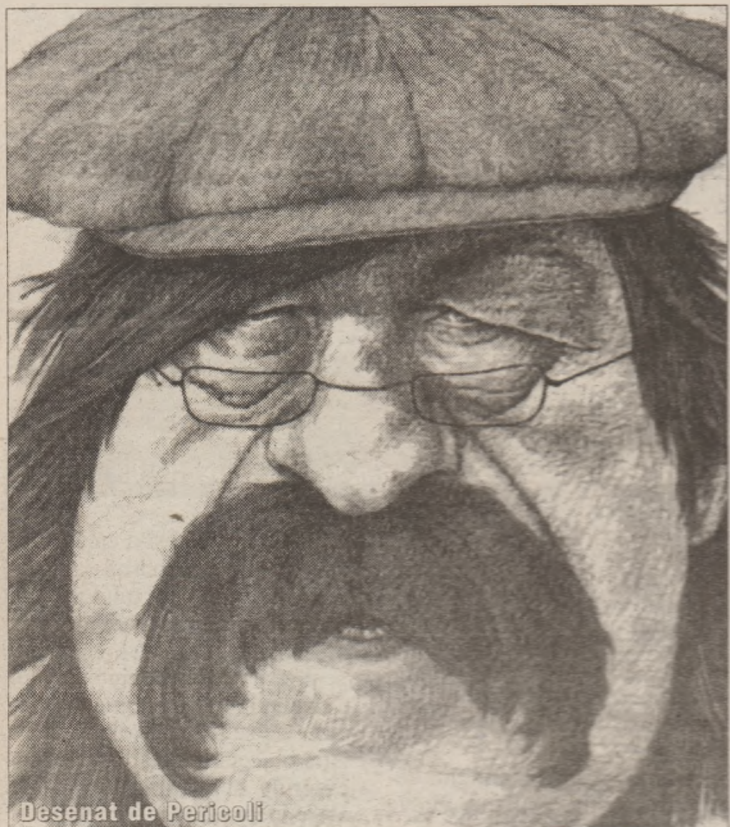
Despre cum se constituie o colecție de artă, despre circulația falsurilor, despre artiștii români cei mai vulnerabili la fals, dar și despre siguranța investițiilor prin cumpărarea unor lucrări adevărate sînt subiecte absolut obligatorii pentru o dezbatere publică și un semn indubitabil de maturitate socială. În afara unor astfel de discuții calificate, oricînd te poți aștepta că nu știi care negustor de țigări, ajuns peste noapte cumpărător de tablouri en gros doar din vanitatea de a rivaliza cu marii colecționari, se trezește vorbind singur despre artă, agramat și peltic, asemenea unui marțian rătăcit prin tranziția românească. ■

Correspondență din Germania de la Rodica Binder

Noutăți cu Günter Grass

Desenat de Pericoli

Despre clarviziune

ÎN CONFRUNTAREA cu totalitarismul - fie acesta brun sau roșu - Germania continuă să fie în egală măsură un caz singular și exemplar. Singular fiindcă estul Germaniei - fosta RDG - a trecut brusc dintr-un sistem totalitar în celălalt. Exemplar - pentru modul în care vechea Germanie federală s-a confruntat cu trecutul ei brun iar după reunificare, și cu totalitarismul roșu.

În acest extrem de complicat și anevoios proces de conștiință al unei națiuni, capitolul colaborării cu serviciile secrete și mai ales cu temuta Stasi se dovedește a fi și cel care a făcut să curgă nu numai mult sânge și lacrimi în trecut ci face să curgă și multă ceară azi, mai ales în cercurile intelectualității germane.

De astă dată însă, în cauză se află din nou umbra lungă a trecutului brun... În vara acestui an a văzut lumina tiparului culegerea de articole, de fapt adevărate fișe caracterologice despre scriitori și intelectuali din timpul celui de-al Treilea Reich, întocmite de Carl Zuckmayer, care a emigrat în timpul nazismului în Statele Unite. Acolo, la cererea serviciilor secrete americane, el a redactat unele informații despre colegii săi de breaslă - dar și despre actori, regizori, cinești - rămași în Germania. Aceste informații urmau să slujească aliaților în edificarea, după război, a unei noi Germanii, democratice.

Volumul intitulat *Geheim-*

report - Raport Secret a suscitat interes cu mult înainte de publicarea lui. Portretele unor mari personalități ale vremii, schițate de Carl Zuckmayer pentru uzul american au fost grupate de autor în patru categorii: naziști activi și complici înrăiți; complici naivi; indiferenți și neajutorati; purtătorii conștiinței ai rezistenței interioare. (Deloc surprinzător, o astfel de taxonomie ar funcționa și în cazul evaluării gradului de vinovăție și complicitate a celor care s-au înregimentat sau au fost înregimentați sub stindardul comunismului). Recunoscând limitele și riscurile oricărei absolutizări a clasificării făcute, Zuckmayer a reușit să transforme fișele de caracter ale contemporanilor săi (între care Ernst Jünger, Thomas Mann, Leni Riefenstahl) în adevărate portrete literare, fără a ceda pușeele emoționale sau resentimentare.

La scurtă vreme după editarea postumă a acestui *Geheim-report*, *Lexiconul Internațional al germaniștilor* (în trei volume) a produs încă și mai multă vîlvă și a stîmrit puternice controverse tot înaintea lansării oficiale în librării. Și aceasta nu fiindcă unele figuri ale germanisticii internaționale între anii 1800 și 1950, incluse în această lucrare de referință, nu ar fi meritat cumva să aibă dreptul la nemurire ci fiindcă în cuprinsul dicționarului sunt dezvăluite capitole ale biografiei unor personalități contemporane - pe care cei în cauză le-au trecut

sub tăcere: apartenența lor, cu carnet de partid cu tot, la NSDAP.

Marile ziare germane și revista "Der Spiegel" s-au ocupat îndeaproape de aceste cazuri.

Recent, Gunter Grass, într-un interviu publicat în foiletonul cotidianului "Frankfurter Allgemeine Zeitung" se pronunță asupra acestui capitol. Memorabile prin sinceritatea și intransigența lor rămîn cîteva din declarațiile laureatului german al Nobelului pentru literatură. Grass regreta pînă în ziua de azi că, la vîrsta de 15 -16 ani, el însuși nu a putut fi îndeajuns de clarvăzător pentru a-și da seama de caracterul criminal al fascismului, al regimului național socialist, al politicii și doctrinei unui partid ai cărui membri erau în majoritatea lor foarte tineri în perioada războiului. Privindu-și critic și retrospectiv propria tinerețe, investigîndu-și propriile entuziasme față de ideologia nazistă, Grass mărturisește acum că se simte rușinat și înstrăinat de sine. Declarațiile pe care autorul *Tobei de tinichea* le face în cuprinsul interviului dat marelui ziar german nu funcționează nicidecum ca un alibi pentru colegii săi de generație (ajunși în poziții importante sau în vîrfurile ierarhiei universitare și academice, după război) tocmai fiindcă unii dintre aceștia neagă și azi, în pofida dovezilor de necontestat, adeziunea lor în tinerețe, la partidul național socialist.

Ceea ce-l miră pe Günter Grass este că, imediat după război, Germania a avut dintr-o dată atîția antifasciști încît, precizează nu fără ironie autorul, este de mirare cum s-a putut Hitler menține la putere. Mutatis mutandis, ne putem mira la rîndul nostru cum de regimurile comuniste s-au menținut la putere în Europa de Răsărit cîta vreme imediat după căderea Cortinei de fier și înainte de deschiderea dosarelor serviciilor secrete comuniste (cu mare întîrziere și în România) numărul celor care s-au declarat anticomuniști convinși a fost neverosimil de mare?

Revenind la interviul acordat de Günter Grass - care niciodată nu s-a temut să adopte poziții morale și politice foarte clare, tranșante și incomode uneori, - demn de reținut este refuzul său de a gîndi în cate-

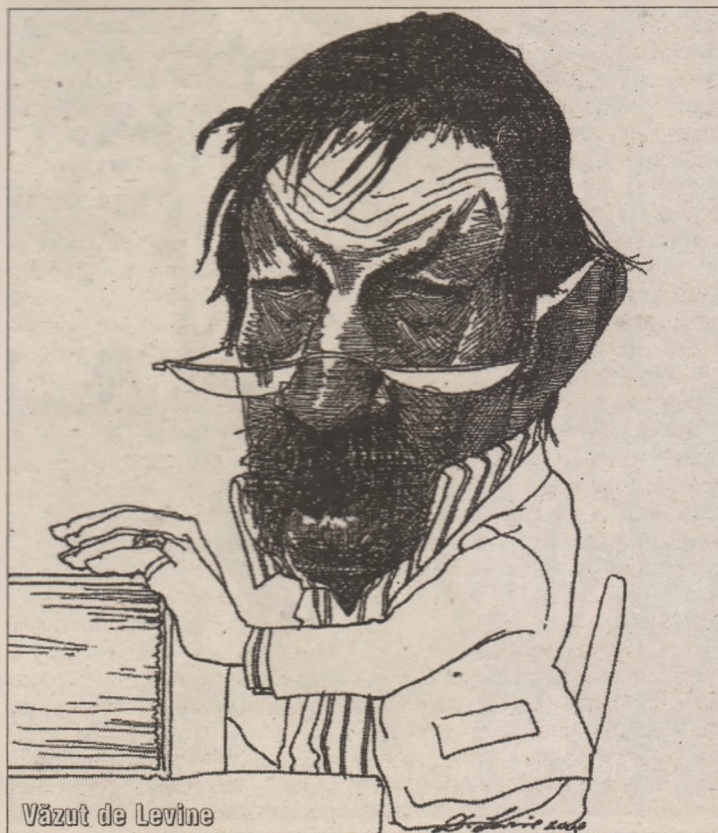
gorii antinomice istoria. La aceasta se adaugă fervearea cu care pledează pentru o sinceritate deplină, atît față de sine cît și față de ceilalți...

PROTESTÎND împotriva ipocriziei cu care sunt tratate unele capitole ale istoriei, Günter Grass respinge, referindu-se la nuvela sa *În mers de rac* (apărută și în România la Editura Polirom), înregimentarea subiecților istoriei în tabăra victimelor sau în cea a făptașilor. Populația civilă germană supusă de către aliați unor bombardamente necruțătoare, confruntată cu barbariile Armatei Roșii care din est înainta învingătoare, pormită în refugiu, devenită la finele războiului victima răzburărilor populației din ținuturile pe care armata hitleristă le-a cotopt și anexat la începutul conflagrației mondiale, aparține uneia și aceleiași istorii în care făptașii pot deveni peste noapte victime și invers. A evoca aceste capitole nu înseamnă cîtuși de puțin a relativiza tot ceea ce s-a comis în numele nazismului. (În aceeași ordine de idei se înscrie o recent apărută carte referitoare la relațiile șvabilor banățeni cu divizia SS Prinz Eugen. Nu întîmplător recenzentul acestei lucrări publi-

cate la Campus Verlag își intitulează articolul "Combatanții instrumentalizați").

Atunci cînd, în *Toba de tinichea*, descria ororile care au însoțit cucerirea Gdanskului de către Armata Roșie, Günter Grass nu-și imagina că acesta a fost un motiv pentru care romanul său nu a fost tradus în unele țări comuniste. Crimele generează refugii și refugiile atrag cu necesitate după sine noi crime - afirmă scriitorul referindu-se în special la relațiile Germaniei cu Polonia. Și de aceea și-ar fi dorit ca precomizatul memorial de la Berlin închinat refugiaților de război să nu evoce doar capitolul etnicilor germani alungați din ținuturile răsăritene ale Europei, ci cauzele și efectele acelor fărădelegi care provoacă exodul în masă al unor populații.

Orice confuzie, eroare sau amăgire de sine comise în spațiul delicat al interferențelor dintre conștiința individuală și cea colectivă pe terenul istoriei, se poate solda cu efecte incalculabile - deducem pe cont propriu, la capătul lecturii acestui interviu acordat presei germane de scriitorul care trece și drept o instanță morală a națiunii, neîncetînd să se amestece în treburile cetății. ■

Văzut de Levine

și Herta Müller

Între divulgarea și păstrarea unei taine

ASUMÎNDU-MI și în fața autoarei toate riscurile, am comparat de mai multe ori textele Hertei Müller cu acele licori tari, dense și tălmăduitoare, care spre a-și face pe deplin efectul, se cuvin savurate, în porții mici. Mi-a fost însă dat să mă înșel citindu-i ultima carte *Der König verneigt sich und tötet* (Regele se înclină și ucide) apărut la Hanser Verlag din München. Fiindcă, deși volumul numără circa 200 de pagini și cuprinde nouă eseuri, l-am citit cu sufletul la gură, revenind, ce-i drept, mai ales asupra acelor texte pe care mi-aș fi dorit nespun să le fi putut scrie... eu însămi. Între acestea, eseu al cărui titlu, într-o traducere aproximativă, ar suna: *Cînd ceva plutește în aer, de cele mai multe ori nu-i a bine*.

Textul se transformă într-o monografie a fricii dar și într-un rechizitoriu făcut celor care azi aspiră la exact ceea ce decenii la rînd, în timpul dictaturii comuniste, ei înșiși au incriminat, au interzis, recurgînd la întregul registru de amenințări, percheziții, interogatorii, internări forțate în clinicile de psihiatrie, asasinat, detenții, torturi aplicate așa zișilor "dușmani" ai poporului, adversari ai "sistemului". Cuprinsă de o legitimă aversiune față de cei care, prin metode represive și criminale i-au înstrăinat pentru totdeauna unii prieteni, trimițîndu-i pe alții, sub pămînt și pe ea însăși în exil, după ce a fost vînată de securitate, Herta Müller continuă să se întrebe cum de aceleași personaje aflate și azi la putere nu se sperie de ele însele, de faptul de a fi distrus atît existența unor locuitori ai României care nu au părăsit țara cît și pe a celor pe care i-au forțat să ia calea exilului?

Autoarea transcede pe alocuri limitele experiențelor proprii, dînd textului acestui eseu inflexiunile unui manifest politic și moral, deloc patetic și tocmai de aceea, extrem de convingător.

După prăbușirea Cortinei de fier, cei care au semănat spaima și teroarea în anii comunismului sunt printre cei care duc azi România în Europa. Printre ei se află și fostul securist, arestat la Berlin, a cărui misiune a fost aceea de a-i ucide pe exilați incomozi... În carnetul lui de adrese figura și numele Hertei Müller. Azi, personajul este proprietarul unei fabrici de sucuri de fructe la Timișoara. Licori despre care se spune că ar avea un gust foarte bun, dar pe care autoarea mărturisește că nu le va bea pentru a nu da din nou de gustul fricii de care a scăpat.

Herta Müller se destăinuie în acest volum de proze, mai radical, mai cutremurător, mai „poetic” ca niciodată. Biografia autoarei se transsubstanțiază în literatură și artă poetică deopotrivă. Această extrem de dificilă și de aceea și foarte rară performanță pe care un autor o poate atinge în scrierile în proză, îi reușește Hertei Müller aproape perfect.

Direcțiile unei arte poetice implicite se conturau încă din volumul apărut în 1996, intitulat *In der Falle* (În capcană), ce se oprea asupra scrierilor și destinelor a trei autori (de limbă germană, victime ale nazismului) pe care ar fi dorit să-i aibă prieteni în anii grei petrecuți în România, pe cînd era urmărită și anchetată de securitate.

În primul capitol al unui culegeri de eseuri care - la fel ca romanele și colajele Hertei Müller, dispune de acea inimitabilă coerență internă asupra căreia merită să ne oprim ulterior - există un enunț care și în absența unei interpretări - deține funcția de principiu al unei arte poetice: intensitatea unei experiențe personale de viață (o experiență limitată), odată povestită sau scrisă, devine literatură; viața însăși este depozitară, furnizorul necondiționat al literaturii textelor ce o reflectă. Și totuși, să nu ne amăgim: literatura ca și viața sunt infinit mai complicate indiferent cît de strînsă ar fi condiționarea lor reciprocă, chiar în cazul unor autori a căror categorie Herta Müller o re-

prezintă, tocmai prin talentul ei, strălucit și exemplar.

La pagina 87 a cărții de față, autoarea ne surprinde cu o foarte directă și totuși subtilă descriere a relației dintre viață și literatură. Dacă scrisul se situează pe linia de demarcație ce separă destăinuirea de păstrarea unui secret, adevărul o cotește spre ficțiune dar în același timp transpare dincolo de imaginar, tocmai fiindcă nu este formulat. Jumătate din efectul pe care-l produce lectura unei fraze rămîne nespun, nescris. Această jumătate declanșează în spiritul cititorului un fel de goană nebunească, provocînd șocul poetic pe care trebuie să-l acceptăm ca atare, el echivalînd cu *a gîndi fără cuvinte, a simți sau a vedea lumea cu alți ochi*.

Textele în proză ale Hertei Müller produc acest șoc, începînd cu titlurile - sibilnice la prima vedere, ale volumelor în care sunt incluse.

În *Regele se înclină și ucide*, pe parcursul celor nouă eseuri, sintagma este de mai multe ori „explicitată”, la fel ca și titlurile scrierilor precedente (*Reisende auf einem Bein/Călătoare într-un picior; Der Fuchs war damals schon der Jaeger/Vulpea era încă pe atunci vîntătorul; Herztier/Animalul inimii; Im Haarknoten wohne eine Dame/În coc locuiește o doamnă*).

ACESTE explicații se cuvin tratate cu maximă precauție știindu-se de-acum ce potențial exploziv poate conține jumătatea neformulată a enunțurilor. Toate cele nouă piese incluse în volum tematizează, pornind de la structurile de profunzime și de la mecanismele de suprafață ale autobiografiei, relația dramatică dintre tăcere și cuvînt, dintre viață și literatură.

În satul copilăriei, cuvintele erau așezate direct peste lucrurile pe care le desemnau - scrie Herta Müller la începutul primului ei eseu în care, pe lîngă translația limbajului de la principiul univocității la cel al plurivocității, este trasat și un alt fir roșu al întregului volum: spai-

ma, teama, frica cu toate registrele ei mentale, începînd cu cel ontologic, conținut în atît de simpla întrebare: „ce valoare are propria mea viață”? Relația gîndirii cu limbajul, a literaturii cu viața, nu este dezvoltată teoretic ci este exprimată fragmentar, din perspective surprinzătoare de diverse și totuși, compatibile și coerente. Autoarea se recunoaște pe sine mai degrabă în textele altora decît în propriile ei texte. Limba română, pe care a învățat-o abia atunci cînd a plecat din satul ei natal la oraș, i-a influențat propriul mod de exprimare în germană. Refuzînd ideea că limba este patria unui scriitor, și fiindcă în România comunistă cuvîntul patrie a fost demonetizat prin folosirea lui abuzivă, Herta Müller avansează o altă idee - pe care o demonstrează pe întreg parcursul volumului, povestindu-și secvențial viața, reluînd imagini și motive care laolaltă alcătuiesc o poetică de alt tip a scrierilor ei, oarecum în sensul în care Bachelard a utilizat acest termen, referindu-se la spațiu, la vis, la foc etc. Pentru Herta Müller limba este și un mod de a vedea, de a percepe lumea. Și într-adevăr, după lectura acestui volum, cititorul vede lumea cu alți ochi: florile, plantele în inocența lor, pot da expresie atît unei situații cît și unor sentimente încetînd să mai fie conforme cu simbolistica lor tradițională. Figurile de șah desperecheate, pe tabla de joc a bunicului, sunt exponențele unei mitologii cu totul personale a autoarei, în care regele deține cele mai diverse funcțiuni, reluate în textul unui colaj, reprodus din volumul *În coc locuiește o doamnă*. (De notat că în cuprinsul acestui volum

de eseuri, Herta Müller reproduse și cîteva din poemele incluse în precedenta ei carte).

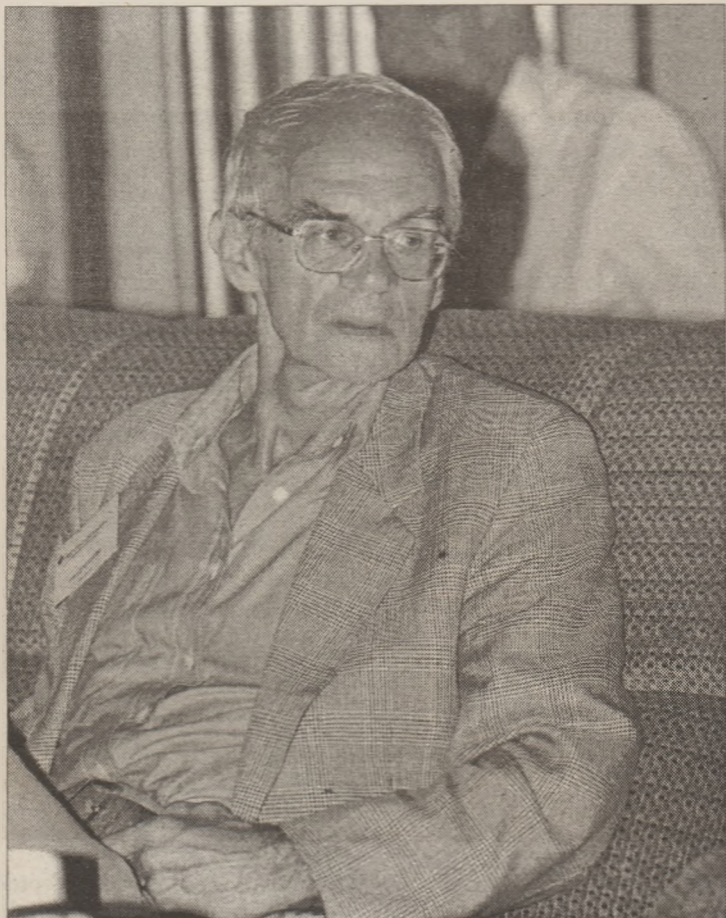
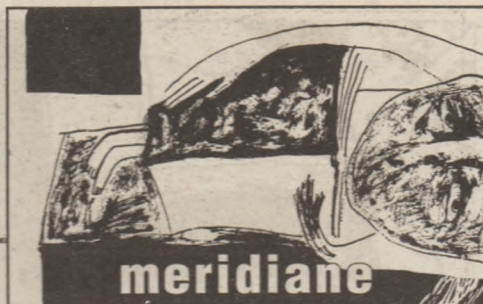
„Fiecare limbă are alți ochi” - este o imagine, o aserțiune și în același timp, titlul primului eseu din volumul *Regele se înclină și ucide*. Al doilea eseu, cel care împrumută volumului, titlul, începe cu evocarea unei întrebări care i se pune autoarei: de ce în scrierile ei preferă să se recurgă des la cuvîntul rege și rar la dictator. Cuvîntul rege ar suna mai moale - afirmă autoarea.

Și nu în cele din urmă, Herta Müller ne determină nu doar să vedem lumea cu alți ochi ci să înțelegem altfel și limbajul curent. Un limbaj în care tăcerea nu mai este o pauză în vorbire ci un lucru în sine - cum se afirmă la începutul eseului intitulat *Cînd tăcem suntem incomozi, cînd vorbim suntem ridicoli*.

O anumită logică a paradoxurilor dictează și relația autoarei cu Germania și cu germanitatea, tematizată în eseu *Însule se află în interior, frontierele - înafară*, și în cel următor, intitulat *La noi în Germania*. Strănițea autoarei în raport cu lumea din care a venit și cu cea în care trăiește acum echivalează - cum se afirmă în subtitlul cronicii publicate în „Neue Zürcher Zeitung” - cu o extensie poetică a capacităților noastre de percepție. Cîți autori contemporani se pot prevala azi de această calitate a scrierilor lor?

Din perspectiva unui cititor al textelor Hertei Müller care cunoaște țara ei de origine aș mai risca în final să afirm că autoarea nu a încetat, fie că vrea sau nu, să o poarte cu sine.

R. B.
Deutsche Welle/ Bonn

Interviurile „României literare”

Ireneusz Kania: “Cultura română - pasiunea mea”

IRENEUSZ KANIA este unul dintre cei mai asidui și productivi traducători și exegeți polonezi ai culturii românești în spațiul polonez și chiar din lume. Absolvent al Universității Jagielone din Cracovia, având ca profesori pe renumitul românist, Emil Biedrzycki, și pe lectorul ieșean, Ion Tiba, a funcționat în anii '60 și '70 ca redactor la cunoscuta editură cracoviană, Wydawnictwo Literackie, unde l-am și cunoscut. S-a implicat foarte mult în deceniul al șaptelea din secolul trecut la realizarea unor proiecte pe care i le-am sugerat în perioada aceea, respectiv de a introduce în planurile editoriale o seamă de creatori români, în traducerea lui Zbigniew Szuperski, printre care Lucian Blaga, Nichita Stănescu, Geo Bogza, Ana Blandiana, D. R. Popescu și alții, proiect realizat în întregime. Pentru Institutul Editorial Polonez din Varșovia, Ireneusz Kania a tradus și publicat în 1979 *Vânătoria regala* a romancierului român Dumitru Radu Popescu, în vogă pe atunci, intrat pe nedrept într-un con de umbră în ultimul timp. În acei ani, Ireneusz Kania a contribuit, totodată, la realizarea *Antologiei de poezie românească*, publicată un deceniu mai târziu de Danuta Bienkowska și Irena Harasimowicz tot la PIW.

Asumându-și statutul de liber profesionist în anii '80, Ireneusz Kania, ca renumit orientalist (cunoaște un mare număr de limbi din acest spațiu), își va consacra activitatea transpunerii în limba polonă a creației lui Mircea Eliade, din care, cu excepția *Tratatului de istorie a religiilor*, care apăruse deja în polonă încă din 1966, va traduce în ordine, printre altele: *Secretul doctorului Honigberger*, *Anunțul echinoxului*, *Tinerete fără de tinerete*, *Dayan*, *Recolta solstițiului*, *Ocultism*, *vrăji și mode culturale*, *Alchimia asiatică*, *Cosmologie și alchimie babiloniană*, *Jurnal indian*, *Roman indirect*, *Contribuții la filosofia Renașterii*, *Fragmente din Jurnal*, *Patanjali și Yoga etc.* Din Cioran a tradus, printre altele, *Pe culmile disperării*, *Convorbiri cu Cioran*, *Lacrimi și sfîni*. A publicat în versiune polonă *Șase maladii ale spiritului contemporan* de Constantin Noica în 1977, precum și *Jurnalul de la Paltiniș* de G. Liiceanu.

Am enumerat numai o parte din transpunerile sale din literatura noastră ca introducere la dialogul de mai jos privind apropierea și raporturile sale cu viața culturală și spirituală românească.

Nicolae Mares – Cum a început „aventura” cu țara noastră și românitatea ei?

Ireneusz Kania – Am să plec de la următoarea remarcă: prietenia mea cu literatura română este, într-un anumit grad, un element de seamă în viața mea, nu și unic, din complexul emoțional și intelectual mai larg pe care aș putea să-l denumesc „farmecul României”, și ale cărui rădăcini mi-ar fi astăzi foarte greu să le identific sau denumesc. Mi se pare totuși că la începutul acestei apropieri ar sta muzica populară românească și cele două rapsozii compuse de Enescu. Așadar, muzica populară și cea cultă enesciană au fost cele care m-au fascinat la început. De aceea, în 1963, când am venit pentru prima oară în România, m-am simțit fericit auzind-o la fiecare pas. Știam pe atunci – grație profesorilor mei, domnii E. Biedrzycki și I. Tiba – destul de bine românește și imediat m-am simțit aici ca la mine acasă. Din păcate, și din aceeași cauză ca și în Polonia de atunci, despre anumite lucruri și despre anumiți oameni nu se putea vorbi sincer și deschis cu colegii români. Ba, nu se putea vorbi deloc. Printre temele așa-zise „tabu” figurau Mircea Eliade și Emil Cioran. Despre cei doi însă mi-a pomenit un coleg mai în vârstă dintr-o universitate vest-germană. Ambii eram prezenți la Cursurile de vară de la Sinaia și neamțul mi-a spus că persoanele respective, născute în România, se numără printre cei mai mari gânditori și filosofi, în plan nu numai european; că lucrările lui Eliade deschideau perspective cu totul inedite pe tărâmul istoriei și fenomenologiei, inclusiv în domeniul religiilor, iar Cioran îi înfuria și ferece pe filosofi, care

adesea se străduiau să-l discrediteze, în același timp fiindu-le cu neputință să se desprindă de cărțile lui.

Destăinuirile acestea m-au intrigat foarte mult. Imediat ce m-am reîntors în Polonia, am căutat, dar n-am putut găsi însă nici una din operele lor. Ulterior, am dat peste *Yoga* (în franceză) și peste *Tratatul de istoria religiilor*. Mă interesam pe atunci de diferitele religii și tradiții spirituale, învățam de asemenea unele limbi orientale – și iată că găseam în opera lui Eliade niște concepții uimitoare de apropiate de intuițiile mele (de pildă s-a c r u l apărând adesea în deghizarea cotidianului). Și mai mult: unul din cele mai importante puncte de plecare pentru teoriile lui Eliade îl constituia lumea spirituală indiană, care atunci mă pasiona și pe mine. Importanța pe care Eliade a acordat-o întotdeauna religiilor și gândirii indiene – mai ales cu privire la problema autocunoașterii – mi-a întărit convingerea că ceea ce India înfăptuise în acest domeniu constituie o valoare inegalabilă și nepieritoare – ca, de exemplu, concepția autorealizării omului ca o călătorie între Scilla și Charibda necesitării (înțelese în termeni karmici), care se leagă la Eliade cu experiența propriei sale vieți ca de o serie de încercări inițiatice. Se știe că scriitorul român folosește toate aceste motive adeseori în operele sale literare, reîntorcându-se la ele în cele două volume de *Amintiri*, ca și în *Jurnal*.

N. M. – Și așa ați trecut la traducere...

I.K. – Da, am tradus ambele opere cu o profundă emoție, găsind în ele mult din filosofia-mi personală. Găseam la Eliade aceeași pasiune de-a cunoaște,

de-a învăța tot ce se poate, aceeași „omnivorație” intelectuală, pe care am experimentat-o încă de la începuturile adolescenței. Însă n-aș vrea, Doamne păzește, să credeți că mă compar cu unul dintre cele mai mari spirite ale epocii noastre. Doresc numai să relev unele din cauzele interesului constant pentru persoana și opera lui Mircea Eliade, interes care m-a stimulat să traduc până în prezent peste o duzină din operele sale științifice și literare.

M. N. – Aceasta în privința lui Eliade, dar cum v-ați apropiat de Cioran?

I.K. – Cioran este al doilea mare român care a intrat în viața mea ceva mai târziu, prin anii '80. Adaug că în 1991 am primit de la doamna Delia Verdeș *Pe culmile disperării*, cam pe-atunci retipărită în românește, după 57 de ani, de către Editura Humanitas, și pe care imediat am tradus-o în polonă, adăugându-i o largă prefață. Aceasta a fost prima încercare de a-l prezenta cititorului polonez ca om și gânditor. De atunci am tradus alte cinci opere din creația lui. Cea din urmă, *Lacrimi și sfîni*, – abia a ieșit de sub tipar. Pot afirma că, acum, când în limba polonă au apărut deja opt cărți din opera sa, Cioran a penetrat de-a binelea în spațiul culturii intelectuale a țării mele.

N.M. – Fire neliștită ca și el, cred că n-ați pus punct la acest capitol?

I.K. – Nu, din toamnă voi începe traducerea *Căietelor*.

N.M. – Sunteți și autorul unui volum de eseuri insolite despre cei doi. Aș dori totuși să faceți o paralelă între ei. Interesează viziunea unui polonez în materie.

I.K. – Se știe că Cioran a fost, în multe privințe, un contrast al lui Eliade. Ultimul era un nesătul de

cunoaștere și cunoștințe științifice pe care le culegea pentru ele însele, savant cu ambiții de polihistor, un scriitor foarte fecund, plin de încredere în sensurile existențiale ale vieții și în măreția umană, dornic de onoruri și măguliri, profesor născut, nu făcut. Cioran, în schimb, era un pesimist incurabil și sceptic în legătură cu facultățile morale și cognitive ale omului. Cioran respingea orice religie ca formă a mântuirii (deși mistic și fascinat de budism!) era cărcotaș în raporturile cu Dumnezeu, de vreme ce acesta s-a dovedit a fi Demiurgul cel Rău; se complăcea în contradicții și paradoxuri; disprețuia ca un sihastru onorurile...

Amândoi sunt ca doi poli între care se mișcă și propria mea reflecție despre om, despre destinul lui. Oare a reieșit din toate acestea că amândoi îmi sunt egal de apropiați? Nu știu dacă aș putea să răspund afirmativ la o asemenea întrebare. Este poate o chestiune de vârstă, dar mai convingătoare îmi pare viziunea cioraniană – lucidă și pesimistă, dar insufletită, totodată, o forță plină de vioiciune (paradox deseori remarcat de altfel).

N.M. – Cum l-au primit polonezii pe Cioran?

I.K. – Reflecțiile sale provoacă, în ultimii ani, un interes tot mai mare printre intelectualii polonezi și printre tineri, deși interesul acesta n-a luat încă acea formă, care, probabil, pe Cioran, l-ar fi multumit cel mai mult, adică o dispută cu el, pasionată, dar și principială.

N.M. – Ce ne puteți spune despre ceilalți autori români traduși?

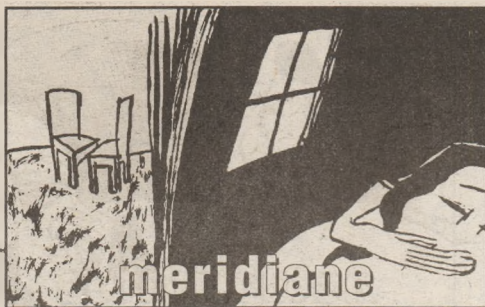
I.K. – Am avut șansa să îl traduc și pe Noica. *Șase maladii...* Această carte a apărut în 1997. Dar în 2002 a apărut admirabilul *Jurnal de la Paltiniș*, semnat de G.

Liiceanu. Pe Noica și pe „paideea” lui am avut prilejul să-l prezint de două ori în fața studenților și-am simțit cu câtă emoție aflau ascultătorii despre celebrul „experiment de la Paltiniș”. Tinerii constatau că și în lumea de azi este loc pentru o reflecție serioasă asupra surselor culturii noastre, asupra muncii individuale, a fiecărei persoane dornice să se autodezvolte și să se autorealizeze, asupra rolului capital al relației personale între maestru și discipol. Constatau, totodată, că filosofia poate fi nu numai o disciplină oarecare academică, un pur exercițiu intelectual, ci – poate în primul rând – un mod de viață. Ca pe vremuri, în cazul lui Platon, Epicur sau Aristotel... Cartea a avut un succes considerabil și recenzii serioase.

N.M. – Revenind la atașamentul dvs. față de România...

I.K. – Aș spune că în urmă cu exact patruzeci de ani am avut prilejul, la Sinaia, în Castelul Pelicor, să vorbesc în limba română, pentru prima dată în viața mea. Am vorbit, atunci, despre emoțiile profunde pe care mi le-au provocat varietatea peisajului lui României, bogăția tradițiilor ei folclorice, frumusețea copiilor și a limbii. Eram, atunci, un student de 23 de ani, care abia începea să cunoască toate acestea și să le guste. Azi, după exact 40 de ani de cunoaștere și de muncă, ca traducător și exeget al operelor scriitorilor români, vreau să folosesc acest prilej pentru a-mi exprima profunda recunoștință pentru tot ce mi-a dat cultura românească. Ca și pentru tot ce îmi va da în continuare. Căci aventura mea cu România continuă.

A consemnat Nicolae Mares

Premiul Ciudad de Torrevieja

● Scriitorul spaniol Juan José Armas Marcelo, autorul romanului *Precum în cer, așa și la Havana* (apărut recent în limba română, în traducerea Marianei Sipoș, la Editura ALL) - este laureatul Premiului pentru roman

„Ciudad de Torrevieja”, în valoare 360.000 euro. Înființat anul trecut de prestigioasa editură „Plaza y Janés” împreună cu primăria localității spaniole Torrevieja, premiul este decernat pentru manuscrisul unui roman prezentat la concurs cu pseudonim. Romanul lui J.J. Armas Marcelo *Aproape toate femeile* a fost ales dintre 345 de manuscrise trimise de autori din Spania și din țările Americii Latine, dintre care cinci au rămas în finală. Președintele juriului a fost scriitorul José Manuel Caballero Bonald.

Premiul „Ciudad de Torrevieja” încununează astfel o carieră literară de peste 30 de ani a apreciatului scriitor. Născut în Las Palmas de Gran Canaria, în 1946, J.J. Armas Marcelo a studiat Filologia Clasică la Universitatea Complutense din Madrid. După absolvire, se întoarce în Canare ca profesor, dar din motive politice, persecutat de regimul franchist, este nevoit să renunțe și se întoarce la Madrid unde se dedică integral scrisului și debutează în 1974 cu un roman care a primit Premiul Galdós. A publicat apoi încă zece romane, monografia *Mario Vargas Llosa: viciul de a scrie* și două volume de eseuri. Juan José Armas Marcelo este în același timp un cunoscut jurnalist, colaborator la ziarul ABC, și realizator de emisiuni culturale și comentator politic la Televiziunea Spaniolă.

Literatură prin telefon

● Tinerii japonezi descoperă literatura grație telefonului mobil: de când pot să citească pe ecranul acestuia cărți electronice, japonezii între 15-30 de ani au prins gustul lecturii și cumpără și cărți editate în forma tradițională, pe hârtie. Fenomenul s-a declanșat în primăvara 2000, când un tânăr scriitor, pe nume Yoshi, a deschis un *site* pentru telefonul mobil, pe care și-a publicat în foileton un roman simpatice din viața liceenilor. Succesul a fost urias: versiunea pe hârtie s-a vândut în peste un milion de exemplare, iar romanul, intitulat *Iubire adâncă*, e în curs de ecranizare. Editurile s-au arătat imediat interesate de această mare piață potențială (în Japonia există 78 de milioane de telefoane mobile, doi din trei japonezi având unul sau mai multe aparate). În 2002, trei mari edituri s-au lansat în această profitabilă aventură și oferta se diversifică mereu. De exemplu, editura numerică Papyrus propune gratuit abonaților o mie de opere clasice, de la *Spusele lui Genji* (sec. XI) la *Calătoriile lui Gulliver*. Costul „încărcării” e mic pentru nivelul de viață al japonezilor: între 0,80 și 2,40 euro (echivalentul în yen) pentru o carte. Odată încărcat, textul operei poate fi citit oricând și așa se face că, în mijloacele de transport în comun pot fi văzuți tot mai mulți oameni citind pe telefon.

Jocuri video pentru bebeluși

● O tendință face ravagii în SUA și tinde să se extindă și în alte țări: mini-computerele cu jocuri destinate copiilor între 1 și 2 ani, numite *lapware*. Aceste jucării virtuale pline de culori și personaje dragute deprind bebelușul să folosească mașina și claviatura chiar înainte de a merge și a vorbi. De fiecare dată când un personaj precum ursulețul Ted sau iepurașul sînt

atinse cu mașina, ele se înfulețesc pe ecran, cîntă și fac năstrușnicii. Unele din aceste jocuri educative sînt personalizabile: în ele poate fi introdusă și imaginea copilului și numele său. Deprins din leagăn cu această jucărie, copilul secolului XXI va fi un consumator de multimedia și audiovizual, astfel încît nu se știe ce rol va mai ocupa în viața sa lectură.

Lumea lui Quim Monzo

● Născut la Barcelona în 1952, Quim Monzo s-a făcut cunoscut chiar de la prima carte, *Melocoton de manzana*. Tânărul nonconformist a publicat apoi o serie de romane, nuvele și eseuri scandaloase, scrise în catalană, și s-a impus în Spania ca unul dintre cei mai importanți autori din literatura postfranchistă. Cu timpul s-a mai „cumințit” deși universul literaturii sale a rămas deliberat paranoic și pervers, ieșit din tradiția suprealismului spaniol și din lectura asiduă a lui Kafka. Faptul că a lucrat ca dialoghist și scenarist pentru radio și televiziune i-a marcat și el scrisul. Ca și alți autori spanioli, și Quim Monzo are o predilecție pentru proza scurtă (gen, se pare, de succes în Spania, spre deosebire de alte țări occidentale). Volumul de nuvele *Cea mai bună dintre lumi*, ca și precedentele culegeri *Insula Maiana*, *De ce-ul lucrurilor*, *Gudalajara*, conține instantanee crude ale societății contemporane, gestulații groțeste ale dorinței, mici lașități cotidiene în 13 povestiri și o nuvelă, toate construite cu o inteligență fără cusur și cu un umor sumbru, dar nu lipsit de compasiune. *El millor dels mons* dă măsura unui scriitor original și puternic, ce rămîne de descoperit și cititorilor români.

„The Believer”

● Fondată în martie 2003 la San Francisco, noua revistă literară americană „The Believer” a devenit în nouă luni o concurență serioasă pentru prestigioasa „The New York Review of Books”. La originea proiectului stau un ziarist, Ed Park (redactor-șef la „Village Voice”), și două romaniere, Heidi Julavits și Vendela Vida. Obiectivul lor este să redă criticii literare importanța ei și să acorde scriitorilor un spațiu mai larg de exprimare. Acest lunar de 100 de pagini, cu o machetă sobră și elegantă, are în sumar cronici li-

terare ample și recenzii, interviuri cu scriitori și filosofi reputați, precum și texte ale celor mai buni autori americani de azi. Vindută în librăriile independente cu 8 dolari, „The Believer” are un tiraj de 15.000 de exemplare.

Bodașii

● În ultimul său roman, *Odd Thomas* (Ed. Bantam), scriitorul SF Dean Koontz inventează niște creaturi numite *bodași*, un soi de fantome lichide și tacute, venite din alte lumi, și care se adună cînd simt că se va produce un act violent. „Se strîng precum turiștii așteptînd erupția anunțată a unui vulcan sau ca majoritatea pămîntenilor în fața televizorului, pentru a privi catastrofa zilei”. Bodașii bîntuie lumea lui Thomas, un tînr de 20 de ani, bucătar într-un fast-food, care vede morții, multe filme și se identifică adesea cu Elvis Presley, Hamlet, Quasimodo și E. T. Ironic la adresa contemporanilor pe care nu-i prea simpatizează, Dean Koontz se folosește de *voyeurii* fantastici pentru a-și spune părerea despre lumea de azi.

Îngerul albastru – mit și realitate

● Maria-Magdalena Dietrich, cu prenumele simplificat Marlene, este mondial cunoscută ca vedetă de cinema și cîntăreață, întruchipare a femeii fatale, dar majoritatea oamenilor nu pot cita decît un singur titlu din filmografia ei, *Îngerul albastru*, realizat în 1930 de Joseph von Sternberg, nici măcar cel mai bun film al acesteia. La 11 ani de la moartea divei (a dispărut în 1992, nonagenară), Donald Spoto a publicat la Ed. Bel-

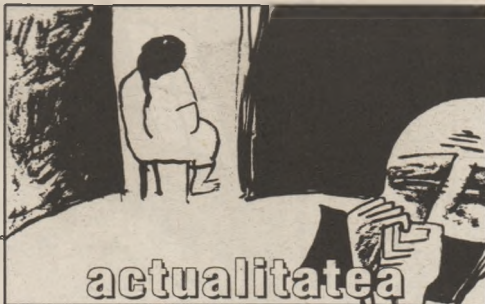

fond o biografie, *Îngerul albastru – mit și realitate*, în care reconstituie echitabil ciudatul destin al vampe, cu slăbiciunile, turpitudinile, capriciile ei, dar și cu forța de caracter, curajul, accesele de generozitate și devotamentul ei pentru profesie. Născută în 1901 într-o familie rigoristă, Marlene a dovedit de timpuriu o nepăsare, o imoralitate și un spirit de frondă ce i-au exasperat părinții. În boema Berlinului din anii '20 ai secolului trecut, în care libertatea moravurilor se acorda cu experiența drogurilor, și-a găsit un mediu pe plac și, uzînd de farmecele sale, a reușit să apară în 15 filme înainte de a-l înfrîna pe von Sternberg care i-a creat odată pentru totdeauna imaginea de femeie fatală. Deși era măritată de la 21 de ani cu Rudolf Stieber, un funcționar al studiourilor Paramount, cu care a avut în 1924 o fetiță, Maria, Marlene își schimba des amantii (și amantele), în „palmaresul” ei figurînd, între alții, John Gilbert (una din marile figuri ale filmului mut), Greta Garbo, Garry Cooper, Maurice Chevalier, Douglas Fairbanks, Clark Gable, John Wayne, Yul Brynner, Jean Gabin – dintre actori, dar și generalul James M. Gavin, producătorul Mike Todol, romancierul Erich Maria Remarque... După ce a turnat sub direcția lui von Sternberg, între 1930-34, șapte filme (între care *Morocco*, *X 27*, *Blonda Venus*, *Shanghai Express*, *Împărăteasa roșie*), Marlene a devenit una din cele mai bine plătite actrițe de la Hollywood și o „clientă” permanentă la rubricile de scandal. Conștientă de registrul limitat al posibilităților ei actricești, Marlene Dietrich și-a „gestionat” imaginea scandaloasă, și-a exploatat legenda, pentru a nu se simți uitată de public. Nepuțin evadînd din „tipul” consacrat de femeie fatală (și în *Femeie sau demon* de George Marshall din 1939 și în *Frumoasa seducătoare* de René Clair din 1941, și în *Scandaloasa din Berlin* de Billy Wilder din 1948 – tot „îngeri albaștri” i se distribuie), dar vîzînd că îmbătrînește și ochiul aparatului de filmat e nemilos, Dietrich preferă să-și alimenteze celebritatea cu turnee de concerte, în care trucurile cabotine îndelung exersate încă mai funcționează. Cînd nici acestea nu mai au efect, bătrîna seducătoare se retrage în apartamentul ei din Paris, unde trăiește în reclusiune pînă la 91 de ani. Prezența magnetică și vocea ei răgușită care au impus-o ca emblemă absolută a vampe sînt și azi, după mai bine de un deceniu de cînd cortina a căzut definitiv peste existența Marlenei Dietrich, atrăgătoare pentru marele public. Dovadă – biografia scrisă de Donald Spoto figurează în topurile de librărie din Franța.

Dan Shafran premiat

● În ziua de 20 decembrie 2003, a avut loc ședința festivă a Academiei Suedeze. Cu acest prilej prestigioasa instituție a acordat premiile sale anuale. Printre cei premiați se numără și Dan Shafran,

pe care Academia Suedeza îl răsplătește pentru meritele sale pe plan literar. Premiul, în valoare de 40.000 de coroane, este a patra distincție pe care Dan Shafran o primește în Suedia, țara lui de adopție.

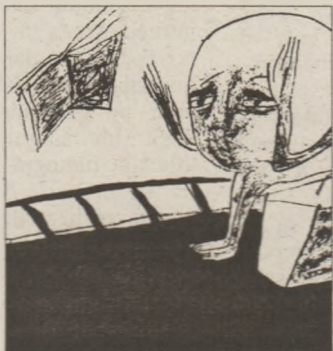

post-restaurant

de
Constanța Buzea

AN ATENȚIA poetului Alexandru-Cristian Miloș din Bistrița-Năsăud. În 19 ianuarie a.c. am primit de la dvs. poemul *Indestructibilii*. Va semnalăm ca textul este atât de defectuos imprimat, cu zone imense albe pe pagină, încât nu se poate citi. Am prefera să primim trimiterile dvs. în manuscris. Scrisul de mână e sfânt și expedierea prin poștă aproape la fel, ca să nu mai amintim că aceste ocupații ne asigură și o participare afectivă la act, un ritual și un farmec ce ne mențin pe noi, poeții, într-un halou sublim, nicidecum desuet. Nu sunteți singurul autor care, folosind mijloacele moderne și rapide de transmitere la distanță, are de suferit amânări tocmai din pricina grabei, a mașinărilor cu defecte de funcționare. Vă rugăm frumos să rămâneți sensibil, așa cum vă știm dintotdeauna, la doleanțele noastre, lucru pentru care vă mulțumim colegial. (Al.-C. Miloș)

☒ Suntem în posesia manuscrisului dvs. Intenționați să-l dați la tipar, însă nu știți, sau nu sunteți prea sigur că merită să faceți „efortul financiar” ce vi se cere. Pentru a vă edita mai liniștit cartea de debut, înțelegem că doriți să ne pronunțăm asupra „valorii ei artistice”. Ce „sfat” v-am putea da, când lucrul la volum este ca și încheiat, existând și un *cuvânt înainte* pe care-l semnați? În primul rând credem că ar trebui să recitiți cu atenție chiar și acest cuvânt al dvs. către cititor, unde sunți, în primele patru rânduri, de îndreptat nu mai puțin de trei greșeli, după priceperea noastră. N-am înțeles ce demon interior v-a îndemnat în finalul textului să spuneți astfel: „Urmatorea carte probabil peste 4-5 ani, și numai printr-o riguroasă selecție a textelor, pentru a nu cădea în ridicol”. Exagerați cu sinceritatea și credem că nu vă este de nici un folos. Dimpotrivă. Reformulați, deci. Cartea are zone de frumoasă inspirație și aleasă simțire, dar destul de multe sunt și locurile unde condeiul ar putea opera un belșug de îmbunătățiri. Dacă vă mai puteți permite un câț de scurt răgaz pentru a lucra cu detașare la volumul de debut, faceți-o în numele valorii artistice de care aminteți. Să vă dau un exemplu, două? Iată o formulare nefericită: „Iar cântecul ți se scurge pe ochi.

În altă parte, pot fi reparate, prin evitare, ligamentele caco-fonice de tipul *despică cu, despică cântecul*. Căutați singur slăbiciunile, și rezolvați-le neapărat. Talentul să fie servit ca un suveran, cu supunere și iubire. (Ioan Hada, Baia Mare)

☒ Dacă am înțeles bine, versurile sunt ale unei învățătoare, caligrafia însă și viziunile par a fi ale unui copil cu sufletul curat care a descoperit delicia scrierii în acrostih și își exersează condeiul în consecință. Nu vom deranja nici cu o floare acest moment de început, ci vom aștepta să se aleagă apele de la sine odată cu trecerea timpului. (Olimpia Bot, Școala Sălsig, Maramureș)

☒ Impresionantă scrisoarea, pentru care vă felicităm acum, aici, pe scurt, promițând să revin curând cu un comentariu pe măsura efortului dvs. Timp de un an ați citit, pare-se la îndemnul nostru, dar și dintr-o curiozitate proprie și din dorința de a vă exprima documentat o părere corectă despre poezia publicată în revista noastră. Ne-au cucerit comentariile, clasamentele ni se par corecte, nominalizările, de asemenea, sunt aceleași aproape cu ale noastre. Aveți acordul nostru total și pentru câștigătoare. Ruxandra Cese-reanu, cu al său cel mai frumos poem, ar întruni toate condițiile unei încununări absolute. Ne pare rău însă că ați fost singurul care ne-ați luat în serios ideea de concurs. Oricum, vă mulțumim, pentru efort și seriozitate. Vom reveni cu amănunte, reînnoind invitația de a aprecia care a fost după părerea dumneavoastră cel mai frumos poem publicat de *România literară*, în 2003? Ar putea participa doar cei care au colecționat revista timp de un an. Inter-sant de aflat, la finele anului în curs, decizia dvs. și a altor cititori fideli, asupra celui mai frumos poem. Vă mulțumim anticipat. (Ștefan Vinerisari, Cluj-Napoca) ■

AȘ FI IPOCRIT nereproducând aici *spiciul* prietenului meu Haralampy după vizionarea unei emisiuni “100 %” a lui Robert Turcescu de la “Realitatea Tv”, a cărui invitată a fost Mona Nicolici. Deci:

“Domnu’ *preten*, îmi zice, dacă până acum băiatu’ ăsta n-a rupt gura târgului locuit de moderatori, ca psiholog îți garantez că a produs câteva semipareze cauzate de zâmbete *jimbarice*. Plus că o parte dintre politicieni se simte trădată, lezată în infatuarea ei inexpugnabilă și lovită crunt în orgoliu, fiindcă n-a fost invitată să povestească politico-responsabil cum și-a petrecut sărbătorile de iarnă. Pentru *mneatale, fratre*, e-o treabă cușeră că acest Turcescu, la începutul unui an electoral, își pierde vremea invitând la emisiune o simplă colegă de breaslă — drept că faină ca o ardeleană privindu-se exclamativ-speriata în oglinda coșbuciană? Pardon? Apoi, n-avem noi problema ninsorilor și-a certitudinilor că iarna asta nu ne va mai găsi nepregătiți, fi-r-ar mama ei a...? Adică pe tine nu te interesează? D-apoi pe edili? Adică, de ce nu rînge, domnule, la jumătatea lui noiembrie sau măcar pe la începutul lui decembrie? Da’ măcar să știm... De unde! Există acolo — nu știu unde — un tip care-și trimite informatorii și află că toate declarațiile au fost fanfaron... Poftim? Am priceput!... După ce află totul, dă comanda motească: “Noa, amu! Privește la jurnalele tv: începe fulguiala din cer și buimăceala

cronica tv

Hibernală cu Mona Nicolici

de pe pământ: s-a spart un rulment, e în comă pompa de injecție, motorina seamănă cu telemeaua de Sibiu, lama unui buldozer s-a înțepenit în poziție de rugă pentru mama-lopată și tatăl-hârleț, un șofer, aplecându-se după o piuliță a rămas în poziția “legat șireturi cu acompaniament de gemete din cauza sciaticii”, lipsesc trei anvelope... Directorul Direcției “Drumuri și Zăpezi”, nervos, dă exemplu personal urcându-se la volanul unui greder și pornește vijelios. Trece prin gard ca prin ceapă, se întoarce cu utilaj cu tot să vadă ce-a făcut și, cu toată viteza, reușește să urce vreo trei trepte de la sediul SRL-ului. Grederul nu vrea mai multe, degeaba și-a băgat directorul speriat piciorul în accelerație până la ventilator... Totul e o nebunie! Iar Robert Turcescu discută cu Mona Nicolici liniștiți despre jurnalism și viața unei vedete. E de groază! Secretara SRL-ului strigă de la fereastră: “Dom’ director! Dom’ director! Puuleeee...! A venit faxul cu majorările de tarife, prețuri și cu noul sistem de impozitare; are și altitudinea pragului sărăciei...” Apropo, continuă Haralampy, mă, ce vizionar a fost Dante, țuca-i-aș gura lui de florentin! Ca de unde să se fi inspirat când a scris pe fruntea Infer-

nului *Lasciate ogni speranza voi ch’ entrate*!), dacă nu de la Pragul sărăciei noastre? Închis paranteza. Ninge, domnule, drumuri înzăpezite, uiltaje înghețate, începutul unui an electoral... Și câte altele! De Mona Nicolici ne arde nouă? Nici un pic de patimă, nici o promisiune, nici o încruntare, nici o acuzație... Nimic, *fratre*! Totul liniștit, totul normal — povestea vieții unei prezentatoare de televiziune, văzută roz și trăită gri de cele mai multe ori, cu încreșcenări, cu revolte, cu renunțări, cu reveniri, cu lupte aprige cu sine și cu alții, mai totul sub teroarea aparatului de filmat, totul sub privirea neîndurătoare a regizorului, a producătorului, a colegilor, a telespectatorilor la urma urmei. Groaznic. Groaznic, pe naiba! Ia s-o vedem noi pe doamna Mona Nicolici mințind electoratul cu zâmbetul ei sidefiu și batjocurindu-l cu promisiuni realizabile doar de puteri extraterestre! I s-ar înțepeni mintea și limba, pe când la noi, politicienii, astea sunt frunza verde...

-Adică, și tu, Haralampy?
-Da, și? Care-i problema?

Dumitru Hurubă

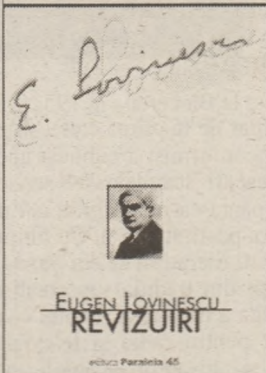
“Să lase-orice speranță cine-a intrat (Dante, Infernul, III, 9)

EDITURA PARALELA 45

BELETRISTICĂ

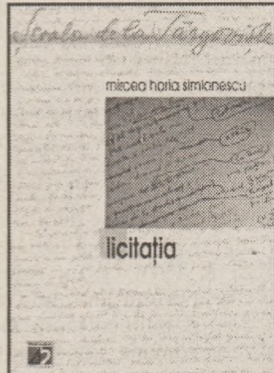
NOI APARIȚII

E. Lovinescu
Revizuri

format 14 x 20, 394 p., 130.800 lei

Mircea Horia
Simionescu
Licitația

format 14 x 20, 250 p., 70.850 lei

Reduceri de 30% pentru comenzile prin telefon sau e-mail.

Comenzile se primesc pe adresa:

Pitești, str. Frații Golești, nr. 128-130
Tel/fax: 0248 214 533; 0248 631 492

e-mail: comenzi@edituraparelela45.ro

scrisori către editorialist

Domnule director,

Vă scriu în legătură cu situația postului de radio Europa Liberă.

Cred că nu mai trebuie să insist asupra importanței acestui post pentru informarea corectă și obiectivă a publicului din România în legătură cu situația politică a țării noastre. De asemenea, este inutil să amintesc scandalurile legate de secția în limba română a BBC sau de publicația "Dilema". Este evident că guvernul desfășoară, în perspectivă apropiată, acțiuni coordonate destinate distrugerii mijloacelor de informare în masă independente.

În ceea ce privește Europa Liberă, singura soluție posibilă de revenire la situația anterioară sau, cel puțin, de menținere și după sfârșitul lunii ianuarie a unei emisiuni (de 30') transmise spre România este legată de sursa de finanțare.

Actuala situație este consecința directă a deciziei Comisiei bugetare a Congresului american, care nu a aprobat mărirea bugetului Europei Libere în ciuda dezvoltării unor noi servicii destinate Orientului Mijlociu. Prin urmare, ar trebui făcute presiuni asupra membrilor acestei comisii, care nu sunt conștienți de consecințele acțiunii lor pentru democrația din România.

Concret, vă propun:

1. Să aflați numele și adresele poștale și e-mail ale membrilor comisiei respective.

2. Să publicați în ziarul dvs. aceste coordonate, încurajându-i pe cititori să le scrie, indiferent în ce limbă, congresmenilor respectivi, solicitându-le să își modifice atitudinea.

3. Prin intermediul ziarului și mai ales al sitului dvs. internet, să sugerați același lucru românilor din străinătate și în special celor care au cetățenia americană.

Cred că dacă de acum și până la aprobarea următorului buget american fiecare senator sau deputat din Comisia bugetară va primi câteva mii de e-mailuri și scrisori din sau despre România, atitudinea sa față de bugetul Europei Libere s-ar putea modifica.

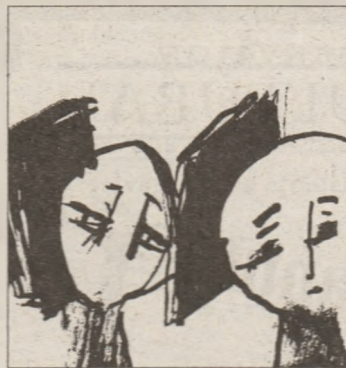
Cu speranța că sugestia mea va fi luată în considerație,

Cu stimă,

Maria-Mirabela Popescu,
București

Stimate domnule profesor,

Permiteți-mi, Vă rog foarte frumos să-mi exprim dureroasa indignare pe care am trăit-o chiar astăzi, 15. 01. 2004, în calitate de abonat fidel al „României literare” și în calitate de prof. de Limba și literatura română. Spiritual vorbind timpul îl măsor de la o săptămână la alta atunci când ajung în posesia revistei: adică în fiecare zi de joi. Cu suflul la gură am parcurs primul număr din acest an. Stupefiat, constat că nu s-a scris ab-

solut nimic referitor la data de 15 Ianuarie, data nașterii „Lucceafărului” – Mihai Eminescu. Dacă nici în paginile „României literare” nu s-a scris despre Poetul nepereche atunci unde să căutăm? Doamne,.... spre ce tindem? Dorește cineva cu tot dinadinsul ca versurile Poetului să fie „simple umbre pe apă”? Motivul?

Personal în orele de Limba și Literatura română eu astăzi am vorbit elevilor despre Eminescu, despre semnificația acestei zile, despre titlurile importante ale operei sale. Oare Dumneavoastră de ce n-ați făcut? Sincer!

Cu indignare și durere
sufletească
Prof. Diana Glîuc
Com. Giera, Jud. Timiș

P.S. Chiar a ajuns M. Eminescu să nu merite să fie amintit în paginile „României literare”, revistă de la care așteptăm articole, fragmente inedite și care nu de puține ori ne ridică pe cele mai înalte culmi ale spiritului?

Nota redacției. Ne pare rău că v-am decepționat. Avem însă o perspectivă diferită asupra felului în care se cuvine comemorat Eminescu (și, în general, toți marii scriitori). Noi nu credem că zile precum 15 ianuarie ne obligă la pioase și festive aduceri aminte. Credem mai degrabă că se cade să vorbim despre Eminescu tot timpul, cu condiția să avem de spus ceva nou și important (documentar sau critic). Dacă ne citiți, după cum ne scrieți, cu oarecare regularitate, ați găsit prezența poetului nu o dată în paginile revistei noastre, indiferent de an, lună ori săptămână. Nu noi am semnalat descoperirea scrisorilor către Veronica Micle din care dna Cristina Zarifopol și-a alcătuit volumul de la Editura Polirom? Nu noi am intervenit, în toate ocaziile și polemicele legate de Eminescu, cu editoriale sau alte comentarii? Am fi vrut și noi să vă fi oferit în numărul de la jumătatea lui ianuarie „fragmentele inedite” de care pomeniți. Dar credeți că o inedită Eminescu apare la fiecare aniversare?

la microscop

de Cristian Teodorescu

Fenomenul Becali

U CÎT o să facă presa tărăboi mai mare pe seama lui Gigi Becali cu atît o

să-i aducă mai multe voturi. Publicitatea negativă produce popularitate și la noi, nu numai în lumea largă. Personajul are oricum potențial electoral de peste cinci la sută. În el se recunoaște alegătorul de la galerie, căruia îi place să hui duie și la o adică să-și facă dreptate cu pumnul. El reprezintă un fel de viață și o anumită filosofie mai răspîdită la noi decît ne place unora dintre noi să credem. Băiatul de cartier care a reușit în viață. Acesta nu-și face probleme că nu știe să vorbească, pentru că nu dă un ban pe inșii cu *papagal*. Valorile în care crede el sînt spiritul de gașcă, amicitiiile sus-puse, automobilul 4 x 4 care consumă benzină cu găleata, banchetul sub formă de chef pe deșelate, riscul sintetizat în formula „ce-am avut și ce-am pierdut”. Simțul demnității băiatului de cartier are două repere: „Ce, bă, faci mișto de mine?” și „Bă, nu te lega de mama, tu-ți morții mă-ti, că te termin!” Îi place să fie popular printre cei care au același cod al onoarei, dar pe cît posibil deasupra lor, fiindcă *are sînge în el*. Pentru că a pornit de jos și a agonisit și el cum a putut, îi plac numai legile pe care nu le-a călcat. În principiu, însă, e legalist și crede în Dumnezeu din superstiție. Dacă legile n-ar fi respectate de ceilalți, ce halviță ar mai avea el cînd le calcă? Iar bunul Dumnezeu, drăguțul, pe el l-a luat în ochi de bine, ca Mai Marele din cer al băieților de cartier din lumea asta și din cea de apoi.

Cei care-l compară pe Gigi Becali cu Silvio Berlusconi nu greșesc. Deosebirea e de amplitudine – Berlusconi are și un imperiu de presă, nu numai o echipă de fotbal. Altfel însă, politic, el pleacă din familia băieților de cartier italieni. La cum înțelege el patriotismul, nu se ferește prea tare să vorbească admirativ despre Il Duce. Cînd e vorba de politică externă, dă senin cu mucii în fasole, știind că, diplomatic, are drum de întors. El e însă absolut sigur că declarațiile lui mai apăsătoare rîmîn în mintea băieților de cartier din țara lui. În privința legilor, nici Berlusconi nu se omoa-

ră cu respectarea lor – corupție, inginerii financiare, acuzații care ar doborî orice politician de carieră, pe Berlusconi nu-l fac nici să ridice din umeri. El e altceva.

Gigi Becali nu e decît un om de afaceri de Dîmbovița, care are și o echipă de fotbal. O echipă care merge prost, financiar. Și care nu-i aduce nici glorie. Așa că băiatul de cartier s-a gîndit, ajutat se pare de alții, să transforme o afacere proastă într-o combinație politică profitabilă.

Imediat ce și-a intrat în rol, Becali a început să *i-o tragă* lui CVTudor pe terenul comun al limbajului de periferie cu care șeful peremist și-a făcut reputație de pamfletar și carieră de om politic. Așa că voturile de la galerie pe care putea conta pînă acum CVT s-ar putea să se ducă spre Gigi.

După mintea mea, apariția în politică a lui Becali n-ar trebui să oripileze pe nimeni. Și mai ales presa independentă ar trebui să îl trateze cu o bunăvoință tactică. Becali e primul contracandidat serios pe care îl are CVT pe linia populismului. Și în privința discursului naționalist. Că Becali n-are habar de politică? Facem pe proștii? Parlamentul e plin de cetățeni care nu știu ce votează și care își zic toți politicieni.

Dacă am fi avut o clasă politică relativ calificată și responsabilă, Gigi Becali n-ar fi ieșit la bătaie, ci și-ar fi văzut de afacerile și de sportul lui fotbalistic. Dar, ca fapt divers, îi merg afacerile aît de bine lui Gigi Becali cu fotbalul, încît să n-aibă nevoie și de o cîrjă politică? Din cîte știu eu nu.

Băiatul de cartier și marele investitor s-a apucat, cred, de politică, fiindcă a ajuns la fundul sacului și cu „Steaua” și cu altele. Așa că el vinde ce i-a mai rămas, popularitatea în lumea fotbalului și calitatea de VIP mediatic de pe urma declarațiilor sale. Cum se știe, Gigi Becali e în mari procese de calomnie. I se cer bani grei de pe urma vorbelor sale. Încît nu m-aș mira ca dorința lui de a deveni politician cu partid să i se tragă și de la încurcăturile sale din afaceri și din speranța că dacă va ajunge în Parlament ar putea scăpa și de procese și de problemele sale de investitor pe spinarea statului. ■

Editura AULA

Gabriel Angelescu	Dicționar de sinonime, omonime, paronime, antonime, pleonasme	480 p.	125.000 lei
	Dicționarul limbii române	244 p.	60.000 lei
Dana Cărăușu	Dicționar englez-român / român-englez (gimnaziu, liceu)	256 p.	50.000 lei
L. Alexe, A. Dumitru	Dicționar francez-român / român-francez (gimnaziu, liceu)	432 p.	60.000 lei
	Dicționar englez-român/român-englez (cl I-IV)	112 p.	20.000 lei
Alice Pop	Dicționar francez-român/român-francez (cl I-IV)	112 p.	20.000 lei
Gabriel Angelescu, Cristina Pop	Dicționar german-român/român-german (cl I-IV)	64 p.	20.000 lei
Anton Nicolae	Literatura română (bac)	336 p.	95.000 lei
Evelina Cîrciu	Română. Pregătire rapidă (bac)	160 p.	60.000 lei
Naomi Ionică	Concepte operaționale	224 p.	49.000 lei
Valentina Rotaru	Teoria literaturii (compendiu)	128 p.	50.000 lei
N. Kozma, G. Scoruș	Literatura română. Repere critice	416 p.	110.000 lei
T. Mașina, M. Arhire, M. Luca	Engleza de nota 10	240 p.	80.000 lei
M. Arhire, A. Micu	Limba engleză. Teste grilă	128 p.	55.000 lei
V. Borcan, V. Borcan	Franceza de nota 10	224 p.	70.000 lei
Valentina Borcan	Limba franceză. Teste grilă	80 p.	45.000 lei
Mugur Burcescu	Româna de nota 10	280 p.	99.000 lei
Mugur Burcescu	Limba română. Teste grilă	160 p.	55.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel/Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 500630

Tudor Țopa în Ziua literară

ÎN PRIMUL număr pe 2004 din **ZIUA LITERARĂ**, excelente interviuri ale dnei Iolanda Malamen continuă cu acela acordat de dl Tudor Țopa. Puțin cunoscut, din păcate, ca prozator, Tudor Țopa a fost afiliat oarecum abuziv de critici „Școlii de la Tirgoviște”. După propria mărturisire, dl Țopa n-a fost de altă dată în viață în orașul de care-i este legat numele. Cu M. H. Simionescu, C. Olăreanu și Radu Petrescu s-a împrietenit întâmplător. Primii doi solicitaseră *Jurnalul* lui Jules Renard de la Biblioteca Nicolae Balcescu (așezământul Brătianu de azi), unde dl Țopa lucra. Îi știa din facultate, dar nu-și închipuise că le va deveni amic. De afilierea lui la „Școala de la Tirgoviște” a aflat din articolul lui Dan Culcer din *Vatra*. Dl Țopa a fost publicat în *România literară*, pe două pagini de revistă, cu un fragment din *Încercarea scriitorului* (1975), jurnalul editat de Cartea Românească, după ce fusese refuzat de Editura Eminescu. Un al doilea volum, *Punte*, a fost tipărit în 1985. Traduceri din Stendhal, Taine și alții. Născut în 1928 la Cernăuți, a absolvit Filosofia la București în 1951. Ar fi bine dacă dna Malamen ar adăuga interviurilor scurte note bio-bibliografice. Pentru un scriitor extraordinar cum este Tudor Țopa, ar fi o mică reclamă necesară. Trebuie să începem să ne cunoaștem valorile adevărate. ● În *RAMURI*, numărul ultim din 2003, o polemică spumoasă: Alexandru George *versus* Daniel Cristea-Enache, citeva surprinzătoare pagini de jurnal intim semnate de dl G. Dimisianu, un mic articol, simpatetic, dar obiectiv, al dlui Cristea-Enache despre Valeriu Cristea și o cam școlărească evocare a lui Al. Piru datorată dlui Marin Iancu. ● Zguduitoare lectura numărului 3-4/2003 al revistei *MEMORIA*, la fel ca a tuturor numerelor (45) de până azi! Ar trebui creată obligația abonării instituțiilor de învățământ la această publicație consacrată închinătorilor românești din timpul regimului comunist, spre aducere aminte a atrocităților cărora generațiile dinaintea noastră le-au căzut victimă. Nu se poate spicui dintr-un sumar excepțional, trebuie citit totul. Ca să nu uităm. Sau ca să aflăm. Cînd auzim tot mai des vocea sirenelor îngropării definitive a trecutului (pe cine mai interesează azi Securitatea? de ce să nu privim înainte? etc), nu putem decît să recomandăm tinerilor și educato-

rilor lor exact contrariul. Gula-gul românesc trebuie cunoscut pentru ca să nu se mai poate repeta. Și dacă e drept ca la școală să se învețe despre Holocaust, e drept să se învețe și despre Sigheț, Aiud, Gherla, Pitești, Jilava, Capul Midia și celelalte oribile locuri de detenție și moarte. Citiți *Memoria*! ● *PARADIGMA* (nr. 12, dec. 2003) îl evocă, în editorialul semnat de dl Ieronim Tătaru, pe Ovid Densusianu, de la nașterea căruia s-au implinit 130 de ani. Lingvist, filolog, istoric, critic literar, poet, promotor al simbolismului, Ovid Densusianu a fost profesorul, la Universitatea din București, mai multor generații de romaniști, lingviști ori literați. Evocarea dlui Tătaru, unică în presa culturală, e binevenită și repară o nedreaptă uitare. ● *Crăciun în zona cenușie* se cheamă editorialul dnei Tania Radu din *LA & I* din 22 decembrie 2003. Se înțelege despre ce este vorba. Editorialul se încheie așa: „Nu ninge. Totul e gri. Cinstit ar fi să recunosc că mai e și drumul spre alb, nu doar spre negru. Recunosc, dar nu simt.” Ce, dacă a nins imediat după asta? Tot nu simțim că ar fi drumul spre alb. ● La cei 70 de ani pe care n-a mai apucat să-i împlinească în decembrie 2003, și la cei 20 scurși de la dispariția sa, Nichita Stănescu a stat în atenția mai multor publicații. A dat naștere, lucru oarecum neașteptat, la contestații, care au aprins polemici. Tonul a venit de la dl C. T. Popescu. Într-un articol din *ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC* din 16 decembrie, editorialistul l-a considerat pe N.S. „o rudă a lui Adrian Păunescu” și l-a bănuț de similitudini morale cu acesta din urmă, dovadă compromisiunile pe care le-a făcut în viață. Aceste compromisuri sint, vai, reale. Rămîne problema interpretării (or, Cronicarul e de părere că nu se poate pune semnul egalității între comportamentul celor doi din anii de comunism, pentru moti-

vul evident că gesturile nu totdeauna corecte, cedările lui N.S. n-au făcut rău nimănui, cu excepția poetului însuși, care s-a pus într-o situație incomfortabilă, în vreme ce ale lui A.P. au devenit „modelul” negativ pentru felul în care un poet își poate exploata celebritatea împotriva intereselor firești ale breslei lui și în sprijinul unei puteri politice probabilabile. Ca să nu mai vorbim de versurile celor doi: în cantitate impresionantă, la A.P., versurile de laudă a comunismului sau a lui Ceaușescu și a familiei sale, aproape neglijabile poeziile prin care N.S. și-a adus obolul „la ridicarea lumii comuniste”.

Cazul Pacepa, sabia lui Ștefan și gripa găinilor

ÎNTR-O conferință de presă reproducă de majoritatea ziarelor centrale, Regele Mihai I a dat o replică tuturor acelor care l-au acuzat că s-a așezat, în ultima vreme, cu reprezentanții puterii actuale. Lapidar, Regele Mihai I-a pus la punct pe nemulțumiții care au dezvoltat ideea că ar fi făcut diverse concesiile de dragul unor răsplăți. Regele n-a explicat, ci a precizat că a avut prea mult de pierdut, pentru a avea azi ceva de câștigat. ● Autorul *Orizonturilor roșii*, cel prin a cărui fugă în Occident a fost dată peste cap rețeaua de spionaj a României Ceaușiste în Vest, generalul Pacepa și-a recăpatat și gradul și drepturile în România. Condamnat la moarte în lipsă, pe vremea lui Ceaușescu, Pacepa a fost grațiat după Revoluție. În '91, președintele Iliescu a refuzat să-l readucă la gradul de general pe Pacepa, afirmind că asta e treaba cui l-a degradat. Iată însă că săptămîna trecută, Cotroceniul a ajuns la concluzia că potrivit legii în România, generalul Pacepa trebuie să-și recapete toate drepturile pe

care le-a avut înainte de a fugi din țară. Ca fapt divers și nu tocmai, situația tulbură din România a lui Pacepa a atras atenția atît unei agenții de presă străine, cît și presei americane, care au atras atenția că Pacepa e ținut în continuare la index, deși țara noastră vrea să intre în NATO. Cu toate astea, într-un interviu TV, președintele Iliescu a declarat că nu e problema lui cazul generalului Pacepa. Un interviu în care ultima întrebare a fost dacă sabia lui Ștefan cel Mare va fi adusă în România, în anul comemorării voievodului. O întrebare care i-a făcut să frîsoneze, fără îndoială, pe concetățenii noștri, deoarece asta e marea problemă a românilor, după mintea redactorului TVR. ● În *EVENIMENTUL ZILEI*, Cornel Nistorescu titrează, fără menajamente: „Ziua lui Ceaușescu – ziua lor”, în editorialul său din 26 ianuarie. Iată cum explică Nistorescu acest titlu: „De ce nu ne-am încheiat socotelile cu Ceaușescu și epoca sa? O categorie social-politică a avut tot interesul ca acest lucru să nu se producă. Astăzi, de ziua lui Nicolae Ceaușescu, aceeași categorie domină și conduce România. ● Sorin Roșca Stănescu începe în forță anul electoral, propunînd cititorilor ziarului *ZIUA* o rubrică intitulată *Scenarii la zi* și avînd următorul motto: „Înainte de a deveni istorie și chiar de a se întîmpla, multe evenimente majore sînt pregătite în laborator”. În primul dintre aceste scenarii, directorul *Zilei* e de părere că PRM va fi scos din cărți, atît în lupta pentru putere, cît și ca partid puternic de opoziție. Cronicarul nu e la fel de optimist ca Sorin Roșca Stănescu, dar cine știe... ● Pînă una, alta, citim tot în *Ziua*, „Sfîntul Sinod cercetează patru preoți PRM”. Adică patru popi pe care i-au împins păcatele să se înscrie în PRM, calcînd hotărîrea Sfîntului Sinod prin care preoții Bisericii Ortodoxe n-au voie să se angajeze

politic și nici să se înscrie în partide. ● Va reamintiți uriașul scandal politic din jurul sediului Bibliotecii Naționale pe care, la un moment dat, pusese ochii guvernul? Povestea a fost îngropată atît de bine, încît, scrie *ADEVĂRUL*, „Uitat de toată lumea în an electoral, sediul Bibliotecii Naționale, prădat de hoți și degradat de vreme”. Asta înseamnă, în bani publici, că felurite lucrări în interior au fost compromise de intemperii, ceea ce înseamnă alți bani pentru aceeași distracție. ● Pe prima pagină a ziarului citat, un titlu băgător în sperieți: „Venind din Asia, ca și SARS, gripa găinilor poate declanșa oricînd o pandemie care va distruge o treime din omenire”. Un vaccin împotriva acestei gripe va fi disponibil în România de-abia în mai-iunie curent. Pînă atunci, dacă ne strînută găinile autohtone în față și avem și noi un pui de gripă, nu ne scapă decît cutremurul de moarte prin gripă. ● Pînă la pandemie, de care România are destule șanse să scape fiindcă nu prea mai sînt găini la noi în țară, am mai nota că primarul Constanței, faimosul Mazăre e în Brazilia în timp ce concitadinii lui s-au luptat cu na-metii (*Adevărul*) și că, potrivit *Evenimentului zilei*, privatizarea Societății Tutunului Românesc a fost un șmen de 10 milioane de euro, din cauza unui teren făcut cadou noului proprietar.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cecuri la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV1198944450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare - Grupul Societate Generale, Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.79.86.
Tel./Fax: 212.79.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19.
Abonamente în 2003: 3 luni - 195.000 lei; 6 luni - 390.000 lei;
1 an - 780.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
S.C. Ana-Maria Press

32 pag. - 15.000 lei
La redacție: 10.000 lei